

S II 77.200

Rev
H. IV 928

APOSTOL D. CULEA

CÂT TREBUE SĂ ȘTIE ORICINE

DESPRE

DOBROGEA

TRECUTUL — PREZENTUL — VIITORUL

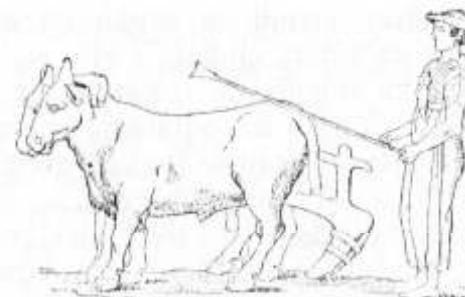
BUCUREŞTI
EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1928

S'a scris această carte din însărcinarea CASEI ȘCOALELOR pentru cinstirea unei jumătăți de venac de când România și-a așezat hotarul în vadul Mării Negre.

Ostenitorul.

Biblioteca
nr. inv.
213649

Plugar roman (după un desen din vremea aceea).

PE URMELE STRĂMOȘILOR.

Cum treci în dreapta Dunării, între atâtea deosebiri pe cari le descoperă ochiul, este și sumedenia de movile risipite până în pragul mării. Iți vine să crezi că în toată România nu-s atâtea câte are Dobrogea. Locuitorii din partea locului nu le-au socotit lăsate de Dumnezeu, doavadă că pe cele mai multe le-au scormonit, căutând «comori»...

Subt aceste grămadiri de pământ ridicate cu trudă omenească acum mii de ani, odihnește cenuşa strămoșilor noștri din neamurile dace — și mai apoi și dintre romani, fără să mai punem la socoteală și acele movile înfipite pe culmi, de unde privirile străjerilor cercetau zările...

In preajma vadurilor, ici-colo în cuprinsul Dobrogii, tapșane ca niște feje de mese colțurate, arată trecătorului că acolo au fost cândva așezări omenești. Băştinașii le spun «cetățui» și altora «bisericuțe».

Neastâmpărul vremii și săpăturile au scos la iveală urme de ziduri, cioburi, pietre scrise, statui, unelte, bani cu chipuri de împărați, etc., cari povestesc viața, ce s'a scurs odinioară pe acele meleaguri. Tuturoră jăranii noștri le dau cam aceiaș obârșie: sunt dela Traian (Troian) împăratul...

Prin aceste rămășițe ale trecutului ce răsări la tot pasul, românii localnici au legat firul cu înaintașii. Prin ele s'au păstrat în tradiție abia deslușitul ecou al continuității neamului nostru în acelaș pământ.

Mă aflam în acel colț al județului Tulcea, unde brațul Dunăvăjul varsă apele gurii Sfântului Gheorghe în lacul Razelm, pe ruinile cetății greco-romane Halmyris. Venisem cu căruja lui moș Cârpă Veche din Sarinasuf.

— Iacă, Domnule, aici a fost casa împăratului Traian care ne-a adus pe noi, într'un car ci-că, — mă luminează moșul. Uite, dincolo eră cafeneaua unde boerii lui beau cafeaua...

Un șarpe neobișnuit de mare se strecoară prin bolovaniș și naiva explicație a lui moș Cârpă Veche se oprește pe neașteptate.

Altă dată plecam din satul Cineli. Întâmplarea a făcut să am tovarăș de drum pe moș Tudose Macarie, basarabean de naștere, care știe de «Napoleon Bunăparte» de când cu Rusul, de când cu răzbelul Ostopolului (Sevastopol) la Crâm (Crimeia). Cum treceam pe la «bisericuță» (unde va fi fost poate vre-un sat roman) aduc vorba.

— Iacă, Domnule, începe moșul, stăm iarna în cafenea de vorbă cu bulgarii dela noi. Numai îmi spun că pe aici a fost odată stăpân un voevod bulgăresc; că odată și odată are să se scoale alt

voevod dela amiază (eră înaintea războiului trecut) și are să vie să stăpânească «mereaua» (moșia) asta cât vezi că ochii. Dar, moșu, nu se lasă. Ehei! știu eu să le astup gura! — Măi, le zic eu, ați găsit măcar un «chiron» cu peceată dela voevoda al vostru? N'ați găsit; dela Traian al nostru câte vrei, — și pe urma plugului. Când îi aud vorbind despre ai lor îmi vine rău la inimă; nu mă lasă săngele din mine și pace!...

Movilele morminte și jârâna cetăților moarte, pline de mărturiile strămoșilor, au fost pentru români dobrogeni un fel de carte deschisă în care au cetit din vechi timpuri, dreptul de moștenire asupra pământului dintre Dunăre și Mare....

IN DOBROGEA ACUM 100 DE ANI...

După spusele bâtrânilor și din mărturisirile călătorilor streini, icoana Dobrogii care a fost se luminează ca într'o placă fotografică.

O infățișăm cetitorilor, să vadă cum vremile, odată trecute subt cărma românilor, au schimbat fața jinuturilor dintre Dunăre și Mare...

Tara era un pustiu de ierburi peste cari ochiul luncă zile întregi până să descopere un copac de umbră, sau niscaiva aşezări omenești în vreun fund de vale. Ici-colo, întâlneai doar turmele cioranilor români și călăreji turco-tătarî, tăind valurile de burueni ca mânați de vânturile iuji ale lui Miază-Noapte.

Nemărginitul lan de iarbă păreă un covor nesfărșit ce tremură în dogoarea soarelui de vară. Călărejul se cufundă cu totul în aceste desăruri necosite de om. Către sfârșitul lui August, peste tristele și mutele singurătăți de burueni uscate, se incingeau focuri de nu știeai cum și de unde s'au pornit: Poate dela vreo vatră de popas, o scânteie de ciubuc, poate dela scăpărarea unui fulger. Vântul purtă vâlvătăile de colo-colo — și timp de o lună, Dobrogea păreă învăluită într'o trâmbă de flacări și fum.

Așa a vazut-o un drumeț francez într'o zi de vară prin 1850 și cevă (doctorul Camille Allard).

Pe funduri de vâi cu șuveje de apă, stăteau pitite câte un pâlc de bordeie, colibi, ori niște biete căsuje din bălegar frământat cu lut și acoperite cu paie pământ ori stufo.

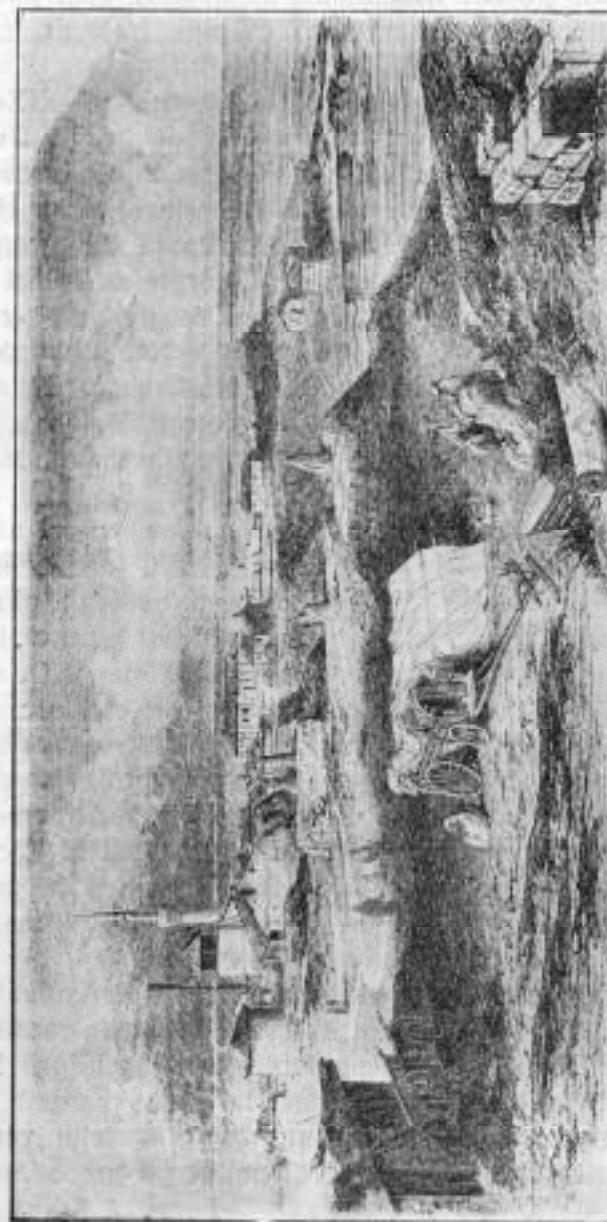
Acestea erau satele.

Nici un copac, nici o grădină nu înveselea chinejele cu ferestruici de-o palmă. Sticla era neconoscută și hârtia unsă cu grăsimi, ori beșica de vită, jineă locul geamului. În singura odaie unde se grămădeau toți ai casei, rogojinele pe paturi erau aşternutul cel mai obișnuit.

Pentru ce să se îngrijească oamenii de mai mult? Nu erau siguri pe ei și pe avutul lor dela un an la altul. Cetele de tâlhari (cârjalii) cutreerău satele nesupărăți de nimeni.

După începutul veacului al 18-lea, Dobrogea ajunsese maidanul de încăerare între turci și ruși. Nu treceau 10—15 ani și valuri de oști, pe drumurile năvălitorilor de acum o mie și ceva de ani, căutau sate și orașe, să le prade.

Povestește un jăran din acea vreme unui călugăr călător: «Și-atunci cine poate, fuge peste Dunăre, iar pe care li prind turci ori rușii, li duc cu dânsii în jara lor, vitele ni le mânâncă, satele le dau foc și semănăturile le pustiesc. După ce trece răsboiul, cari mai rămânem vii iarăși ne întoarcem la vatrele noastre, și ne facem pe dărâmături bordee, și iar ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem noi îndreptă? Se mai întâmplă încă și altă nevoie: După fiecare răsboiu începe ciumă care ne mai seceră și ea. Atunci iar lăsăm toate și fugim, care incotro poate, și ne as-

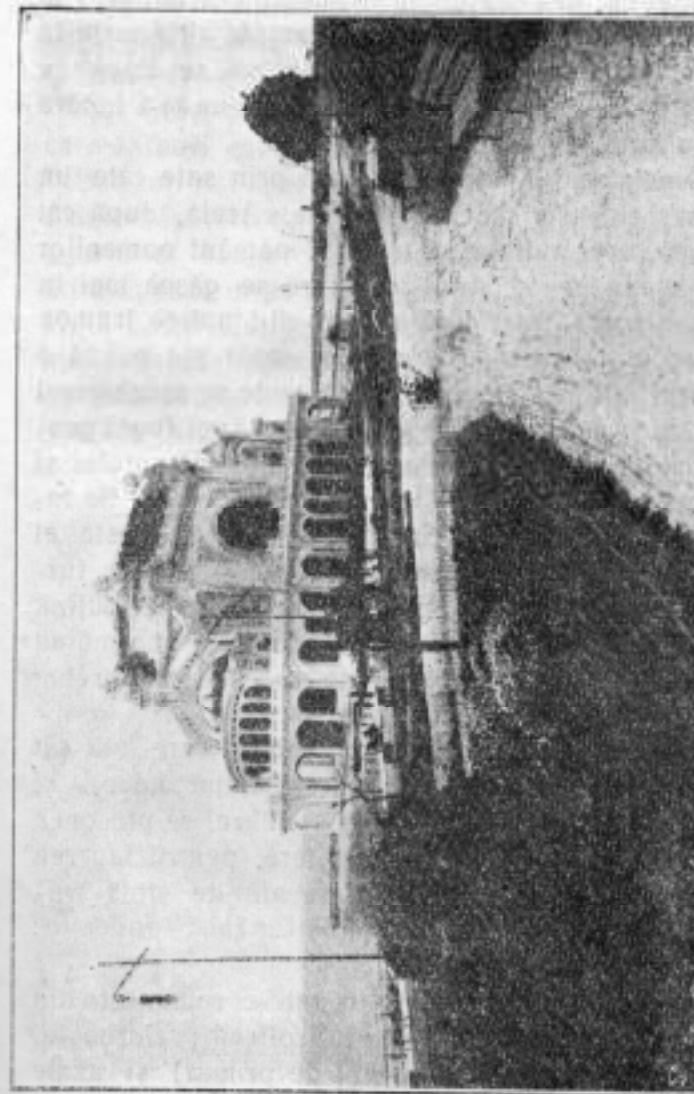
Constanța (Chișinău) pe la 1853 (după «Illustration» unde e azi cazinoul)

cundem pe sub dărâmături de dealuri, prin păduri în bălji, și ne temem unii de aljii, frate de frate, și fugim unii de aljii...»

Numai în întâia jumătate a veacului al XIX-lea Dobrogea a fost arsă și pustilită de 3 ori. După războiul turco-rus din 1829 nu se mai găseau în Dobrogea decât câteva sate. Împrejurul anilor 1850, din 35 de sate ale județului Constanța (Chiustenge) abia mai erau în ființă vre-o 12. Hărțile de atunci însemnau pentru toată Dobrogea 65 de sate «care nu mai existau». Așa au pierit satele dobrogene curat românești: Straja, Atârnaji, Crucea, Roșești, Musluești, Techilești, Zăvalul, Fetești, Balaban, Siliste, Martina, Călugăra, Stâncile, Gherbănu, Mangina, Stelnicieni, Hăsănești, Lătăjuia, Frecățeii din Ostrov, Călăduca, etc. Vite, mai ales, puteai să ai cât de multe și le pășteai unde vrei; dădeai însă zeci și cîzeci de stăpânirii turcești (beilicul); și mai trebuia să le păzești cu 4 ochi; altfel și le furau, fără nădejde că le vei mai avea vreodată înapoi. De arat iarăși puteai să ari ori unde și ori cât, căci pământ eră din berechet. Slujbașii turci te rugau chiar. Singura plată eră dijma din zece pentru orice produse (uşurul). De obicei dijma să dădea în arendă negustorilor cerealiști. Aceștia trimeteau în fiecare sat câte un dijmuitor, care mai totdeauna eră turc, cu poruncă dela stăpânire, ca ciorbagiul (primarul) satului să-l de ajutor să adune dijma.

Dijmuitorul venea în sat în vremea treierisului (armănitului) și locuitorii erau datori să-l ție în gazdă pe rând. De atunci a rămas obiceiul că locuitorii Dobrogii treieră cu toții odată la acelaș harman, în marginea satului. După vînturatul grăunzelor, venea dijmuitorul cu bania lui și punea pe gospodar să

măsoare. La fiecare zece banije striga «italia»,

Vedere din Constanța de azi (cazinoul).

punând pe a zecea la o parte și creștă pe răboj

o linie. Câte crestături erau pe răboj, atâtea banii trebuiă să dea ca dijmă. Răbojul era impărjit în două: O parte rămânea la plugar, iar altă parte la dijmar. Fiecare locuitor, trebuiă să se ducă cu dijma și cu răbojul la orașul vecin, unde-i hotără dijmuitorul.

«Din vreme în vreme, venea prin sate câte un slujbaș cu încris dela împărăjie. Acela, după cât spunea, avea putere să împartă pământ oamenilor cari aveau nevoie. Apoi cel care se găsea mai în lipsă li ieșea într-o întâmpinare și-l poftea frumos la găzduire. Li zicea «bejule» și «agă» și-i punea o scoarță înflorită jos, ca să albă unde se aşeză omul stăpânirii cu picioarele încrucișate. Apoi fugea gospodarul până la negustorul din mijlocul satului și cumpără, de o pară—două, lumânări de seu. Se întorcea, punea într-o tingire seul, strică peste el două-trei ouă, și aducea pe-o tipsie gustarea turcului, c' o bucată de pâne de grâu și cu puțină miere. Omul împărătesc dădea din cap, mormâind mulțumit. Apoi după ce ospăta, începea să întrebe: «Unde vrei pământ? Cât să-ji dau?»

Ș'apoi din moșia măritului sultan, care era cât se vede cu ochii, măsură turcul după nevoie, și dădea și întărire scrisă. Si gospodarul se ploconează și dădea și el bacăș, după putere, pentru facerea de bine: Câjiva galbeni, o bucată de ștofă frumoasă, o pereche de cizme roșii...» (M. Sadoveanu: «Priveliști Dobrogene»).

Cârmuirea și judecățile. În satele românești din Dobrogea, în afară de oamenii oficiali: ciorbagiul (primarul), muktarul (ajutorul de primar) și azale (consilieri), era sfatul bătrânilor alcătuit din preot (unde era) și fruntașii satului. Dacă se întâmplă

vre-o neînțelegere între locuitori, aceștia mergeau la sfatul bătrânilor care împăca certurile dintre soț și soție, moștenirile, pedepsea bătăile, furturile și alte pricini.

Mai greu o duceau cu stăpânirea turcească, la care rareori găseau dreptatea cerută.

Bătrâni își mai aduc aminte din vremea când omul stăpânirii intră în sat. Turcul descăleca în țaga casei, dădea calul gospodarului să l'ie, iar el intră în casă unde gospodina trebuia să-i pue masa. Când acești slujbași cutreerau satele, fetele și femeile tinere umblau cu hainele rupte întradins, ca să pară urâte, bătrâne și bolnave.

Dacă venea călare de undeva și vedeai venind

Vedere din Dobrogea pe la jumătatea veacului trecut
(desen de Doussault).

spre tine turcul stăpânirii, apoi trebuia să te dai jos de pe cal și să stai în genunchi până treceă el, semn că te supui; altfel eră vai de tine. De-te duceai cu căruja undeva și te sosea din urmă, trebuia deasemeni să dai înlături, să te dai jos din cărujă, să jii caii până treceă el, — tot în semn de supunere.

Prin cancelariile turcești eră o neorânduială de care ne vine să râdem. Hărțile și acile se jineau vărăte în saci agăjați pe pereji. Dacă cineva avea nevoie de vre-un act, trebuia să răstoarne sacul și să caute cine știe cât până să-l găsească, — dacă-l găseă.

Hojiile, jafurile, omorurile la drumul mare, chiar ziua, se jineau lanț. Slujbașii cărmuirii nu se osteneau cu cercetările și prinderea făcătorilor de rele; iar paza aproape că nici nu se pomenea pe undeva.

«De multe ori a fost prădată bisericuța noastră (povestește gospodarul Petre Uzum Toma din Niculițel; citește în «Priveliști Dobrogene» de M. Sadoveanu). Dobrogea eră plină de hoji odată. Ne duceam noi la stăpânirea turcească, ne plângeam...

— Bine, bre, cum aşa? cum să fure?

— Apoi de, agă, eu știu? Au intrat noaptea și au furat...

— Noaptea? a, da! noaptea înțeleg, dar ziua nu se poate. Și ce voiți?

— Apoi am vrăză cercetare, urmărire.

— Urmărire? bine, să vedem... Unde să urmărim? unde să cercetăm?

— Apoi parcă noi știm unde-s hojii?

— Apoi eu de unde să știu, bre ghiaur?

Și se mănia omul stăpânirii, apoi ne măngăia c'ō

vorbă bună, ne trimetea pe la casele noastre, și el se ducea să-și vadă de pilaf și de cadâne...»

Cei mai vestiți tâlhări erau cerchejii și tătarii. Și aceștia se năpusneau cu deosebire asupra raialelor (supușilor creștini), căci știau că stăpânirea

O fântână dobrogeană (după Kanitz).

nu le face nimic. Dar eră vai și amar, dacă vre-un creștin se legă de un credincios al lui Mahomed.

In ajunul răsboiului din 1877, un creștin din Constanța a ucis un mahomedan (povestește colonelul Ionescu Dobrogeanu într'o carte a sa). Numai de

cât cete de turci și tătari au pornit pe uliți, strigând moarte ghiaurilor! Cu multă greutate, consulii streini au putut apără viața creștinilor de furia mahomedanilor.

Plocoanele, bacășurile, erau mai tari ca legile și poruncile, și fără ele greu căpătau o fărâmă de dreptate.

Judecata turcească a rămas de pomină și a trecut

Vedere din Balchik pe la 1853 (după «Illustration»).

în proverbe: «judecă turcește». Judecătorul turc, aşezat între perine, cu picioarele încrucișate, sorbea cafea, mai trăgea din ciubuc, întrebă când pe imprecinări, când pe membrii tribunalului său cum cum e pricină și de partea cui ar stă dreptatea. Apoi aruncă sentința, însoțind-o cu o vorbă în doi peri: «Dumnezeu știe care are dreptate». Aceasta numai atunci când vre-una din părți n'a avut grija să-și asigure dreptatea mai dinainte. Judecătorul (cadiul) judecă după hatâr și hatârul trebuiă dat cu bacăș.

Mai bine călcă legea decât hatârul. Ci că a venit la un cadiu (povestește colonelul Ionescu Dobrogeanu) un imprecinat să-și cumpere «dreptatea». După el vine și celălalt imprecinat la cadiu și scoate banii pentru dreptatea lui. Cadiul, «om cinstiț», li dă bacășul înapoi, zicându-i: «Nam ce face. Dreptatea va fi a celuilalt, care a venit înaintea ta. Eu nu pot fi șarlatan să iau bani dela amândoi».

Iar tu, cetitorule, străbătând aceste pagini, de bună seamă că vei pune vremea veche față în față cu vremea de azi, și cu tot greul prin care trece lumea, nu vei zice că eră mai bine când eră mai râu: Când adică turcul stăpânează în Dobrogea.

**IN DOBROGEA ACUM 1900 DE ANI:
CUM ROMANII AU ROMANIZAT ȚINUTUL
DINTRE DUNĂRE ȘI MARE.**

Până în zilele noastre se știă că romanii cucerind Dacia au adus coloniști, romanizând mai întâi Banatul, Oltenia și colțul de sud-apus al Transilvaniei, pe unde a fost capitala dacică, Sarmisegetusa. Cercetările arheologilor noștri, începând cu profesorul Tocilescu și isprăvind cu învățatul între invăjajii străini, profesorul Vasile Pârvan, au dovedit că Dobrogea este cea mai veche țară română. «Cu mult înainte ca dacii din Dacia să se facă romani, dacii din Dobrogea au început să vorbească latinește, să se închine ca romanii și să-și facă orașe și sate romane, unindu-se cu civilii și veterani adevărat romani, cari veneau din alte părți ale Imperiului să se așeze aici și să întemeieze gospodării statornice, ridicându-și conace frumoase de piatră pe moșiile cumpărate și câpătate ca dar Imperiul să le noi în Dobrogea», — scrie răposatul Pârvan.

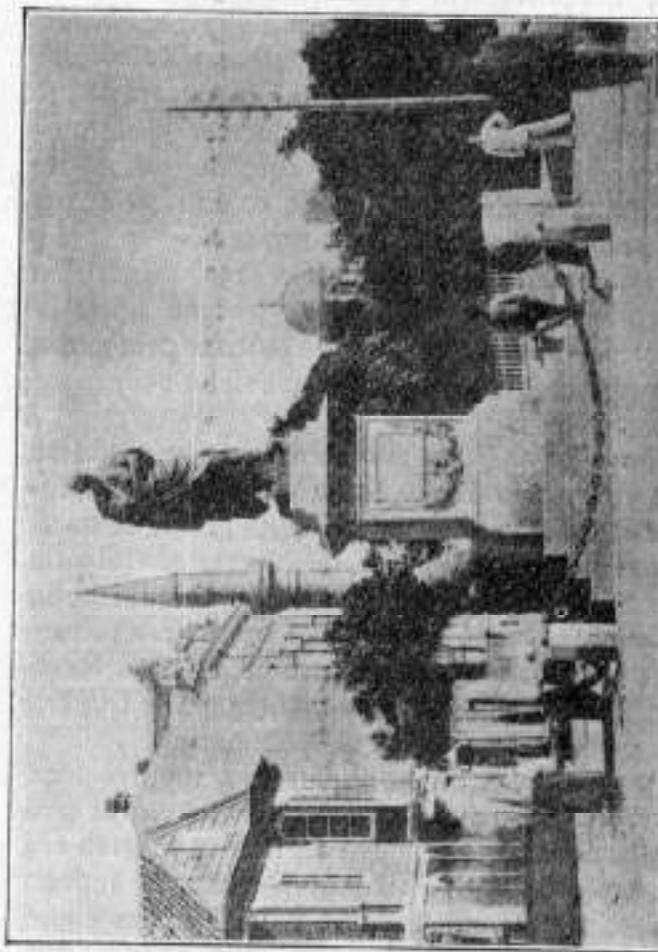
Așa dară, cu o sută de ani și mai bine înainte de cucerirea Daciei erau romani în Dobrogea, —

numită pe atunci Scijia mică și apoi Moesia de jos. Cel dintâi roman cunoscut care s-a așezat în părțile acestea, nu însă de bună voie, ci ca exilat de împăratul Romii pentru nu știu ce păcat, a fost poetul Ovidiu. El a venit la Tomis (Constanța de azi) la anul 8 d. Christos și a rămas aici până la moarte. Cunoaștem ce era în vremea aceea în Dobrogea după scrisorile și poeziile rămase dela nefericitorul scriitor izgonit din strălucirile Romii aici între gejii aspri și neciopljeni. Ovidiu se tângue că «trebuie să fie mereu gata a alergă să apere sus pe ziduri cetatea Tomi împotriva barbarilor cari roiau de jur împrejur, să îndure frigul, murdăria, obiceiurile grossolanе, — el care trăise la Roma ca un principe». Grecii din Tomi l-au cinstit în chip deosebit, punându-l președinte al serbarilor lor.

Pe vremea aceea, dealungul fjordului Mării Negre, se găseau așezate colonii grecești cu porturi și cetăți de adăpost. Corăbiile lor aduceau de vânzare localnicilor geji: unelte, arme, ulcioare cu untdelemn și vin, lucruri de podoabe, etc. Cumpărau în schimb dela ei grâne, robi, piei, etc. Urmele acestor porturi-cetăți se văd și azi la: Constanța (pe atunci Tomis), Mangalia (Callatis), capul Caliacra (Tiriza), Cavarna (Bizone), Balcic (Dionisopolis), la Ecene (Krunoi), la Histria pe lacul Sinoe Razim (pe atunci golf de mare în care se vărsă al patrulea braj dunărean, azi Dunavățul). Dincolo de aceste cetăți-porturi de comerț, gejii trăiau între ogoare lucrate, ascultând de regii lor. Dealungul Dunării și în inima jării erau sate și orășele de ale lor, împrejmuite cu pământ și bolovani, fără mult meșteșug.

Pătrunderea romană s-a făcut încet și pe nesimtite printre așezările gete. Împărația Romii n'ajun-

sese cu hotarul până la Dunărea de miazăzi, când meșteri, negustori și plugari romani, din cei îndrăzneți și harnici, singurateci și nu în cete, s'au

Statuia lui Ovidiu la Constanța.

strecurat pașnic printre localnici, interesându-i și pe ei în întreprinderile lor. Au făcut bâlciori cu

mărfuri plăcute barbarilor, au desfundat pământuri cu unelte mai bune ca ale lor și au meșteșugit ca să-i uimească. Au folosit și unii și alții. Pionierii romani, descălecătorii, deschizătorii de drumuri, căstigaseră sufletele barbare și se impuseseră lor. «Dacă împărăția romană ar fi așteptat ca numai cete mari de coloniști orânduiji în tovărășia și gospodăria lor, să meargă și să lucreze și să folosească pământurile cele nouă cucerite ori măcar împăciuie la hotare, e neîndoios că Europa de azi n'ar fi ajuns niciodată aşa de romană...»

Triburile dace din dreapta și stânga Dunării se găseau într'o necurmată harjă; treceau unele la altele și se prădau. Alte hoarde barbare dela miază noapte pătrundeau aici și se năpustea asupra satelor și cetăților.

Gejii din Scârja Mică erau bucuroși de o putere temută care să le aducă liniștea gospodărilor. Romanii s-au însărcinat să facă această poliție de pază. Guvernatorul roman al Moesiei (Serbia și Bulgaria până la Silistra) primi poruncă dela împăratul Tiberiu (anul al 15-lea după Christos) să astâmpere pe barbarii cari treceau Dunărea să tulbure pacea locuitorilor. Acesta numi un comandant la gurile Dunării pentru paza malului Mării și al Dunării.

Corăbii cu soldați romani patrulau, supraveghind vadurile de trecere ale năvălitorilor. Înăuntrul țării poliția romană nu se amesteca, fiindcă liniștea era păzită acolo de regii dacii. În numele bunei rânduie a provinciei, romanul așezase aici întâiul pas sigur.

Populația getă nu murmură făjis, având acum liniștea asigurată; iar grecii de pe la cetățile Mării s-au închinat bucuros autoritatii romane care le străjuiau avujiile și viața. Tot mai mulți romani civili,

Măsura aceasta s'a luat pe la anul 46 d. Christos din porunca împăratului Claudiu.

Cădarea cetăților militare și aducerea batalioanelor de soldați, așezarea vămilor cu funcționari romani, porturi pentru corăbii de pază și de comerț la aceste vaduri dunărene, însemnă un spor de populație civilă; adică s'au alcătuit orașele romane în toată regula. Negustorii făceau targuri ca să atragă populația din apropiere la mărfurile lor; agricultorii arau țărinile învecinate ajutați de geji plugari, ca să întrețină garnizoanele și orașelele. Gejii s'au deprins cu nouii mosafiri ai pământului lor. Au învățat limba romană, și femeile gete erau bucuroase să-și lase colibele lor mizerabile pentru un roman din cetate. Nu se plănuise un veac dela venirea întăriului roman și malul Dunării era incins de o coroană de cetăți romane unde limba latină era înțeleasă și vorbită și de băştinașii din preajmă. Încercuirea romană era terminată; centrul țării gete se află de acum prizonier. și în vremea asta regele dac Decebal domnește dincolo peste poporul său liber... Războiul de cucerire al lui Traian nu începește încă. Când Dacia căză după anii 106, Dobrogea era pe jumătate romanizată,

Iată și al treilea pas spre desăvârșirea cuceririi:
Prin anul 86 d. Christos, împăratul Domitian scoate provincia ca alipită la împărăția romană și aduce în Dobrogea 2 legiuni (divizii) de soldați romani curați (legionari). Aceștia, după terminarea serviciului militar (20–25 ani) nu mai plecau acasă; erau poate insurași cu femei dace din preajma lagărului, căptau pământuri dela stat ca veterani și se stabileau în orașele și satele de aici.

Urmele aşezărilor romano-dace se găsesc și azi. Dăm peste ele la: Tulcea (Aegyssus), Beștepe (Sal-sovia), Isaccea (Noviodunum), la Măcin (Arrubium) la Iglija (Troesmis), Ostrov (Beroe; și azi locuitori de acolo zic unei gârle Băroiu), între Dăeni și Hârșova (Cius), la Hârșova (Carsium), la Calachioi (Capidava), la Cernavodă (Axropolis), la Silistra (Durostorum), la Turtucaia (Transmarisca), la Adamclisi (Tropaeum Traiani), lângă Asarlăc (Civitas Ausdec), lângă Apiaat-Caliacra (Abrittus), Pantelimon (Ulmetum), Slava Rusă (Ibida) și atâtea alte urme fără nume lângă satele dunărene și în cuprinsul Dobrogei (vezi harta lor întocmită de prof. Pârvan).

Și cum credeți că au cucerit romani sufletele barbare ale gejilor și pe grecii civilizați din porturile Mării? Cu fapt, cu blândeje și dreaptă administrație.

Romanii trimeteau la gurile Dunării ca guvernatori oameni de mâna întâi, unii din familii împărătești ca să-și facă acolo departe uceniația în administrație. Alții plecau de aici în slujbe mai mari la Roma. Erau sarcini de mare onoare și de incredere cărmuirile depărtate care aveau să aducă noi izbânci cuceritoare Romii. Câteva pilde:

S-au găsit la Histria, oraș grecesc la Mare, scri-

sorile guvernatorilor săpate pe stâlpi de piatră, către sfatul conducător al acestui oraș. Zice cea dintâi: «Singurul venit al orașului vostru e acela de pește sărat; am crezut de cuvintă că trebuie, după datina voastră veche, să vă păstrați fără a plăti vreo vamă, atât libertatea de a pescu... că și voia de a vă aduce lemnul pentru facile... nesupă la nici o dare». Si alii urmași guvernatori le

Monumentul dela Adamclissi (cum va fi fost odată).

repetă aceleași scutiri, ce «din mila împăraților le-au avut și strămoșii și părinții voștri».

Guvernatorul facea toate înlesnirile romanilor gospodari și slugilor lor, ca să se așzeze singuri colo-

la conace de țară, să întemeieze sate și să facă plugărie. Pentru munca ogoarelor de pe moșia lor, aceștia tocmai geji cari, pe această cale erau căstigați pașnic la viaja și limba romană și se aşezau în preajmă. Numele acestor aşezări singurateci se trece și satelor geto-romane ce luau fiinjă în preajma conacului. De pildă, satul lui Clemențian (pe unde e azi Caramurat), al lui Casius (pe la Seremet), etc. S-au găsit pietre de hotar al moșilor fruntașilor romani și dacii, sau greci romanizați, cari locuiau la conace. Acolo se îngropau, cum pomenesc pietrele de mormânt aflate tot acolo. Cu vremea, consilierii comunali erau aleși deopotrivă dintre romani, geji ori greci; și limba oficială latină se impunea.

Romanii lucrau trainic ca pentru veșnicie. Și au adus aici meșteri să le zidească cetăți, drumuri pietruite, canale de apă și fântâni, temple, băi, circuri, pietre scrise și înfrumusejate pentru pomenirea lor și a zeilor, case de locuit și de adunări, etc.

Mult vor fi minunat pe localnicii simpli clădirile și podoabele acestea necunoscute lor; și sufletele lor s-au deschis și au început să imite meșteșugurile romane. Grecii din porturi au făcut la fel. Și nu numai meșteșugurile le-au împrumutat ci și obiceiurile legate de ele.

Așa au luat zeii romani cu datinile; au pus și, în temple, în pieje publice, statui și pietre scrise în cinstea guvernatorilor romani binefăcători, a împăraților miloși și a zeilor protectori.

«Romanii își, în chipul cel mai sărbătoresc, pentru preamărirea biruinzelor împărătești și spre cinstirea morților pentru patrie, căzuți aici la noi din întreaga împărătie, ridicaseră ei își (în Do-

brogea) monumente așa de măreje cum numai în Italia și la Roma aveau obiceiul a mai clădi. Astfel în anul 109, Traian isprăvise monumentul închinat lângă satul de azi Adamclissi, zeul războiului, Marte Răzbunătorul, pentru biruinja lui asupra dacilor și a regelui lor Decebal; iar alătura de această clădire triumfală, el făcuse mormânt împodobit «în cinstea și amintirea prea vitejilor bărbați cari au murit pentru țară», scriind pe zidurile lui numele tuturor celor căzuți. Lângă cele două monumente, el întemeiașe o aşezare de cetăjeni romani al căror sat se numia după Trofeul cel mare de biruință, Tropaeum Traiani. În anul 115—116, românii de aici ridicau și ei în micul lor târg, ca recunoștință, un monument în cinstea bunului împărat», — așa după cum greco-românii, mai mult români decât greci, din Tomi (Constanța) ridică temple de maromă în cinstea lui Traian, Adrian, Antonius și alții.

«O a doua dovadă de vechimea vieții romane la gurile Dunării e marea răspândire, așa de timpuriu, a sărbătorii Rosaliilor (Rosalia), nu numai la țară, dar chiar în orașele grecești, care nu o cunoscuseră niciodată până atunci. În adevăr, dacă ceretăm pietrele scrise găsite în Sciajia Mică, vedem că dintre toate sărbătorile țărănești, cele mai des pomenește erau sărbătorile din mijlocul verei prăznuite în cinstea și spre amintirea răposajilor la mormintele lor: Rosaliile, aduse din Italia de coloniștii romani și răspândite repede în tot ținutul tracic dintre Marea Egee și gurile Dunării. Sărbătoarea se potrivea foarte bine cu datinile și obiceiurile tracilor (gejii și dacii erau tot una cu ei) cari credeau toți în nemurirea sufletului. Acel care serbă Rosaliile arăta că nădăjduiește în dăinuirea ființei

noastre și după moarte, măcar aşa ca un somn blând și impăcat. Răposatul era închipuit în lumea cealaltă ca un duh apărător al celor rămași din coace, un erou, cum se zicea atunci, — și de greci și de romani și de traci, — suflet bun, căruia î se aduceau prinosuri și închinări ca sfinților și zeilor, cari locuiesc în adâncurile pământului. La Rosalia se făceau în toate târgurile și satele greco-geto-romane din Sciția Mică marile sărbători cu praznice pentru vii și morți deopotrivă. Astfel la «Sărbătoarea trandafirilor» (Rosalia), VIII se întâlneau oarecum avea cu morții în acel mare praznic finit pe iarbă în cimitire... Se turnă atunci pe brazda care acoperea pe răposați, vin și se punea colivă și se aprindeau lumânări și, mai ales, se aduceau ca podobă multe, multe roze (trandafiri). și întâlnirea aceasta împăcată la morminte cu cei răposați, împărjirea pâinei și vinului și florilor și luminiile aprinse cu cei morți, împrietenea pe om cu gândul nimicniciei vieții, îi dădeă puțină să înțeleagă moartea ca o blândă odihnă. și obiceiul și credința aceasta au fost aşa de cald îmbrățișate de localnicii dela Dunăre, că deși praznicile dela Rosalia erau pagâne, totuși când a venit creștinismul, ei n'au vrut să le părăsească și biserică a trebuit să dea voie a se păstră și mai departe.

Așa s'a făcut, că Rusaliile jăranilor noștri sunt serbate azi încocmai ca acum 1900 de ani, de strămoșii noștri, când încă nici vorbă nu era de creștini prin părțile acestea» (scrive Vasile Pârvan).

Era frumos obiceiul roman «vers sacrum» (primăvara sfântă), care poate va fi fost și prin părțile noastre: Perechi de tineri insurăței romani primeau sărbă-

torește pământuri de cultură în finuturi mai puțin populate.

Pe lângă praznicile romane, în orașe, se mai făceau și lupte de întrecere între voinici prin circuri. Veneau satele apropiate să privească la aceste petreceri. Oricum, simpatia pentru romani se furișă și pe această cale în sufletele dormice de nouătate ale gejilor și ale grecilor din porturi. Localnicii erau duși la Roma și alte mari cetăți romane. Se întorceau uluiji de minunătii văzute. Soldajii romani, veteranii, povestea și ei depe la Roma și alte coljuri din împărăție pe unde au călcat, despre mărețiile de acolo, isprăvi romane depe întinsul până la capătul lumii unde a călcat picior de roman. Pretutindeni, graiul roman al soldaților, veteranilor, negustorilor, funcționarilor, moșierilor, meseriașilor, obiceiurile lor și minunatele meșteșuguri, asaltau sufletul local, înlăturându-l. Localnicii erau mândri să-și romanizeze numele cum arată pietrele rămase: Se cunoaște că Antonius Eutyches, Aurelius Sozomenus sunt greci romanizați. Urmașul getului Attas Possei, chiar pe aceeași piatră, este romanul Iustus etc. Femei gete își iau de acum nume romane: Claudia, Iulia, Flavia, etc. pe care le adaogă pe lângă vechile lor nume de familii gete.

După secolul al II-lea civilizația romană copleșise pe cea greacă, cucerind-o, iar sufletele necultivate ale gejilor, erau în total robite și amestecate cu cele romane; se socoteau de acumă una: romani cu toții.

Prin secolul al III-lea au început să se abată nenorocirile asupra Moesiei de jos. Gojii au pătruns aici și au prefăcut în ruini frumoasa viață romană

dela gurile Dunării. Si după goji au curs și alii barbari năvălitori să caute prăzi. Poporul cel nou însă nu a pierit depe aceste meleaguri, după cum vom vedea în capitolul următor.

ROMÂNI INTRE DUNĂRE ȘI MARE DELA NĂVĂLIREA BARBARILOR PÂNĂ ÎN VEACUL TRECUT.

In vreme ce deoparte și de alta a Carpaților, îci-colo românii își întemeiază mici jărișoare conduse de voevazi pentru a jine piept ungurilor și tătarilor năvălitori, cei dintre Dunăre și Mare fac la fel; fie pentru a se apără de popoarele prădălnice ce se scurgeau dela miazănoapte pe aici, fie de împărații greci (bizanfini) din Constantinopol (Bizanț) cari stăpâneau mai toate cetățile până la gurile Dunărei și Marea Neagră. Prin veacul al XIII-lea sunt pomeniți voevozii: Tatul care stăpânește pe la Silistra, Sacea pe unde vine Isaccea de azi, Solomon, Seslav în altă parte și alii. Fiindcă împărații din Bizanț cereau dijmă din grâul și meul locuitorilor acestor jărișoare, Tatul dela Silistra se împotrivește. Insuși împăratul Alexie vine cu oaste să îmoae cerbicia nesupusului. Tatul trecu Dunărea după ajutor. Bizantinii fură bătuji și împăratul fugi rușinos dela cetatea Drăstorul (așa se numește Sisla pe atunci).

Dar români dintre Dunăre și Mare sunt pomeniți de scriitorii vremii încă după anii 1000 (în veacul XI-lea) cu numirea de vlahi sau valahi. Impăratul din Bizanț de prin anii 1166 porni cu oaste asupra ungarilor abia veniți din Asia. Această oaste trecu Dunărea prin Dobrogea de azi. Scriitorul care însoțea pe împărat să însemneze întâmplările, scrie că în armata bizantină au venit «o mare mulțime de vlahi (români) din părțile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmași ai vechilor coloniști din Italia».

Călugări călători, căturari greci din Constantinopol, scriitori care însoțeau cavalerii cruciați spre Locurile Sfinte, pomenesc cu toții de români (vlahii) din dreapta Dunării, dela Mare și până în munții Balcani.

Dela gurile Dunării spre miazazi către Constantinopol, țara se numea Vlahia Albă, sau numai Vlahia, spre deosebire de Bulgaria. Călugărul Rubruquis, care a străbătut-o prin 1253, o numește Vlahia lui Asan, fiindcă era stăpânită de familia vitejilor români Asan. Erau trei frați: Petru, Asan și cel mai mic Ioniță. Un scriitor din armata cruciaților călători scrie despre ei: «În cea mai mare parte a Bulgariei, precum și către Dunăre unde se varsă în Mare (adică în Dobrogea) stăpânește un român Calo-Petru (adică Petru cel viteaz) și frațele său Crasian (adică Asan) împreună cu supușii lor români». Ca să fie piept împăratilor greci din Bizanț, frații Asan și-au unit Vlahia românilor cu Bulgaria bulgarilor într-o singură țară sub cîrma lor și intitulându-se «Rege al românilor (vlahilor) și al bulgarilor». Într-o luptă avută cu bizantinii, comandantul oștirii grece, cade rob în mâinile lui

Asan. Acesta «se rugă de Asan, grăindu-i în limba lui, (fiindcă cunoșteă limba vlahilor) să aibă milă de el și să-l lase liber», scrie istoricul bizantin al acestor întâmplări.

Alt istoric grec care știe despre existența vlahilor între Dunăre și Mare, cărmuiți de voevizi, este o femeie invățată (Ana Comnena), care scrie că fiind împăratul în tabără mai jos de Varna, iată «sosește în timpul nopții unul Bădilă — o căpetenie a vlahilor, care-l vestește că (barbarii) cumani au trecut Dunărea».

După anii 1300 era pe la Cavarna un șef, un voievod cu numele de Balica (nume ca al lui se întâlnește des și azi pe la noi); că era român, o spune și cel mai mare istoric al bulgarilor Jirecek. Fiind certuri la Constantinopol pentru scaunul împăratesc, împărăteasa Ana cere ajutor dela voievodul Balica. Acesta trimite 1000 de soldați conduși de doi frați Teodor și Dobrotici. Aceștia izbutesc să potolească răscoala și Dobrotici e tocmit cu leață ca general al oștirii împăratești; se căsătoresc cu o femeie din familia împărătească și capătă titlul de despot (voievod) al unor cetăți lângă Mare pe care le cărmuește în numele împăratului. Dela o vreme se face stăpân singur peste cetățile bizantine dealungul Mării Negre până la Chilia, el așezându-și locuința în poziția cea mai tare dela capul Caliacra, unde era o puternică cetate bizantină închisă de trei părți cu mare (ruinele se văd și azi). Zadarnic a venit împăratul cu oaste să-l supue că n'a putut: Se închideă în cetatea dela Caliacra.

De ce neam va fi fost acest Dobrotici dela al cărui nume se trage numirea provinciei de Dobro-

Tarani din județul Tulcea.

gea? Fost-a bulgar ori român? se întreabă unii istorici. Dobrotici înseamnă fiul lui Dobrotă și că el mai avem și alte nume asemănătoare în românește (Bașotă, Calotă, Gerotă, etc.) Într-o istorie a Bulgariei scrisă în franjuzește e numit «Dobrotici Valahul». Țara lui Dobrotici n'avea hotăr, dar se știe că se întindea căm dealungul orașelor-porturi la Mare; și fiul său Ivanco n'a putut-o jine. Acesta a trimis doi soli la Constantinopol ca să se înțeleagă cu niște corăbieri italieni, foarte vestiți pe atunci, pentru a se asigură de sprijinul lor. Solii lui Ivanco eră Costa și Ciolpan, — acesta din urmă de bună seamă că eră român de-al nostru.

Despre românii din nordul Dobrogei, ca și cei din stânga Dunării din acea vreme, de prin veacul XI-lea începând, știm că aveau un fel de reședință cu episcopia la Vicina pe Dunăre. Unde va fi fost Vicina? La Măcin? Isaccea? Niculitel? Tulcea? Nu știm. Barbarii năvălitori au nimicit-o fără urmă. De aici, dela Vicina, Alexandru Basarab al Munteniei, mută pe episcop la Curtea de Argeș ridicându-l la rangul de mitropolit al Țării Românești și asta ne face să credem că și această parte eră sub ascultarea domnilor Munteniei, cari își înțiseseră hotarul până în «părțile tătărăști». Curând pe la 1386, stăpânirea Dobrogei de azi trece sub Mircea cel Mare.

Impărații din Constantinopol, din pricina certurilor pentru tron și a luptelor cu turcii cari petițiseră împărăția, nu mai puteau trimite soldați și corăbii în cetățile porturi dela Dunăre și Mare, Călcând pe urmele strămoșilor, ori poate chemat de românii din dreapta Dunării, căpitaniii lui Mircea Voevod se aşezără aici, întinzând hotarul țării Mun-

teniei până la Mare. Mircea cel Mare se intitulă «stăpân (despot) al țărilor lui Dobrotici», «stăpân pe amândouă malurile Dunării până la Marea cea mare și Domn al cetății Silistra». În zilele lui, Bulgaria fu supusă și prefăcută în țară turcească. Sultanii năzuiau să ocupe toate cetățile dela Dunăre și Mare. Căpitaniii lui Mircea făinură piept câtăva vreme. După anii 1400 nu mai era nici o stăpânișire românească, nici bizantină, în Dobrogea. Ienicerii ajunseră până la gurile Dunării. Curând, sultanul ridică o cetate de pază aproape de aceste guri, la lenisala mai sus de Babadag (se vede și azi zidurile) și alta la Isaccea. Iată istoria pe scurt a Dobrogii dela sfârșitul domniei romane până la cucerirea turcilor.

Cu toate că pe aici a fost un fel de drum de trecere a popoarelor năvălitoare spre miazăzi, românii n'au pierit. Cărjile de istorie îi pomenesc mereu. Conduși de voevozii lor, fie că plăteau tribut bizantinilor ori barbarilor vremelnici, ori cu bulgarii uniți, ori trăiau în legătură cu românii din stânga Dunării, destul că s'au păstrat în cursul vremilor, după cunoscuta vorbă: «Apa trece pietrele rămân», care zugrăvește pe deplin trecutul neamului românesc.

• • •

Dar după așezarea turcilor în Dobrogea, ce vor fi făcut românii băstinași ai pământului, căji or fi rămas?

Precum spun călătorii streini, satele turcești erau mai numeroase spre malul Mării, cele tătarăști în mijloc, iar românii au trebuit să se retragă mai

spre Dunăre. Sate rari de tot, pe funduri de văi cu izvoare de apă și atât de rari, că Dobrogea părea totuși o pustietate.

Următoarea întâmplare arată căt de bine cunoșteau românii Dobrogea:

Prin anii 1444, pornise o cruciadă sub comanda ardeleanului Ion Corvinul, spre a desobi pe creștinii căzuți sub turci. Luă parte și un corp de 4000 călăreji ai domnului Munteniei, conduși de Vlad Tepeș. Oastea creștină fu biruită la Varna de numărul cel mare al turcilor și cătă a putut scăpă, a luat drumul Dunării. Parte din fugari fură trecuți Dunărea de «valahi» cu luntrea. Ion Corvinul cu Românii «cari sunt singurii ce cunosc aceste locuri» (scriau istoricii unguri și polonezi ai bătăliei) apucă prin Dobrogea «un pustiu unde nu se găsește nimic pentru trebuințele omului»; și numai în două zile ajunseră la vadul Hârșovei pe unde trecură în Muntenia. «Cei cari fugeau fără de români, își alegeau drumul fără nici o judecată» și rătăciră zile și nopți. «Aceia cari n'avură călăuze români, ajunseră sau în locurile turcilor sau pieriră, fie rătăcindu-se, fie de foame, fie de frig».

Desele năvăliri ale tătarilor și turcilor dobrogeni în Țara Românească și Moldova, aduceau cu ele și un însemnat număr de robi cu familiile lor pe care le așezau în Dobrogea ca să le muncească țarinele, în vreme ce ei erau duși la război și pradă.

Călătorul turc Evlia Celebi, prin 1651, spune că «sultanii cucerind aceste pământuri dela moldoveni și valahi, au adus în ele turci și tătari».

Dar populația românească din Dobrogea sub turci a sporit și mai mult în cursul veacurilor, prin

emigrări. Când boerii și domnii apăsau cu birurile și cu toate angaralele unei adevărate robiri, țărani români treceau Dunărea în «Țara Turcească», unde erau mai mulțumiți cu dijma din agonisita lor.

După moartea lui Mihai Viteazul, atâjia țărani fugiseră în Dobrogea, că domnul Munteniei, Radu Șerban, trecu cu ceva oaste să-i aducă cu sila îndărât. Dar țărani se împotriveseră să se mai întoarcă în robia boerilor. Un martor italian scrie că Radu Șerban a avut o adevărată luptă cu țărani români din Dăeni (jud. Tulcea): «Dăenii e aproape un oraș unde s'au îngrămădit multe mii de români cu familiile lor, fugind de apăsarea voevozilor Moldovei și Valahiei (Muntenia)». Oastea lui Radu Șerban avea puține luntrii de butuci scobiți ca să treacă! Dunărea căte puțini soldați odată. «Țărani se strânseră la un loc, ca părea o armată numeroasă și văzându-ne din vârful dealului că devale, la mal, eram puțini, năvăliră cu furie asupra noastră că abia puturăm să ne urcăm în butuci...». Unii soldați au fost uciși, iar alții s'au înecat.

O cronică din veacul al XV-lea (cronica dela Nürenberg) — un fel de geografie a lumii — notează că în delta Dunării locuiesc valahi. Și credem aceasta că prea multe lacuri, gârle, grinduri, poartă numiri românești; și nu numai în deltă, ci și în restul Dobrogii pâna dincolo de gura Portița (pomenită cu acest nume pe o hartă engleză din 1700), unde lacul Razelmul dă în Mare. Harta lui Dimitrie Cantemir și altele streine, sunt pline de numiri românești.

Cantemir Vodă, în veacul al 18-lea pela început, spune că în Silistra sunt și români. În acelaș veac, un francez călător (La Montraye în 1727), care cu-

noaște bine neamurile Dobrogii («acești geji și Sarmaji (descriși de Ovidiu) astăzi cunoscuți sub numele de moldoveni, valahi, tătari, cazaci, inundau țărmurile Dunării și Nistrului») și în Mangalia «cei mai mulți români» decât alții creștini. Un italian (Boscovici, veacul 17-lea) se miră «că locuitorii dintr'un sat nu de departe de Ienikioi vorbesc «limba valahă» care seamănă cu italiana și latina».

Pela începutul veacului trecut aflăm pe Dunăvăjul, fost braț al Dunării ce da în Razelm, pescari moldoveni.

Dar mărturia cea mai sigură că români au fost totdeauna numeroși în Dobrogea și în statonnică continuare istorică pe acelaș pământ, ne-o dă hărțile vechi făcute de streini. Cele mai multe numiri sunt românești. D-nul Constantin Brătescu spune cu drept cuvânt, făcând numărătoarea numirilor topice:

«Găsim în cele 738 hărți ale vechei Dobroge, 3776 numiri. Din acestea 367 sunt nume de sate, alte 3409 sunt nume de văi, dealuri, ridicături, râpi, lacuri, râuri, bâlji, cruci, cariere, ruini, etc.

După originea lor se găsesc: 2339 nume turco-tătare, 1260 românești, 145 rusești, 28 bugărești și 6 diferite...»

După stăpânitorii de 500 de ani ai Dobrogii, noi români avem cele mai numeroase numiri topice cu care întrecem cu mult pe bulgari și ruși la un loc.

În părțile Constanței, locuitorii au păstrat din vechi timpuri amintirea poetului roman Ovidiu, exilat aici de împăratul Romii să-și ispășească o tainică vină. Cine au păstrat numirile: insula Ovidiu și lacul Ovidiu lângă Mamaia? Români lo-

calnici. Singura numire românească auzită de urechi străine sub două forme: Lacul lui Ovidiu și Lacul Ovidului, a fost notată: Lagoul Ovidoului și Lacul Ovidii. («Locuri cunoscute din timpii indelungați sub numele Lacului Ovidii»). Pe lângă 1802, un colonel german în serviciul Rusiei scrie: «Lacul pe care moldovenii îl numesc lagoul Ovidoului... se află în depărtare de 39 leghe de îmbucătura meridională a Dunării și nu departe de acolo este așezat orașul Tomi» (Constanța). După o hartă din 1769, satele românești cele mai înaintate spre Mare, la 10—15 klm. de Constanța, sunt: Cârpijii și Ivăștenii, pe valea Carașu (scrie dinul Gheorghe Vâlsan). Camille Allard, doctorul care a însoțit armata franceză în războiul Crimeei, a găsit în 1855 în județul Constanța numai 33 de sate: «Nu-s în acest moment decât 33 de sate locuite; 19 din ele sunt turcești, 9 tătărăști și 5 românești». N-a găsit nici un sat bulgăresc. «La Silistra — scrie același doctor — văzurăm multe femei românce și bulgare îmbrăcate în grajiosul lor costum național» (e portul național românesc).

Prin anii 1848—49, emigranți poloni, din pricina persecuțiilor Rusiei, căutau să se așeze în Dobrogea, sub oblađuirea Turciei. Agentul polon Korsak cutreeră Dunăreană să găsească locuri pentru coloniștii poloni alătura de cazaci, foști supuși Poloniei până la căderea ei. Polonul notează satele căzăcești. Firește, nu putea să uite și celelalte populații conlocuitoare. Ce păcat însă că în statistică lui, pe lângă colo, români sunt pomeniți la un loc cu turci. Între altele, agentul polon scrie: «...Apăsarea boerilor români a populat mai multe sate ale acestui ținut...» Făcând lista satelor unde

locuiesc și cazaci, notează și pe cel româno-turco-tataro-bulgare.

În plasa Tulcea: Câșla (15 case turcești și românești), Parcheș (20 case turcești și românești), Prislav (30 case turcești și românești), Frecăței (10 case turcești și românești), Ceatalu (15 case turcești și românești), Calichioi (90 case turcești și românești), Hagi Ghenli (15 case turcești și românești), Beștepe (case turcești și românești), Sabangia (12 case turcești și românești).

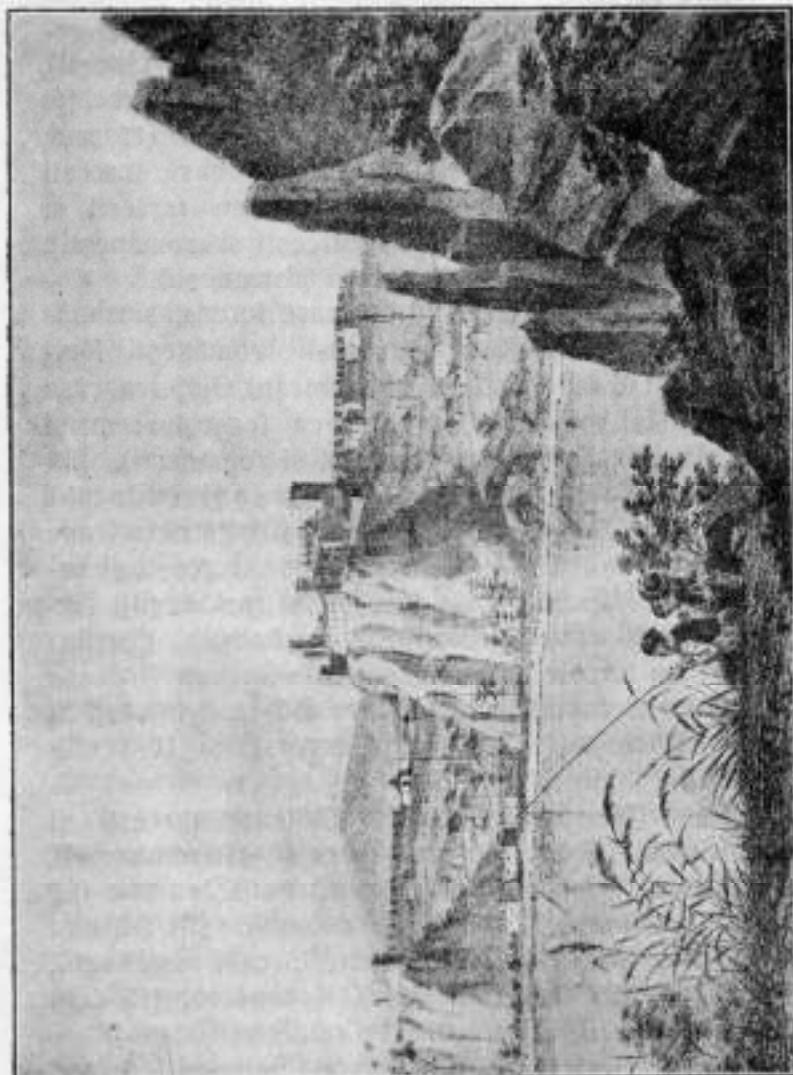
Plasa Isaccea: Rachelu (10 case turcești și românești), Luncavița (25 case turcești și românești), Meidanchioi (5 case turcești și românești), Giaferca (case turcești și românești), Hancearca (case turcești și românești), Telița (case turcești și românești).

Plasa Măcin: Jijila (20 case turcești și românești), Pisica (22 case turcești și românești), Zătoaca (case turcești și românești), Ghecet (case turcești și românești), Azaclău (case turcești și românești), Turcoaia (30 case turcești și românești), Ciucilar (25 case turcești și românești), Pecineaga (10 case turcești și românești), Acpunar (10 case turcești și 5 românești), Greci (20 case turcești și 10 românești).

Plasa Babadag: Ortachioi (20 case turcești și românești), Teke (10 case turcești și românești), Cainena (5 case turcești și românești), Ienisala (20 case românești), Zebil (5 case românești), Siriteni (25 case românești), Satu Nou (15 case românești), Camberu (25 case românești), Kasapchioi (15 case românești), Periklia (10 case românești).

Plasa Chișinău (Constanța): Seimeni (20 case românești), Cochirleni (20 case românești), Boas-

chioi (10 case românești), Ienichioi¹ (20 case româ-

Cetatea Hârșova pe la începutul veacului trecut (după Peters).

nești), Rasova (40 case românești),

Plasa Hârșova: Ostrov (30 case românești), Dăeni (40 case românești), Groapa Ciobanului (30 case românești), Topal (60 case românești), Seimeni (20 case românești).

Plasa Mangalia: Beilic (30 case românești), Parachioi (25 case românești), Satu Nou (case românești). (După cele ce a scris d. P. P. Panaitescu în «Graful Românesc»).

In 1851, Ion Ionescu dela Brad a găsit în Dobrogea 3656 familii românești și 1194 bulgare (pe lângă 4493 familii turco-tătare). In 71 sate sunt numai români «locuind dela Mare la Dunăre și pe malul ei până la Silistra».

In chiar timpul răsboiului din 1877, generalul rus Bieloserkovici, guvernatorul Dobrogii până la încheierea păcii, puse să se facă numărătoarea populației. Știut este că rușii jineau cu bulgarii, că [doar veniseră să lupte pentru desrobirea frajilor slavi din peninsula Balcanică și doreau să treacă Dobrogea Bulgariei. Deci n'aveau nici un motiv să fie cu români dobrogeni, bănuți că simpatizează într'ascuns cu turci. Așa dară statistică rusească e pusă la indoială, fiindcă arată o cifră prea ridicată în favoarea bulgarilor dobrogeni. Totuși românii ies mai numeroși în societatile generalului rus. In jud. Tulcea și jumătate din jud. Constanța a găsit 5542 capi de familii românești și 4750 bulgare. N'a apucat să numere și plășile: Mangalia, Silistra și Cernavoda, unde tocmai în cele din urmă două, populația românească este mai deasă din vechi timpuri, precum arată și călătorii și hărțile streine.

Satele cu nume românești însemnate în hărțile streine pe la jumătatea veacului trecut: Straja, Atârnaj, Crucea, Scrofeni, Rosești, Musluești, Te-

chilești, Závalul, Fetești, Balaban, Siliște, Taija, Stâncile, Martina, Călugăra, Gherbănu, Măngina, Mejdija, Stelnicieni, Hăsănești, Lătăjuia, Frecățeii din Ostrov, Fântâna Nedeliei, Caladuca, Alvănești, Cârpiji, Ivânceni, Vistierul, Zafirna, Sireteni, etc., au fost nimicite din pricina deselor războaie turco-ruse. Prin 1839, călugărul rus Partenie mergea spre muntele Athos prin Dobrogea. Ne descrie într-o carte mizeria satelor românești din dreapta Dunării. La Măcin, «orășel locuit de turci și valahi» e sfătuit: «Tineji drumul dealungul Dunării până la Rusciuc; drum care trece prin părți locuite de români. Dela Rusciuc intrați în satele bulgărești».

Când războaiele turco-ruse au început a se strămuta în Dobrogea, când tătarii și turcii porneau după rechiziții (= jaf) prin satele dunărene, locuitorii n'aveau altă scăpare decât să treacă în baltă. Balta Ialomitei și a Brăilei e plină de urme de vechi aşezări. Pe la grindurile: Bou, Mucuraia, Stoienești, Frecăjei, Titcovu, etc., din balta Brăilei au fost sate de economi de vite și de pescari de pe malul dobrogean. Când vremurile s'au aşezat, ei au trecut iar în Dobrogea. Cei din județul Constanța când nu le era bine, treceau malul Borcii, în județul Ialomița, întemeind acolo sate cu numirile dobrogene de unde au plecat. În județul Constanța și Ialomița sunt sate, faja în faja, despăjite doar prin baltă, ce poartă același nume: Beilic, Mărleanu, Cocargea, Satnoeni (în Dobrogea e numit Satu Nou), Oltina, Coslugenii-Coslugea, Stelnicieni-Stelnica.

Populația românească a Dobrogii s'a format în cursul veacurilor din aceste obârsii:

Băştinașii Dobrogii, porecliti *dicieni*. Peste ei au venit *băjanarii*, *cojanii*, ca să scape de dajdii și

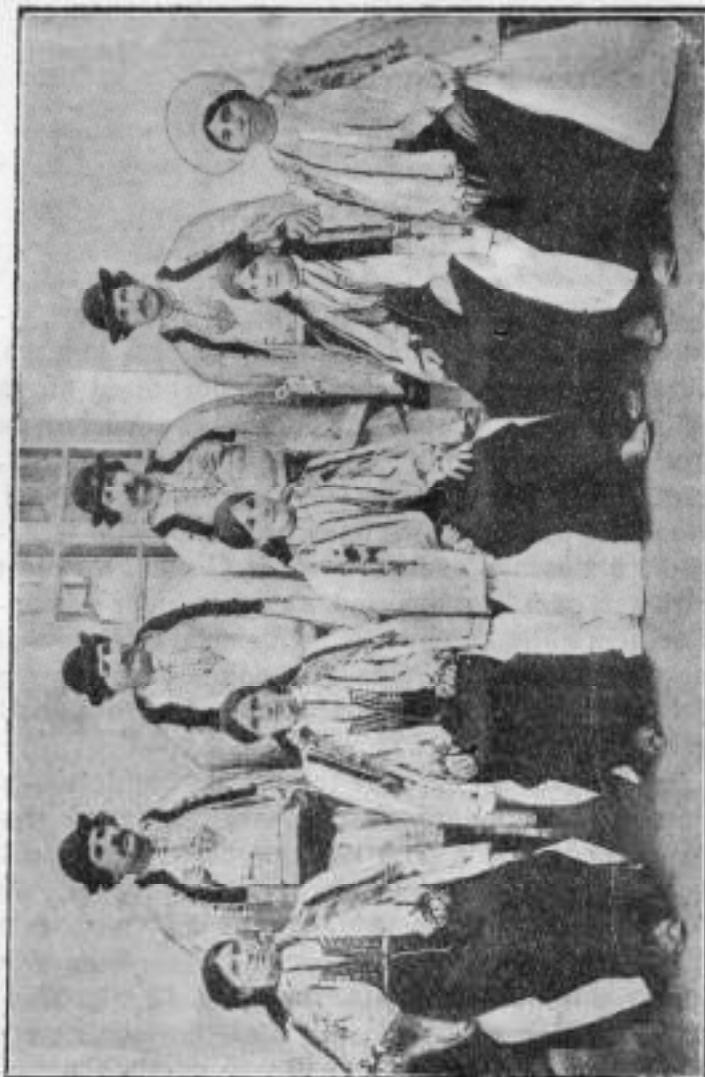
podvezi către boeri și domnie. Ei treceau în «Țara Turcească» fiindcă auzisera că e pământ mult și ieftin «la turc». Cei din județul Tulcea sunt mai mulți moldoveni veniți din sudul Basarabiei, Covurlui, Râmnicul-Sărat și Brăila. Cei din județul Constanța sunt din Ialomița, Buzău, R-Sărat, Vlașca, Ilfov și depe Olt. Așa au curs mereu până au fost aduși coloniștii (după 1880) din Muntenia și Oltenia iar mai târziu, veterani războiului 1877. Dar aceia cari au întărit populația română, prin număr și cuceriri economice, sunt *mocanii* din satele vecine Sibiului și Brașovului, urmașii ciobanilor străbători seculari ai stepei până la Mare. Fără ei n'am fi avut o Dobrogea românească cum e azi.

MOCANII IN DOBROGEA.

«Cetreerător secular și pașnic de pământuri, cîndu-și drumul în stelele cerului, cu bătă ca armă, cu străvechiul cojoc ca scut și adăpost și cu turma de oi ca oaste, păstorul, «mocanul», a cucerit nu numai câmpurile ocolite de plugari din jurul Carpa-jilor, ci și toată zona de stepă din preajma Mări Negre. A tras drumuri noi prin împărăția ierbui-rilor, a deschis vaduri, a săpat fântâni, a ridicat tărle și odăi, descoperind valoarea unor pământuri neprejuite și părăsite, a întemeiat apoi sate și prin prăsila lui sănătoasă a colonizat un întreg corn de țară, mai frumos și mai temeinic decât orice colonizare oficială.

Anticipând din vremuri tulburi aspirațiile națio-nale românești, fără să cunoască realizările tre-cutului, păstorul a croit hotarele Statului care tre-buia să cuprindă neamul în vremea bărbăiei. Prin necontenitele călătorii anuale până în coljurile cele mai depărtate ale Românișmului, el a urzit și a întărit unitatea națională, dovedind că nici Car-pajii, nici Dunărea nu sunt o piedică și că viața românească nu se poate desfășură deplin și armo-

nic decât sprijinindu-ne pe jărmurile căt mai în-

Familii de mocani din pările Sibiului (colonistii ai Dobrogii).

tinse ale Mării. Prin așezarea lui străveche lângă

valorile acestei Mări, prin botezul românesc pe care l-a dat atâtitor locuri din preajma Mării, el a repetat istoria uitată și ne-a creiat din nou drepuri asupra atâtitor jinuturi disputate de vecinii treziți prea târziu.

Acest rost de precursor și făuritor al viitorului nu trebuie uitat în anul când serbăm alipirea oficială a unui pământ care de fapt a fost întotdeauna, chiar subt stăpânirea turcească, legat organic de restul jărilor românești și nu a rămas înstrăinat decât politicește și pentru hărțiile cancelariilor (scrie d-nul Gh. Vâlsan).

Urmând o veche nevoie păstorească, ciobanii ardeleni coborau din munți cu turmele la iernat spre câmpiiile Dunării și Mare, unde găseau nutreț și climă blândă. Mergeau pe «drumul oilor» de ei făcut și de ei știut. Trecerea Dunării a rămas în cântecele ciobănești:

*Spune-mi puiu de rândunea :
Inverzită o fi balta ?
Spune-mi puișor de corb :
Peste Dunăre-o fi pod ?*

Și se făcea pe la trei vaduri mai principale: pe la Turtucaia, pe la «vadul oilor» la Hârșova și pe la Brăila-Măcin. Turcii au fost totdeauna bucuroși de asemenea oaspeți, cari aduceau visteriei împăratești însemnate venituri și judecățile Constantinopolul cu unură și carne de oaie, foarte căutate de credincioșii musulmani. De căte sute de ani au venit întâi mocani cu oile în «pustiurile cu iarbă» ale Dobrogii? Nu avem nimic scris din acele vremi. Destul că înainte 1850, Dobrogea a părut

unor călători «o mare stână de ciobani ardeleni», dela Varna și Balicic în sus. Invățatul agronom Ion Ionescu dela Brad, slujbaș al împărăției turcești, pus să facă numărătoarea averilor din Dobrogea pînă 1850, a întâlnit mocanii noștri și a scris despre ei în carte sa: «Săcelenii, Săliștenii, Poenărenii, trăesc în Dobrogea de multă vreme. Printre mocanii cari vin în Dobrogea cu turmele, sunt mulți cari găsind simbrie destul de ridicată, se bagă la stăpân. Dintre acei ce-și găsesc astfel de rosturi la turci, tătari și români, sunt unii car se stabilesc aici și se însoară cu fetele de români».

«În acest caz, ei renunță la supușenia austriacă și rămân pentru totdeauna în Dobrogea». «Autoritățile austriace li urmăresc pretutindeni, chiar dincolo de mormânt», pe acești ciobani și economi de vite, cari leapădă supușenia austriacă și nu mai vin acasă și chiar se căsătoresc în «jară»; ba unora li-au confiscat averea rămasă «dincolo». Pentru apărarea intereselor acestor economi de vite, Austro-Ungaria țineă un consul la Galați și câte un agent consular la Rusciuc și Hărșova, la cele două vaduri de seamă. La Hărșova se află «stărostia mocanilor» și pe la jumătatea veacului trecut eră agent consular un român, Târcă. D-nul profesor Vâlsan a găsit un fel de condică a oierilor trecuți în Dobrogea, pe la 1845, a consulului austriac din Galați.

Economii de vite sunt de prin satele județului Brașov, Sibiu, Făgăraș, Hunedoara, Trei Scaune, de pe Târnave, dela Alba Iulia; sunt ca la 114 la număr, fără să se arate și căji ciobani; dar se notează căte oî, căji cai și vite cornute aduc fiecare. («Graiul Româncă»). Ion Ionescu dela Brad spune

că pentru «vâratic și iernatic aduc în Dobrogea un milion de oi».

Cu toate șicanele ce le făceau autoritățile la plecare, apoi paza dela vâmile și pasurile Carpaților, mocanii tot treceau pe cărări ascunse, pe la «vama cucului» cum ziceau ei; veneau în «Țara Turcească» la ciobănit, să scape de cătanie (de oaste):

*Munte, munte, plată seacă
Lasă voinicii să treacă;
Să treacă la ciobănie
Să scape de cătanie....*

Deprinși cu asprimea vieții, drumul lor era o harjă continuă: cu jăranii satelor pe unde treceau, cu slugile boerilor; cu autoritățile românești, cu cele turcești și cu consulii stăpânirii de acasă. N-am mai pus la număr și protivnicia vremii: ploi, secetă, lipsă de apă și de nutreț. Dar mocanul ojetit de nevoi, luă viața în piept și o biruiă. În pustietățile dobrogene fără pază, știă el să se facă temut. Prădalnicii tătari și turci i-au cunoscut de multe ori colții bătei lui. «Povestea bacului Tomegea» a d-lui Sadoveanu e numai o fugă icoană din viața vitejilor oieri.

Arareori, privind zările de pe movile, dădeau drumul gândului spre casă și dorul li se prefăcea în cântec:

*Foaie verde siminoc
Dar'ar Dumnezeu de-un foc
Să ardă Sibiul tot,
Să rămână numai parii*

Să se'nfepe ghinărarii,
 Bate-i Doamne și-i tot bate
 Că din a lor răutate
 Am ajuns strein departe.
 Foaie verde trei smicele
 Pe deasupra turmei mele.
 Trece-un stol de păsărele;
 Dar nu-i stol de păsărele,
 Ci sunt gândurile mele
 Ce se duc în depărtări
 Peste munfi și peste zări
 La părinți și la surori.

(Auzit pe la Cochirieni (jud. Constanța) acum 50 de ani de pensionarul D. Nijescu).

Așa l-a cunoscut și vremile aspre și cele blânde, între gurile Dunării și până la valea Batovei, mai jos de Balic. Pretutindeni și a lăsat urme: Sate, movile, dealuri, ape, aduc aminte de câte un mocan trecut în legende: Groapa Ciobanului, movila Iujianului, ostrovul Mocanului, balta Mocanului, Grindul lui Muică, al lui Roșulej, etc. Pe «drumul oilor» dela Turtucaia la Balic, de o parte și de alta, au presărat numiri noi, neaflând altele, ori schimonosind unele numiri turcești greu de pronunțat: Șimilul turcesc (Turcsmil), Șimilul românesc, Săliștea cu cremenea, Satul cu movile din deal, Satul cu gunoiul, Valea Scroafel, Satul cu cișmeaua cu țeghea (țeavă) galbenă sau Echiștea (Ekisce), Ciacârcea, Pădurea lui Lie, Cișmeaua Mare (Nastradin), Satul cu pădurea lui Oprean (Toccuius), Satul popii (Ciairighiol), Cele trei sate impreunate (Duvaniuvasi-Vultureștii de azi), Tekia (Tek e), etc

Amintirile oierilor sălișteni cari și-au purtat opinile prin Cadrilater s-au strâns într'o carte. (N. Dragomir: «Din trecutul oierilor mărgineni» în «Lucrările institutului de geografie al Universității din Cluj», II, 1926). Cu ea în mâini va cercetă invățătorul Dobrogii de jos urmele unui veac de transhumanjă. Când Austria a oprit cu totul trecerea turmelor peste munți, când s'a deschis comerțul de cereale ridicând astfel valoarea pământului de arătură și îngustând pășunele, oieritul a început să nu mai fie o afacere bună. Dar mocanii dobrogeni n'au pornit îndărât spre munjii de unde au venit. S'au dat după vremuri. Au desfăcut din vite, au cumpărat pământ, au lăsat bâta și au prins coarnele plugului. Au întemeiat sate noi în inima Dobrogii până în pragul Mării. S'au pus bine cu vecinii turci, tătari și bulgari.

Ici-colo, prin încusriri, s'au pierdut în apele bulgare. Dacă-i întrebî ce sunt, își răspund că-s bulgari, dar bunicii lor au fost «austreni». Numai fizionomia și numele familiei, — căte un Moroianu, Trandafir, Oprea, Cioacă, etc. — mai amintesc obârșia părinjilor. L-am întâlnit pe la Frecăjei, Carramanchioi, Paşa Câșla, Ciamurlia și prin Cadrilater. Între toți, săcelenii aciuiaji în Dobrogea sunt cei mai numeroși. Dacă s'ar putea adună cu toții la un loc, s'ar întemeia un nou Săcele, cu mult mai mare și mai bogat ca metropola de peste Carpați.

Așezări mocănești aflâm la: Casimcea (săceleni), Corugea (de pe Oltul Făgărașului), Calfa și Canat Calfa (idem), Ramazanchioi (idem), Hagi Omer (idem), Doerani (idem), Topolog (idem și dela Bran), Coium Punar (săceleni), Rahmanu (idem), Făgărașul nou (Făgărașeni veniți cu căpitanul Mihai Popa Radu), Aigăr Ahmed (mocani de amestecătură), Do-

robanju (idem și pujini bănăjeni), Cârjelari (idem), Urumbel (idem); apoi la Râmnicu, Mahomedcea, Cuciucchioi, Caceamac, Şiriu, Tortoman, Bältägesti, Sarai, Cartal, Carol I, Caramurat, Taşpunar, etc. Mai rari li aflăm pe la Ortachioi, Balabancea, Mircea-Vodă, Sf. Gheorghe, Enisala și până la Dunavajul în cotașul Bugeacului. Singurul sat curat mocănesc din jud. Constanța este Uriuia de lângă Adam Clissi. Bănăjeni întâlnim în Mulciovă și Arabaggi. În jud. Caliacra pe la Ilanlăc, iar în Durostor, la Velichioi, unde-s moji din Albac și Secătura.

Cei cari n'au intemeiat familiii și i-au ispitit viața de rugă și posturi, s'au făcut călugări. Mănăstirea Cocoșul din pădurile Tulcei a fost ridicată și întreținută cu strânsura unor mocani călugării aici.

După ce au colonizat Ialomija și Brăila, cei cari n'au mai încăput pe câmpurile Dunării, au trecut în Dobrogea. Când această provincie n'a mai avut Dunărea hotar, oierii ce se aflau în Basarabia au trecut și ei în Dobrogea. I-a întâlnit ministrul Mihail Cogâlniceanu, venit să cunoască țara veche-nouă adăogată la România. «Mai băieți, zise el **mocanilor**, aici e raiul vostru... Ceeace ați găsit voi în Dobrogea, n'o să mai apuce nici copil de copilul vostru... Scuturaj-i-vă pungile, vindeți ce aveți, lipsiți-vă și de oi și cumpăraji pământ, c'aveți să fiți bogați».

Mocanii au ascultat sfatul marelui om departe văzător. Dacă avem o întinsă proprietate românească, dacă avem o Constanță aproape romanizată, apoi mocanilor datorăm.

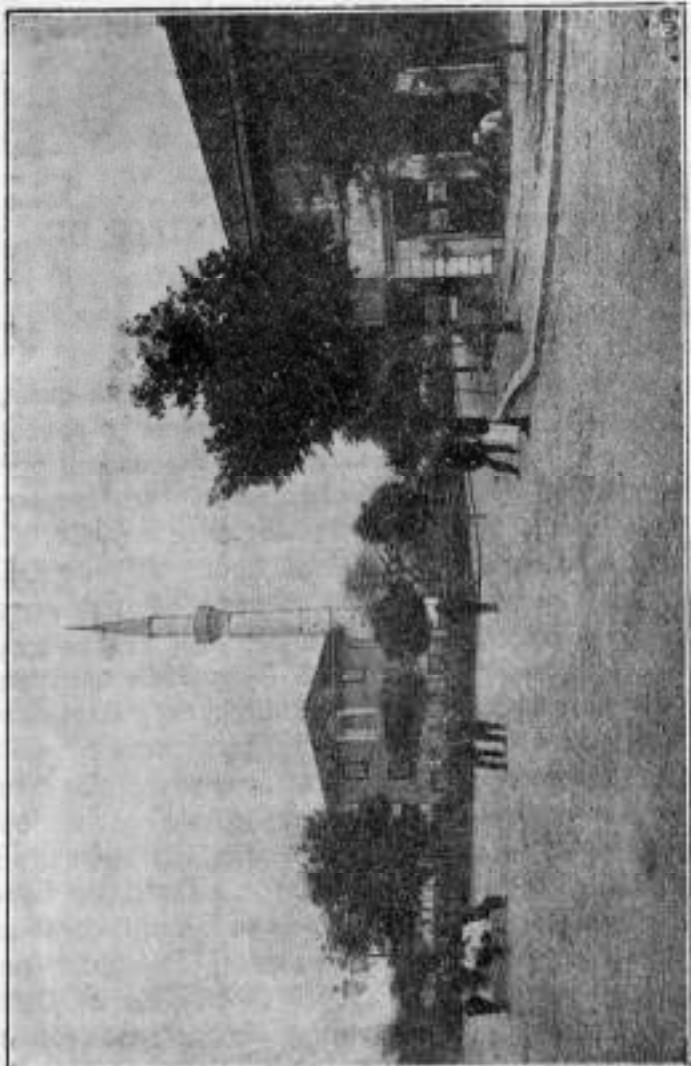
Mâine, când om ridică monumentul Dobrogii, cum vom figură această biruință câștigată cu urmașii oierilor descălicători de jară?

CE NE SPUN VEHILE CÂNTECE DIN DOBROGEA.

Cântecele poporului ce trec din gură în gură — și între acestea, cu deosebire colindele și povestea în versuri a isprăvilor — baladele — cuprind vechi spovedanii din vremile când scrisul era meșteșug de tot rar. Ele vorbesc de datini ce au pierit, de strășnici oameni cum nu mai sunt azi, de cetăți de ape, de munți, de alte noroade... Putem urmări trecutul oricărei regiuni de jară prin aceste ecouri istorice ajunse până la noi, — cântecele bătrânești.

Vechile noastre cântece dobrogene întăresc spusele istoriei scrise: Noi am locuit mereu între Dunăre și Mare, neîntrerupt, și aceasta de n'ar fi fost nu s'ar fi povestit în cântece. În ele găsim lupte cu haiduci turci, cu ieniceri prădalnici, cu pași pofititori de tot felul de haraciuri, cu răpiri de femei, lupte cu frânci, letini (aşa erau numiți corăbierii streini veniți în porturile noastre), întâmplări pescareschi și ciobânești, voinici ce trec Marea, Dunărea în lung și lat... De bună seamă, dacă români n'ar fi călcat veacuri dearândul malurile acestor

ape, isprava, povestea căntăfă, s'ar fi brodat aiurea

Vedere din Macin.

și nu pe Dunăre ori în pragurile Mării. Pe scurt,

iată în aceste versuri cântate istoria trăită de români dintre trei jârmuri de ape.

Ceeace se întâlnește des în cântecul «dobrogean» e un amânunt care nu se poate găsi aiurea: birul, haraciul. Cei de dincoace de Dunăre plăteau această sumă, poate chiar una mai mare, dar toți laolaltă prin domn; pe când dincolo, pe pământul turcesc, haraciul era cerut îndeosebi, dela fiecare prin agenții pașei, ai beiului», spune d. profesor Iorga. Lui «Tudor Dobrogeanul» i se cere haraciul tot mai mare. Dă morile — Dobrogea e vestită în mori, — vinde viile, moșiiile, în zadar: lacomii de turci cer mereu. Merge la Tarigrad după dreptate. Doar în jara turcească, până eri, femeile se cumpărău și se vindeau.

Lui Tudor i se cere să-și vândă femeia; aşa era obiceiul turcesc. După culegerea d-lui Mateescu, dăm părți din baladă:

Tudor Dobrogeanul

*Foicică ș'o laleă
N'aveă Tudor ce lucră;
De tinerel se 'nsură
Frumoasă mândră-mi luă.
De frumoasă ce era
Nu se mai pomeneă
Nici în sat în Dobrogea.
Iară Tudor ce-mi făcea?
Cârciumăreasă-o punea....
Foicică salbă moale
De veneă omul călare
I'lecă cu șaua 'n spinare;*

De-mi veneâ cu șase boi
 Se'ntorceâ numai cu doi.
 Iar aenii chiustengii
 Si boerii Dobrogii
 La greu bir că mi-l puneâ...
 Pe Tudor mi-l sârâceâ:
 Tot pe an
 Cazan cu bani
 Si pe lunâ
 O pungă plină.
 Avutu le-a, datu-le-a
 De haraciu nu se plăteâ.
 Si-mi aveâ, Tudor, mi-aveâ
 Aveâ vii, aveâ moșii,
 Avutu-le-a, datu-le-a
 De haraciu nu se plăteâ
 El sârac că-mi rămâneâ...
 Tudor, măre, că-mi plecâ
 Tot din sat, din sat, din sat
 La cinstiul de 'mpărat...
 Aici Tudor ce-mi grâia?
 O, Doamne, măria ta,
 La greu bir m'a rânduit
 Haraciul m'a sârâcit:
 Tot pe an
 Cazan cu bani
 Si pe lunâ
 O pungă plină.
 Avutu-le-am, datu-le-am,
 De haraciu nu mă plăteam.
 Aveam vii, aveam moșii
 Si pe alea mi le-am dat
 De haraciu nu m'am scâpat.
 Bine vorba nu sfărșeâ

Că împăratul ii grâia:
 «Tudorele, Tudorine
 Tudore Dobrogene,
 Ca să scapi tu de-angarâ
 Să-ți dai tu pe mândra ta
 Să-ți plătești tu dajdiea
 Toate vin în mâna mea»...
 Dară Tudor ce-mi făceâ?
 Acasă mi se 'ntorceâ
 Si în casă că-mi intrâ
 Si jos, măre, că-mi cădeâ
 Suspinâ și tot plângereâ
 Din ochi negri lăcrâmâ
 Din inimâ greu oftâ
 Din picioare se uscâ
 Pân'ce mi se prăpâdeâ.

(după colecția Balade de N. Mateescu
 varianta la Burada
 și Gh. Dem. Teodorescu).

Românii, ca și alte popoare creștine din Balcani (bulgarii, sărbii...) păstrează într'un cântec amintirea unor isprăvi de aproape 500 de ani. Este vorba de balada lui Iancu Sibianu, sau Iencea Sibiencea. Se plimbă prin Măcin.

Sava Enciu
 Sibienciu...

E un cântec auzit prin 1880, în Dobrogea, de către ráposatul Burada. Cine este viteazul cântat de popoarele creștine? Este Iancu Corvinul, român ardelean, pornit în fruntea oștilor ungurești, românești și leșești, ca să mantue de turci pe creștinii

de peste Dunăre. Strașnic răsunet a avut voevodul cruciat, Iancu Valahul, în sufletul creștinilor robii turcilor, de vreme ce închipuirea lor i-a făcut cântec.

Nu cunoaștem pe Iancu din baladele bulgărești și sărbești, ci numai pe cel din cele românești schimbat la față, purtat prin atâtea guri în câteva sute de ani...

Iată două balade cu Iancu Vodă:

Pătru Letinu-bogat.

*Mare masă mi-este 'ntinsă
Si de boeri mi-e cuprinsă,
Că se 'nsoară Iancu Vodă
Şi-l cunună Ștefan Vodă.
Mireasa de unde-o iă ?
Din oraș din Dobrogea ;
Iar socru cine-mi era ?
Pătru Letinu-bogat
Si de lege lepădat...*

Plecau nuntașii în Dobrogea să aducă mireasa

*Iar Letinu ce-mi facea ?
Sus pe casă se suia
Strig'odată românește
De trei ori dobrogenește:
"Care-mi este ginerele
Ginerele, mirele
Ca să-mi saie porfile
Să-i văd vitejiile ?*

Iancu Vodă se întrișă și

*Pe vânătu 'ncălecă
Puțintel infierbântă
Pe sus vorfile sărează
Zăvoarele le tăia
Nunta 'n curte că intră.*

Iar Pătru Letinu-bogat

*Nouă bufi în rând punea,
Sus pe casă se suia*

și strigă odată românește și de trei ori dobrogenește către ginere:

*Să s'aleagă din nuntași
Din nuntași, din călărași
Să-mi saie bufile
Să-i văz vitejiile...*

Iancu Vodă sare cu vânătul lui; și tot așă peste niște postavuri intinse de socru; iar odată făcute probele de vitejie, ii dă fata, Letinul....

(col. Graiul Nostru)

Iancu-Vodă.

*Mustafa
Dela Baba (Babadag)
Irimia din Chilia
Si cu hogea Dilului (Vidinului)
Nădejdea împăratului,
La Iancu Vodă sosia*

Și din gur' aşa-i grăia :
— Turcește-te, Iancule,
Și te dă pe legea noastră,
Lege bună și bogată
Și de toate 'ndestulată...

Iancu răspundeă că se turcește dacă-l dăruește «cu 50 de iepe roaibe pintenoage, cu dungă negre pe spinare, strănutând de câte-o nare». Turcii aduc acest plocon rar, dar Iancu cere mereu «50 de berbeci berci

Dela coade pân' la coarne
Tot de 12 palme;
Coarnele căt brațele
Să mă culc pe dânsel...»

Dar nu se turcește.
La urmă, împăratul întreabă dacă au turcit pe Iancu Vodă.

Ei răspundeau:

— Nu știu noi de l-am turcit
Ori el că ne-a românit...

Culeasă din com. Torloman, jud. Constanța; publicată de d-l C. Brătescu în „Arhiva Dobrogei” 1916.

Intr'un colind se pomenește de

Domnul Constantin
Boer de Măcin
Cu murgul de frâu...

Alt cântec dobrogean (modelul cel mai curat este «Foicica lemnlului» cules de d-l Coatu din Zebil, jud. Tulcea) pomenește de un capitol rușinos de pe vremea Dobrogii sub turci:

Foicica lemnlului

Catinca Gendrulesei e frumoasă; o cer turcii pentru pașa:

Ea la apă mi-a plecat
Pe ochi negri s'a spălat,
Ochi pe Dunăre-a 'runcat
Și mi-a văzut un caic
Cu postav verde învelit...
Dar într'insul cine-mi șade?
Turcii ;
Enicerii ;
Pe Catinca vin s'o iă
Și lui pașa ca s'o dea.
Dar și ea când i-a văzut
La maică-s'a alergat :
«Ascunde-mă măicuță
În sandac ori în pivniță
Că vin turcii să mă iă
Și lui pașa să mă dea».

Maică-sa a închis-o în sandac; iar cheia a aruncat-o în groapa pe care a săpat-o în grădină în chip de mormânt. Au venit turcii și au cerut pe Catinca:

— Catinca mi-a murit
Si-am îngropat-o 'n grădină
In grădină la fereastră
Ca să-mi vină doru'n casă...
Turcii nu s'au increzut
Sapa în mână c'au luat

Și mormântul l-au săpat
 Înăuntru ce-au aflat?
 Cheia lacătului
 Lăcatul sandâcului;
 Sandâcul l-au descuiat
 Pe Catinca mi-au luat;
 Pe Catinca mi-o porneă
 În caic că m-o puneă
 Și la nașă mi-o duceă.
 Când pe Dunăre mergeă
 Cum la mijloc ajungeă
 Ea din gură așa grăia:
 — Turcilor
 'Nicerilor,
 Deslegăti-mi mânila
 Ca să-mi dreg sprâncenile
 Să-mi îmbrac cămașa
 Ca să-i plac lui pașa.
 Dar pe când mi-o deslegă
 Ea din gură așa grăia:
 «Masă bună racilor
 Așternutul broaștelor,
 Căpătâiul peștilor!»
 Și'n Dunăre s'aruncă
 Și cu zile se'neca...

(«Floarea Darurilor» I)

Sumedenia de cântece cu Dunărea, de povești de zicători¹⁾, ni-e mărturie că noi am stăpânit-o

1) Cutare s'a măniat Dunăre, își vine să treci Dunărea... se zice de cineva care te scoate din răbdări. N'o să fie marea cu sareea, cu răbdarea treci marea. Apoi ghicitorile: Ștergar vârgat peste mare aruncat; de aici până la mare numai funduri de căldare...

mereu pe cele două maluri și că apele ei au servit de școală pentru ojelirea puterilor de viață ale locuitorilor cari trăiau din darurile ei. Pe hoțul de cai nu l-a speriat întinsul apelor sale, doavadă cântecul:

Și iar verde și-o răsură
 Călușeii cum se fură;
 Pe negură și pe bură,
 Se fură din bătătură;
 Pe negură și pe ceafă
 Se fură de dimineață.
 Și iar verde și-o lalea
 Lată-i, lată Dunărea,
 Și-a trecut neică prin ea
 Cu trei cai alăturea.

Chira-Chiralina.

La vadul Dunării
 În schela Brăilei
 Încarcă, mi se'ncarcă
 Două-trei sandale
 Nouă galioane..
 Da' cin' le'ncarcă?
 Cel arap urât
 Cum nu s'a văzut;
 Când te uifi la dânsu
 Nu-fi poji fine râsu..
 — Chiră, Chiralină
 Floare din grădină

*Ia-mă tu pe mine
Că fi-o fi mai bine:
Parale mărunte
Sunt la arap multe;
Galbeni venetici
Sunt la arap mulți...*

Chira răspundeă:

— *De urâțul tău
Nu vreau să te iau...
Cel arap buzat
Pe Chir' a 'nșelat:
În caic mi-o aruncă
Și pe Chira mi-o legă
Cu coșîța capului
De stâlpul catargului.
Pe Dunăre'n jos
Cel caic frumos
Cu Chira plecă;
Arapu strigă:
— Mânați, voi cărmaci
Şalupari dibaci,
De azi până mâne
Că voi u piăfi bine.*

Vin acasă frajii Chirei, «Şerpii Dunării», Dinu și Constantin și află dela mama lor că sora a fost furată pe un caic ce a plecat în jos.

*In luntre se suiau
Pe Dunăre porneau
Caicul îl ajungeau
In Dunăre săreau
In coate 'notând*

*Buzdugane purtând.
De caic s'apucău
Și in el s'aruncau...
— Chiră, Chiralină
Floare din grădină,
Pe cine-ai întrebăt
Când te-ai măritat?
Cu cine-ai vorbit
Când tu ai fugit?
— Arapu n'a luat
Cu mine a plecat
Unde eu nu știu
Nevastă să-i fiu...
Și fratele ziceă:
— Chira, sora mea,
Pitește-ji capul
Să lovesc arapul...
Pe Chira mi-o luau
Acasă se 'ntorceau
In fara românească
Să se pomenească.*

Dela Ion Topor soldat în 1916
com. Ostrov jud. Tulcea

Vâlcan.

*In sfânta zi a Vinerii
Ici pe luciul Dunăril
Iată caicul sosește
Și la mal mi se oprește
Cu vre-o sută leniceri*

*Groșii la trup, cărunții la peri
 Cu hangere ascuțite
 Cu pistoale ruginiate...
 Cu grămadă ei porneau
 Pe tot locul întrebau :
 — Nați văzut pe cel Vâlcan
 Puișor de ortoman
 Ortoman, voinic de frunte
 Nalt ca bradul dela munte ?
 El cunoaște Dunărea
 Până 'n jos la Sulina
 Inoață ca un pește
 Ca plutele plutește...
 Și nu-l prinde nimenea
 Cât ii lungă Dunărea
 De se duce pomina
 Dincolo de Padina
 Până 'n Sulina.
 — Turcilor
 Enicerilor
 N'am dat ochii cu Vâlcan
 De-i mai bine de un an
 Da am văzut pe maică-sa.
 Colo'n vale la cișmea.
 La cișmeaua lui Bolan
 Șade mama lui Vâlcan :
 Ienicerii alergau
 Și la baba se opreau :
 — Turcilor
 Enicerilor,
 De-mi cătați voi pe Vâlcan
 Fătul mamii ortoman
 Ca să-l punefi căpitân,
 Cerul vă blagoslovească*

*Gândul să vî se 'mplinească !
 Apucați pe drum la vale,
 Mergeți de 3 zile cale
 Tot pe malul Dunării
 La vadul lezăturii
 Co să găsiți pe Vâlcan
 Fătul mamii ortoman
 Cu caicul descărcat
 Printre sălcii stă legat...
 Acolo dac' ajungeau
 Pe Vâlcan că mi-l găseau
 Cu caicul descărcat
 Și de-o salcie legat.
 Vâlcănașu ședeă intins
 De greu somn eră cuprins,
 Lângă dânsul imi ședeă
 Sluga lui, Nedelea.
 Turcii încet s'apropiau
 Semn lui Nedea că-i făceau
 Pungi de bani li arătau...
 Nedea, grec fără credință
 la bani făr' de căință.
 La caic apoi se 'ntoarse
 Și din ladă el imi scoase
 Șapte funii de mătase
 Și 'nodă ca un arcan
 Peste gâtul lui Vâlcan ;
 De-o piatră mi-l legă
 Brânci în Dunăre că-i dă
 Vâlcănaș se deșteptă
 Speriat, se opintea
 Piatra 'n spate ridică
 Și de-asupra se săltă...
 Foae verde de sănger*

*Pe la cotul lui Crucer
Cine cântă, cine plângé
Tot cu lacrime de sângé
La caice numărând
Dunărea tot blestemând?
Iacă mândra lui Vâlcan
Că nu l-a văzut de-un an
Pe Vâlcan că mi-l zăreà
Ca un pește înofând
Și cu greu abià suflând...
Vreme multă nu pierdeà:
Palos în mână luà
In Dunăre s'aruncà
Voinicește că 'notă
Funiile mi le tăia
Și cu viajă-l dăruia...*

(auzită dela Ion Topor
Ostrovul j. Tulcea)

Intr'un cântec haiducesc auzit de Teodor Burada călător prin 1879—80 în Dobrogea, se zice:

*De-ar veni primăvara
Să se 'nalje papura,
Să 'nflorească râchita
Să păzesc eu cu flinta...*

* * *

*Foae verde ș'o lalea
Eu sunt fată de raià.* (idem)
* * *

*Scaloene, Scaloean
Trupușor de dician...* (idem)

(Dician este porecla românilor vechi dobrogene, spre deosebire de cojani băjenari și de mocani).

Şăicile.

*Bate vântul sălcile
Să-mi pornească șăicile;
Bate vântul și-o să stea
Să pornesc și șaica mea
Tocmai pân'la Hârșova...
La Maria văduva...
Cum zicea și cum cântă
Şaica mică-și desprindea
Cu lopata c'o mână
Latul Dunării tăia...
Zori de zi când se crăpă
Ion Pescaru se'ntorcea...
A plecat c'o șaică veche
Și c'o floare la ureche
Și-mi vine c'o șaică nouă
Și cu flori la amândouă
De tăia Dunărea'n două.*

(Auzit dela mama mea. Se cântă prin județul Ialomița pe vremea lui Cuza-Vodă).

Au cunoscut Dobrogea de sute de ani ciobanii ardeleni, cario pomenești azi, prin urmași, în cântecele ardeleni:

*Spune-mi, pușor de corb :
La Dunăre o fi pod ?
Spune-mi, pui de rândunea :
Verzită o ti balta ?
Ca să pască turma mea...*

După 1878, soldații români din Moldova și Muntenia au trecut în Dobrogea să facă pază. Pe meleaguri necunoscute, în preajma unor sate turcești, lipovenesci sau bulgărești, s-au simțit în țară străină. Și dorul lor de casă s'a prefăcut în cântec:

*Cântă cucul Luni și Marți
Trec soldații prin Galați;
Cântă cucul Vinerea
Trec soldații Dunărea;
Merg pe jos ca nouării
Negrii ca călugării,
Nu-s negri de nespălare
Da-s negri de supărare,
Că s'o despărțit de frați
Și de frați și de surori
Și de grădina de flori.*

Sau:

*Dunăre, apă vioară
Face-te-ai neagră cerneală
Stuful tău de-o penișoară
Ca să scriu o hârtioară
S'o trimit la maica'n țară.*

(Culegerile Rădulescu Codin)

Maica bătrână.

*Primblă mi se primblă
Pe cel mal de gârlă
Cea maică bătrână -
Cu brâul de lână...*

Maica întreabă de feciorul ei pe Dunăre:

— *Dunăre, Dunăre
Apă tulbure
Apă cu falaz
Și fără răgaz,
Nu cumva ai văzut
Sau ai cunoscut
Pe unde-ai trecut
Feciorașul meu
Și-a lui Dumnezeu ?
— O, babă bătrână
Cu brâul de lână
Eu nu l-am văzut
Nu l-am cunoscut
Că-mi fin drumul meu
Dat de Dumnezeu...*

— *Dunăre, Dunăre
Drum fără pulbere
Drum fără de făgaș
Ce trupșor mâncași !
Seca fișar apele
Și toate pâraele
Și toate izvoarele
Să trec cu picioarele.*

Dunărea îi răspunde să n'o blestem de geaba că nu e vinovată, dar să meargă la Mare să întrebe pe

*Sora mea ceață
Ce acum se'naltă.*

Iar ceață i-a spus că l-a văzut

La malul Mării

*La marginea fării
De păgâni gonit
De gloante rănit..*

(Vezi și în culegerea Burada)

De bună seamă, că va fi trăit un revoltat ca Badiul dobrogeanul (vezi în cântecele populare din 1853 culese de Vasile Alecsandri) care se va fi ridicat, fie împotriva streinilor veniți cu corăbii (frânci), fie împotriva turcilor:

*Pe luciul Dunării
La scursurile Gârlii
La cotitura Mării
Ian, mări, că mi-și venea
Un caic lung șinuit
Pe dinuntru poleit,
Cu postav verde 'nvălit
Şîn caic şedeă lungit
Tăietorul frâncilor
Măcelarul turcilor
Badiul...*

Prin poziția geografică a Țărilor Române, noi ar fi trebuit să fim, pe lângă un popor de plugari, de păstori — și un popor cu îndeletniciri marine, căci jumătate din hotarul răsăritean se razemă pe Marea Neagră.

Pescari am fost dela început, — firește, e vorba de românii din preajma apelor.

Cel mai vechi comerț românesc atestat de documentele veacului XIV se întreginează și din pescuit. Carele cu pește se ridicau dela Dunăre și Mare spre Ardeal și Polonia.

Iar dacă și acei români (vlahi) dintre Dunăre și Mare, întâlniți de cronicarul împăratului Manuil Comnen, din Constantinopol din anii 1166 («O mare mulțime de vlahi din părjile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmași ai vechilor coloni din Italia») vor fi trăit din darurile Mării, n'avem știri.

Dar a venit o nenorocire istorică, care a oprit desvoltarea virtușilor noastre marine: Cucerirea Dobrogei de către turci și a cetăților porturi, Chilia și Cetatea Albă, în veacul al 15-lea. Cu începutul veacului al 16-lea, Țările Române n'au mai avut hotar până la Mare și orice activitate liberă în legătură cu Marea a înceitat. Totuși, hărțile veacului al 17-lea înseamnă în pragul Mării, numiri românești (Biserica, Portița, etc.), la vechi vaduri de corăbii și de pescuit, — numiri păstrate până azi. Și aceasta face dovada că nația noastră risipită dincolo de hotarul politic, a rămas în coasta Mării, a cufreerat-o cu toată vitregia vremurilor.

Intr-o baladă dobrogeană «Necola Neculcea» culeasă de Teodor Burada între 1879—1880 din nu știu ce sat dobrogean, se spune:

*Primblă mi se primblă
Și încef mai umblă...
Pe boaz de mare
La apus de soare
Necola Neculcea...
Din oraș din Tulcea...
Din vâsle vâslind
Cârma cârmuind...
Și mereu gândeă
La fata de frânc*

Făcută cu'n turc.

Când fata-l vedeâ

Din gură-i grăiâ :

— Cine-mi face mie

O frumoasă vie

In mijloc de Mare

Cum altul nu are?

Neculcea se prinde că-i va împlini pofta inimii.

Pe Mare plecâ

Si mi se primblâ

Tarași aruncâ

Din ea drac ieșeâ...

Dracul săqăduește lui Neculcea că pe pământul
plutitor sprijinit de tarași îl va face vie, și i-a
făcut-o.

Necola Neculcea

La fată mergeâ

Din gură-i grăiâ :

— Ce mi-al poruncit

Ti-am indeplinit.

Dar ea ce-mi grăiâ

La el când priveâ ?

— De mi-i săgetâ

Si din cer luna

Taman când a fi

Soare'n miazâzi

Atunci te-oiu luâ !

Necola o priveâ

Si aşa-i grăiâ :

Vie ti-am făcut

Tu m'ai amăgit !

Si asta pot s'o fac

De fie fi-i drag.

Si de nu mă crezi

Haide tu să vezi.

In luntre o punea,

Pe Mare pornea,

Si când ajungeâ

Din gură-mi grăiâ :

— Uite tu la mine

Eu mă uit la tine !

Alta nu-i ziceâ ;

Arcul încordâ

Si mi-o săgetâ

Inima-i loveâ

In Mare-o trânteâ !

Intr'un colind de flăcău auzit în 1866 (vezi colecția
Gh. Dem. Teodorescu) auzim :

Rău Marea se lăudâ

Si din gură tot strigâ :

Cine'n lume s'ar aflâ

Să dea 'n Mare

Cu o floare

Să iasă'n vad

Cu un brad..

Cutare flăcău încălecă și pornî :

Cu sulîja de-a stânga

Cu paloșul de-a dreapta.

Sări 'n vânt

Sări 'n pământ;

*Sări n Mare
Cu o floare,
Şi-mi ieşî in vad
Ca un brad...*

Altă variantă a colindului pomenește de 2 meri în prundul Mării:

*Mere face
Nu te coace
Duhul Mării Negre.
Că aproape-i Duh de Mare
Apă 'ndoită cu sare.
Marea tot zicea:
— Cine'n lume s'o află
Merii de mi-i săgetă ?*

Numai cutare flăcău, auzind chemarea Mării Negre, aleargă acasă, își luă calul, arcul cu săgeata și pornește spre Mare.

Alt colind, de fată mare, (vezi acelaș veche culegere pomenește) se spune că în grădina fetii cutare

*Cel pește de Mare
Din Mare
Că sare,
In grădină intră
Florile li paște...*

Intr'un «colind de fereastră» (colecția Gh. Dem. Teodorescu) este vorba de cântecul cocoșilor. Ca să scoale pe «boieri mari».

*Imi săltără şi-mi sburară
Sus, mai sus se ridicară,*

*Jos, mai jos că se lăsară,
Tocma'n prundurile Mării..
Luară apșoară
In gurișoară
Petricele
In degefele...*

Intr'un colind de copil (din aceeaș colecție) se spune că veșmântul copilului e zugrăvit:

*Scrisă-i Marea turbure
Cam cu nouă vădurele
Iar în nouă vădurele
Sunt cam nouă corăbiele...*

Intr'un «colind de viteaz» (idem) scris tot prin 1875

*Colo cam pe lângă Mare,
Mare pulbere se'naltă.*

Un Tânăr călare pe un cal vânăt merge să scape fata încisă în cetatea din prundul Mării Negre

*O bat Turcii de pe uscat
Si Frâncii de pe Marea Neagră
Si nu pot s'o biruiască...*

Intr'alt colind dobrogean (cules pe la 1979 -80 de T. Burada) o fată — Maria —

*Brâu verde impletește
Pe Mare privește
Departă-mi zărește
O corăbioară
Mică, sprinteoară,*

*Neagră și smolită
De valuri bătută
De maluri trântită.
În ea se zăresc
Greci care sosesc,
De ce s'au dus
Marfă de-au adus,
Fir și ibrișin
Postav de cel bun.*

Ei strigă la Voinea al ei

*Și să ne vorbească
Să ne vămuiască:
Fir și ibrișin
Postav de cel bun,
Sculuri de mătasă
Ca să-i coși cămașă,
Vama să și-o lă
Drumul să ne dea...*

Intr'un colind de preot se zice:

*Când ochii își aruncau
Ei pe Mare că zăreau
O mică corăbioară
Cam pe la vreme de seară
Sfărâmată și smolită
Și de valuri tot bătută
Și de maluri tot trântită.
Dar întrînsa cine este?
Popa Paraschiv sosește
Cu-a lui dalbă preuteasă
Prea cinstită și aleasă.
In vad când îmi soseă*

Monumentul Dobroglui ridicat de Tulcenii pe colina Hora Iângă
Tulcea, întru pomenirea faptelelor din 1877—78.
A fost dărâmat de armata bulgară în 1917.

*Raizul¹⁾ din ea săreà
Par corăbiei bâteà
Cu odgoane o oprea
Popa Paraschiv priveà...*

(Culegere Burada)

In variante (din colecția Gh. Dem. Teodorescu) a acestui colind, scrisă prin 1875, este vorba de «o bisericuță în ostrov de mare lină» sau «într' al Mării Negre prund la dalba mănăstire». De acolo ceata preoților

*Pe Mare se uită
Și departe cā-mi zăreà
O neagră corăbioară
Ce iute la mal veneà...*

Dintr'un colind de fată, din «Arhiva Dobrogii» 1919:

*Sub zare de soare
In ostrov de Mare...
Leagân mi-este-un leagân
Leagân de mătase
Leagân de mireasă
Da'n el cine-mi șade?
Cutare
Cosite impletește
Pe Mare privește,
Departă-mi zărește:
O corăbioară
Neagră și smolită,
De valuri bătută
De maluri trântită...*

Uitatul de vremi cioban român, care transformase Dobrogea «într'o mare stână» cum spune un călător, și-a petrecut viața între munte și Mare, vorba cântecului:

*Vara le vără (e vorba de o)
In vârful munților;
Iarna le iernă
In prundul Mărilor,
Pe fârmuri de Mare
Colo 'ndepărta...*

(Colecția Iarnic-Bărseanul)

Un colind de cioban, cules din Dobrogea, spune:

*Duh de Mare Neagră
La cercan cā-mi vine
Dă'n cercan să sară,
D'ál berbec lai, lai
Lai și bucălai
Din gură grăia:
Duh de Mare Neagră
Du-te 'n Mare, du-te
Că de m'oi sculă
Si m'oi scutură
Clopote-or sună...*

(Arhiva Dobrogii, II, 1919)

Dintr'un colind de băiat:

*Dumnezeu dăduse
Murgul cā grăise:
Stăpâne, stăpâne...
De vândut mă'i vinde,
Dar adu-ți aminte*

1) Cârmaciul.

Când noi ne băteam
Cu turcii, cu frâncii
Turcii pe uscat
Frâncii'n prund pe Mare.
Turcii ne bătuse
Frâncii ne 'nfrânsese
In Mare ne băgase
Toți caii înecase;
Doar eu am scăpat
Că mi-am înnotat
Marea'n lung și'n lat...

(Arhiva Dobrogii, II, 1919)

(Variante în Gh. Dem. Teodorescu)

Un colind de pescar (se poate că în culegere Gh. Dem. Teodorescu) are acest cuprins care amintește de vechi credințe ce au pierit:

Luni năvodu-și începuse
Cam la prânz îl și făcuse,
Până Marți îl și lucrase
Și în Mare-l aruncase...

Năvodarii trag năvoadele. În loc de pește au prins o lighioană: un puiu de Iudă.

Și mi-l bat și mi-l căsnesc
Și cu toții îl ispitesc:
— Spună Marea dintr'adânc
Și cât pește
In Mare este?...
Văzură Iuda bâtrână
Vărsând flacără pe gură
Către ei mi-alergă
Și astfel le cuvântă;

(se rugă să nu-l bată că e neștiitor)

Nu știe Marea 'n adânc
Și cât pește
In Mare este...
Că Marea este mare
Marea mărgini n'are...
Spune-voiu adevărat
Unde-i pește de vânăt
Că e Marea la afund
Cât din cer până 'n pământ;
Și atâta pește
In Mare este
Câte stele cerul are
Cât nisip e pe cărare
Câtă iarbă pe pământ
Numai cu trei pești mai mult...

Alt colind de pescar dobrogean (în Arhiva Dobrogii, 1919).

Grăi Arghișan vătafu:
*Măi pescari, măi nevodari
Înc'o toană să mai dafi...
Când fuse toana zecea
Frumos pește că-mi prindeă:
Numai cegă și păstrugă
Și galbenă caracudă...
Cam în fundul matifii
Prinse puiul Iuditii...
Spune puiu de Iudicioară
Unde-i toana crapului
Potmolul morunului
Linistea cosacului...
Nu-ș cum ochii d'aruncă
Cam pe Mare, cam sub zare
Dincotro soare răsare,

*Iacă vine iuda mare
Tot strigând și bârâtând
Să din coadă flăcărând...*

Ce jivină va fi această iudă sau iudiță, înlocuită în unele cântece bâtrânești cu vidră?

In vechile supersilii ce au pierit, ai noștri credeau că din Mare ori din Dunăreiese un duh care ia trup de pește sau de altă lighioană ce nu seamănă cu cele cunoscute de om. Această ființă răutăcioasă, numită iudă, cunoaște rosturile pescarilor și prin urmare li poate primejdui la tot pasul¹⁾. Acest duh (sau dulf) de Mare (Neagră), a cărei amintire o mai păstrează câteva colinde, când ieșe din adânc, vrea să mânânce niște mere de aur ce cresc în fundul Mării. Atunci vine voinicul cu arc și săgeță ca să scape merele.

Tot în Mare trăiește și un balaur, trăiește un fe de vietate în chip de pește, numit sorb.

Dumnezeu poruncește sorbului din Mare să iasă să soarbă apa din râuri, din lacuri și mări, că dacă n'ar sorbi o, apa ar spori mereu și ar încă pământul tot. Așa e credința țăranilor noștri. În năzuință de a căută pricina tuturor întâmplărilor, făpturilor, țăranul crede (sau credeă) că valurile năpraznice ale Mării se fac atunci când peștele urias al Mării aleargă după drac care se scaldă și el în apa Mării.

Bunicii noștri, credeau că în apa Mării trăiește un soiu de pește, femei pe jumătate, numiți faraoni. Când Marea se sbuciumă de furtună, faraonii stau ascunși la fund; cum se liniștește, ieș deasupra și

cântă nespus de frumos. • Din acele părji ale pământului și dela acele femei — pești ne vin nouă cântecele frumoase care se imprăștie din om în om. Corăbierii cari le aud, se întâmplă că adorm vrăjiji de frumoasele lor cântece și astfel cad în apă și se îneacă. Câte odată ele ies pe maluri, primăvara, când e cald și se joacă cu șireagurile de mărgele și scumpeturi ale Mării, din cari adesea uită căte ceva, pe cari le găsesc pământenii¹⁾ noștri. Alte ori le lasă într'adins, ca să momească lumea».

Iată povestea zânelor de mare, trecută nouă aproape aidoma, poate dela strămoșii romani, cari și ei aveau această poveste cu sirene dela grecii cei vechi. Si toate aceste credințe și datine cu Marea și ființele diniț'insa nu le puteam nici pomeni, nici păstră, dacă zarea albastră n'ar fi fost veacuri dearândul sub ochii românilor risipiti pâna în vădurile ei.

1) T. Pamfile: Dușmanii și prietenii omului, p. 290.

1) T. Pamfile: op. cit., 301.

CULTURA ROMÂNEASCA IN DOBROGEA

PÂNĂ LA 1877

(Școala și Biserica).

Cum vor fi fost vechile biserici și întările școale românești înainte de 1877, multe știri nu avem.

Dobrogea era un lagăr de oști turcești și tătărești și un drum neodihnit de dute-vino pentru neastâmpărajii războinici. De aici pașii pânditori se aruncau asupra Țărilor Române, asupra Țărilor Rusești și Poloniei.

Vremurile, precum știm, erau neprielnice oricărei culturi; nici casa lui Dumnezeu nu era în siguranță. Fanatismul musulman nu îngăduia ridicarea bisericilor creștine mai arătoase decât cea mai mică geamie. Biserica noastră va fi fost o biată căsuță dosită, fără turn și fără clopot, unde un om făcea pe preotul, iar altul pe cântărejul; și tot ei, când puteau aduna copiii în tindă, deslușeau bucovane românești.

Un călugăr rus, Partenie, a străbătut satele dobrogene acum 100 de ani aproape și a văzut bisericiile. Timp de 9 zile cât a ținut călătoria dela Măcin

la Rusciuc, călugărul n'a văzut «decât 3 biserici și acelea atât de sărace, cum nici nu se pot descrie. Par niște hambare de lemn mânjite cu glod; fără cruce și fără altar. Pe dinăuntru aproape nici o icoană zugrăvită, ci numai de hârtie; de iconostas nici vorbă nu poate fi; veșminte de materie proastă. Preoți însă, în fiecare sat, câte unu-doi. Pe mulți am întrebat: de ce părțile acestea sunt așă de indeslătate, iar oamenii așă de săraci? Ei însă, cu ochii adesea lăcrămând și cu adânci oftări ne-au istorisit...: «Din vechime jara noastră stă la hotar și războaiele se fac pe aici, din zece în mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și cultivăm grădinile, — și iarăși se face războiu. Și atunci, cine poate, fugă în Valahia... Bisericile ni le ard; la care găsesc argint, îl fură; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jălu...».

Pastoria duhovnicească a tuturor raielelor (supușilor) creștini din Dobrogea și sudul Basarabiei cucerit de turci, era încredințată episcopului Brăilei. După desființarea acestei episcopii, preoții și credincioșii au trecut subt grija mitropolitului din Silistra. Slujba se facea de pe cărji românești din vremuri vechi. Cărji bulgărești, în satele bulgărești, se găsesc de prin anii 1860, odată cu venirea coloniștilor bulgari; iar cărji rusești de prin 1830.

Domnii români au avut grija de sufletele credincioșilor risipiti în dreapta Dunării. Vodă Grigore Ghica I al Munteniei (1660—1664) este acela care a zidit mitropolia dela Silistra, refăcută apoi de Grigore Ghica al II-lea (1748—1752) și reparată de Alexandru Ipsilante în 1777.

Același Ipsilante, spun documentele, «urmând o veche tradiție», dăruiește venituri bisericilor româ-

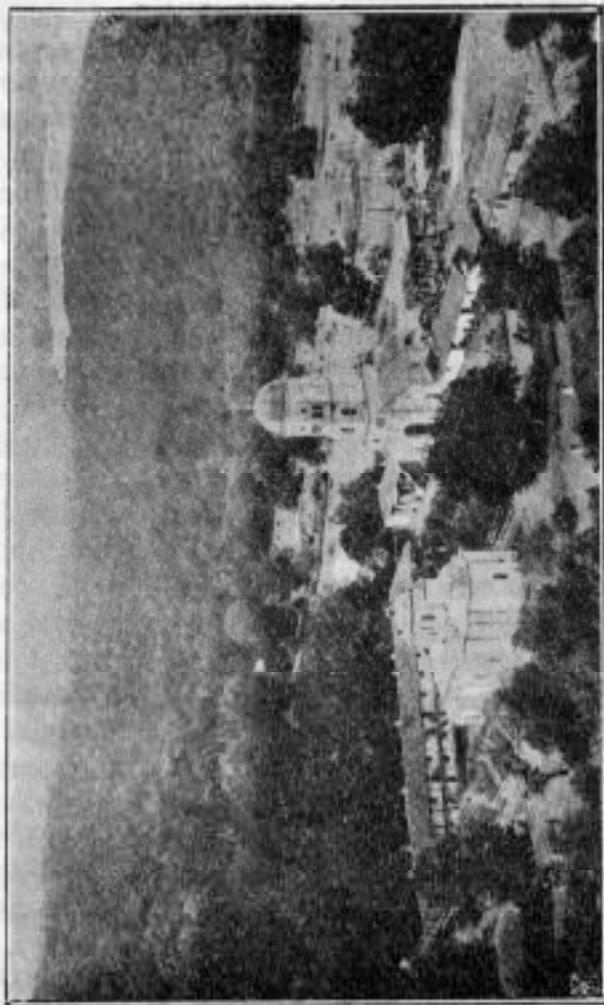
nești din Cernavodă și Babadag. Alexandru Moruzi în 1793 și Ion Gheorghe Caragea în 1814, au fost deasemenea darnici față de bisericile românești din Dobrogea.

În afară de mitropolia Silistrei, pentru toți creștinii din partea locului, după jumătatea II-a a veacului trecut, erau doi episcopi: Cel bulgar cu rangul de mitropolit, având scaunul la Rusciuc și altul grec, la Tulcea, amândoi de concurență politică și de spionaj în vecinătatea Rusiei, care întărită pe creștinii din Balcani împotriva Turciei. Acești episcopi fiindcă urmăreau scopuri politice deosebite, făceau intrigă și pe români nu-i vedea cu ochi buni. Nu odată comunitatea bisericească ronână se află între ciocanul lor și nicovala turcească.

Fiindcă bisericile s-au organizat înaintea școlilor, locuitorii români de mult au simțit nevoie să se adune în obștii (în comunități) creștine, alegându-și conducători care să strângă contribuția locuitorilor pentru clădirea și întreținerea bisericilor. Pelângă râvna localnicilor pentru biserică, s'a adăogat și a mocanilor cu oile.

În singurătatea pășunelor, departe de casă și de sate, ciobani simțeau nevoia măngâierii sufletului. În desagii lor purtau pelângă merinde trupești și de cele sufletești: cărji;—cărji aduse de acasă din Ardeal, ori cumpărate de prin orașele pelângă care trecea «drumul oilor». Ceteau pe ele în ceasurile de răgaz. Nu odată făceau slujbe religioase cu preoți aduși în preajma stânelor; nu odată au întemeiat case de rugăciuni; nu odată învățau flăcăiandrii satului vecin pe bucoavne, — făcând un fel de școală; nu odată au înzestrat cu cărji, icoane și odăjdii, pentru pomenirea lor, bisericuțele satelor

dobrogene; iar unii ciobani călători, făceau chiar un fel de negoț cu cărji bisericești. Tot mocani

Mănăstirea Cocoșul (jud. Tulcea).

sunt întâiii întemeietori de mănăstiri dobrogene,—

Cocoșul, de pildă, — înzestrând-o și chivernisind-o cu munca lor de călugări.

În treburi de-ale școalelor și bisericilor, ii întâlnim dela Tulcea până la Turtucaia.

Cea mai veche biserică românească înființată, este

Biserica veche din com. Niculițel (jud. Tulcea).

aceea din Niculițel (jud. Tulcea), facută din zid gros, în stil bizantin, poate din veacul 18-lea.

Vechea biserică din Babadag (după tradiție, pe locul alteia de lemn) a fost ridicată de românii orașului, pe 1828, când nu numai că nu există

vre o biserică bulgară, dar nici măcar picior de bulgar nu se află pe acolo. Când a venit episcopul bulgar la Tulcea și coloniștii bulgari din Basarabia s-au așezat aici, episcopul impune o eforie bulgară și poruncește să se facă slujbă în limba slavonă,— cu toată împotrivirea românilor.

Altă dovedă despre zelul românilor dobrogeni pentru lumină și credință, ne-o face un document găsit de d-nul profesor Iorga în podul bisericii dela Azaclău (în fața Galațiilor). E o «condică de milostenii pentru o biserică în Alibechioi din 1859». Strânsura de pela oamenii de prin satele nordului dobroghean s'a făcut de un inimic localnic, Apostol Teodorescul, care a ținut socotelile și s'a ostenește umblând prin sate. Un apostol și de fapt este acest cărturar Apostol Teodorescu, care — într-o scrisoare către un preot Ilie, spune că dorește să ajungă cîntărej și învățător de copii la Alibechioi ori la Zebil. În condică sunt trecuți toți căji s'au milostivit pentru biserică și cu cât, de prin satele: Alibechioi, Cineli, Babadag, Satu-Nou, Meidanchioi, Ortachioi, Balabancea, Cerna, Nalbantu, Văcărenii, Gherbănu, Greci, Taija, Jijila, Tulcea, Zăvalu, Zafirna, Niculitelu, Măcin, Călugăra, Apcadănu, Turcoaia etc.

Între sumedenia de români, dacă sunt câteva nume bulgărești și tot cam atâtea rusești și grecești.

Aflându-ne în veacul deșteptării naționale și Moldova fiind unită cu Muntenia într-o singură țară, conducătorii României s'au putut gândi și la soarta românilor rămași dincolo de hotarele politice. Nicolae Bălcescu cunoaște pe românii dobrogeni după spusele lui Ion Ionescu dela Brad și inflăcărăratul

agitator al unirii poporului român desfăcut, mărturisește într-o scrisoare că ar dori să se aşeze în Dobrogea. Pela 1860, Vodă Cuza trimise la Tulcea un consul (pe Stoianovici) care să îngrijească de interesele românilor dobrogeni. În vremea aceasta, români aflători în Tulcea, puseră mâna dela mâna și și-au ridicat biserică lor cu hramul sfântul Niculae, în locul unei biserici de lemn — în vreme ce bulgarii nu aveau pe a lor. «În fruntea românilor stăruitorii pentru strângerea fondurilor și ridicarea bisericii, amintim pe: Costache Boambă, Petre Hagi Ion, Mihalache Petrescu, V. Nedelcu Gâscă, frații Sotirescu, Gheorghe Uzum-Toma, Dragnea Mungiu și alții». Prin 1867, Carol I trecând cu vaporul spre Constantinopol, se opri la Tulcea; făcându bisericii românești, în construcție, un dar de 100 de galbeni aur. Tot la Tulcea, și tot înainte de 1877, români din mahalaua Prislăvenilor și Beștepenilor, ridicară și două biserici: «Sfinții Impărați». Cel mai darnic român pentru biserică era bogatul negustor V. Nedelcu Gâscă.

In ceeace privește școala deșteptării naționale a românilor dobrogeni, înainte de 1877, trei școli culturale au lumenat în deosebi: la Turtucaia, la Tulcea și la Silistra. Iar școli de sat, făcute de preoți și călugări ambulanți, de dascăli de biserică, am avut în mai toate satele românești până la Turtucaia, unde printr-o minune s'a putut află șirul dascălilor de carte și de biserică începând cu Rusu Șaru din 1744. În călătorile sale prin Dobrogea în 1850, Ion Ionescu dela Brad ne vorbește despre «pâinea sufletească» pe care o doresc dobrogenii. «Pretutindeni, români din Dobrogea simt nevoie de dascăli, pentru a dà învățatură fiilor lor. În

căteva sate am și găsit dascăli, pe cari îi fineau ei, cu cheltuiala lor. Este cutare sat care nu să lăsat până n'a furat din Țara Românească un dascăl pe care îl ţin românii în sănul lor, mai bine de cum n'ar fi în sănul lui Abraam».

Eră o vreme când cărturăria românească începu se să aibă cătare; ajunsese chiar o [meserie, un mijloc de căștig. Din școlile bisericești se revârsau spre cele patru vânturi, scriitori de cancelarie, candidați la preoție, dascăli de strană și de bucovine. Unii umblau prin sate să scrie cărți, scrisori, acte, să facă școală de 2—3 luni de zile. Și fiindcă limba, scrisul, invățatura eră aceiaș la toți românii, Dunărea n'a fost o piedică, după cum n'au fost nici Carpații, în calea acestor cărturari drumeji. Găsim urmele trudei lor dela Maramureș la Arad, la Turtucaia, la Babadag și până la Nistru. Și-au lăsat numele pe cărți de biserică («și am scris eu dascălu Mihai ot (din) Oltenia la Turtucaia»). Trimisii de ai stăpânirii, oameni mânaji de treburi, cutureau Țările Române în lung și în lat. Așa vor fi fost întâlniți pe drumuri dascălii pribegi și îndreptați acolo unde rara lor indeletnicire avea prej, — la Babadag, la Turtucaia, ca și aiurea. Modestii cărturari rătăcitori au muncit neștiuți și au murit uități, deși faptele lor stau în rândul celor mai frumoase isprăvi de vitejie. Nici o istorie nu va vorbi despre strădania acestor înainte mergători trecuși între cei fără nume, în groapa comună a uitării. Dascăle Mihai dela Turtucaia și tu Apostol Teodorescu dela Zebil ori Alibechioi, nu știm unde doarme jărâna voastră! Dar sufletul vostru îl sim-jim azi. Fără lumină opaijului n'am fi avut electricitatea. Domnul să vă odihnească în pace!

Cam în aceste vremuri, peste jumătatea veacului trecut trăia refugiat la Tulcea ardeleanul din Sibiu, Nifon Bălășescu¹⁾. El organiză pe băstinașii Tulcei și pe mocanii lui într-o comunitate (o eforie) românească care să-si întemeieze școala ei, după cum și grecii și bulgarii își deschiseră școala lor. Comunitatea românească avea în fruntea ei pe mocanul Manea Giuglea, care și-a jerifit o bună parte din avere pentru școala română tulceană. Bălășescu ceru episcopului Dunării de jos (pe atunci cu reședința la Ismail) Melhisedec, ca să le trimită învățători. După anii 1860, au funcționat la școala română din Tulcea: Ion Filofteiu (i se zicea «dascălu Ioniță»), Constantin Andreian, seminarist din Brăila și C. Costescu, seminarist din Ismail. Guvernatorul județului, albanezul Ismail bei, care iubea pe români, fiindcă-s «liniști și muncitor», dădu sprijin școalei românești. Ba însărcină pe Nifon Bălășescu să organizeze școalele satelor noastre. Dar bietul călugăr nu era omul așteptat; era prea robit de patima lui. După moartea jerifitorului pentru ajutarea școalei române, mocanul Manea Giuglea, s'a format un comitet școlar din frunfașii orașului: Vasile Sotirescu, preotul Negru, Savu Dumitriu, Vasile Avramescu, Dumitru Darie și Petre Darie. Când aceștia au voit, împreună cu învățătorii, să introducă alfabetul latin (fiindcă ei aduceau cărțile școlare dela

1) Fost părăș al revoluției din 1848 în Ardeal. Era un om învățat pentru vremea lui; și căt a fost călugăr la Căldărușani fu descoperit de Vodă Barbu Știrbei care-l însărcină să facă un dicționar latino-român și unul francezo-român. Fiind vîjos, n'a putut duce nimic la sfîrșit. Poate că de aceea a plecat din mănăstire. A murit ca învățător la Măcin.

- 1) Nu se știe. 2) Iranciu Teodorescu. 3) Apostol Teodorescu. 4) Moș Nic. Taciudea, Cismar
porclit
Minciof după generalul rus
- 5) Costache Petrescu. 6) Nicolae Călinescu. 7) Tănase....
Invățătorul Cum î se mai zice
Cunnat cu C. Petrescu nu se știe
- 8) Petre I. Droc.
Cunnat cu C. Petrescu
- 9) Chiriață Teodorescu. 10) N. Petrescu. 11) Stoanel Teodorescu. 12) Emilian
Comerçant Antreprenorul Hotelului Român transilvanean
Odesa. (Agent în port la vapoaie
rele austriace)
- 13) Nu se știe. 14) Petre Șuleșeu. 15) Moș Răducanu. 16) Tânase Trandafir,
(Se bănuiesc că copilul Negustor Cismar
lui Emilian)
- 17) Popa Tudor. 18) Popa Radu Zaharia. 19) O elevă. 20) Popa Vasile,
din Vaidomir Protopopul din Ostrov
- 21) Popa Gheorghe. 22) Moș Mușat.
din Ostrov Servitorul Școalei
- Eleve de școală.*
- Colectia Carp Sandu, Invățător Silistră, 1927.

Galați sau Brăila), episcopul grec și cel bulgar au găsit prilej să ne inchidă școala, sub cuvânt că românii vor să treacă la... catolicism! (Pe atunci școlile fiind legate de biserici, țineau de episcopii). Numai mulțumită dărzeniei consulului român, Stoianovici, s'a putut trece și această piedică.

Tot prin stăruința fruntașilor comunității române,

Costache Petrescu.

a funcționat la Tulcea, înainte de 1877, și o școală primară de fete, având învățătoare pe Maria Gheorghiu.

Știri mai bogate păstrăm dela Silistra, unde, până

la războiul independenței noastre, a fost o înfloritoare mișcare culturală care a rodit. Dela școala din Silistra a lui Costache Petrescu, au pornit o mulțime de dascăli în cuprinsul provinciei de azi. A fost aici o mai veche școală românească al cărei fir de început nu-l putem găsi. Știm că pînă la 1847, Petre Mihail (Silistrenii îl ziceau «dascălul Petrică»), dobrogean get-beget, se tocmește «la școală, ca să învăț copiii carte rumânească». Era și un meșter cântăreț de biserică și cunoșteau toate limbile ce se vorbeau la Silistra. Silistrenii îl socoteau cel mai învățat om al lor («mult mai învățat decât mitropolitul»). Făcea pe tâlmaciul și apărătorul creștinilor pelângă autoritățile turcești; și era și un fel de scriitor (jâlbar); purtă corespondență cu autoritățile române de peste Dunăre, cu cari avea legături. Dascălul Petrică a făcut școală până în anul 1859 când moare¹⁾. În acest an, bălatul cel mare Costache

1) S'a îngropat lângă tatăl său (Mihail, tot dascăl?) în curtea bisericii Sf. Gheorghe din cetate, în locul căreia bulgarii mai apoi au făcut biserică Sf. Apostoli. Pe vremea aceea mișcarea națională bulgară de scuturarea jugului turcesc îmbrăcase o halnă bisericăescă. Bulgarii luptau să aibă biserică lor de sine stătătoare, desfăcută de patriarhia din Constantinopol, cu mitropolitul și episcopii ei. În părțile Dunării, ca să aibă o populație creștină numeroasă pentru o episcopie bulgară, trebuia să atragă de partea lor și pe români, cari erau și ei nemulțumiți de fețele bisericestri grecești, fiindcă acestea cereau biruri prea grele dela credincioși. Strădania bulgarilor de a căștiga pe români, a impărtăji comunitățile române din Dobrogea în două: Unele dorind să treacă sub așcultarea mitropolitului bulgar din Turcia, iar altele finând la vechile legături cu patriarhia. Până acolo a ajuns desunirea între români, că pe alcătuirea Izbucniseră certuri, ba chiar și bătăi. Turci îngăduiseră așezarea unui episcop bulgar, pentru Dobrogea, ca să facă concurență episcopului grec de-aici. Cel grec era mai fudul și

(care și-a luat numele de Petrescu) imprimând 18 ani, iată școala pe mâna lui. Aceasta a fost sufletul

mai scump; cel bulgar era mai democrat și mai ieftin. Să întreceau care să aibă mai mulți credincioși români care să-i susțină; și ce făcea unul deslegă altul... (Vezi ce scrie d. V. Papacostea în «Graful Românesc»).

Pe la 1870, mitropolitul «grec» dela Silistra, nu era grec, ci român de obârșie ardeleană; aşa spun cel ce l-au cunoscut. Bulgarii de aici au pornit-o foarte modestă: Cereau o strană de limbă slavonă în biserică, unde se slujeau românește și grecește. Dar în taină, lucrau pe lângă români să treacă sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia. Un grup de 1500 familii din comunitatea română a Silistrei și plasa învecinată, a trecut sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia, pătindu-i o dajdie «mai ieftină». Au rămas destui supuși ai mitropoliei grecești locale. Și conducătorii comunității române s-au stăcurat astfel printre cele două autorități bisericești, ca să stea bine cu amândouă. Meșterul cărmaciu era doar Costache Petrescu. Recunoașterea mitropolitului bulgar din Turcia, în afară de dajdia «mai ieftină», era mai mult formală. Slujba, actele religioase și civile, școala, se făceau tot în românește; preoții erau români și protopopul tot român. Preotul Christea Zaharia din eforia română era protopop și revizor școlar al școlilor române din Dobrogea de sud. Cine erau acești tineri apărători și agitatori ai cauzei bulgare? Mulți din cei ce au trecut pe la școala dascălului Petrică; ba unii erau români și făceau pe invățătorii la școala bulgară, cum, de exemplu, a fost Toader Schiopul Drăgan. Murind dascălul Petrică, conducătorul școalei bulgare Taki Culef care avea numai 38 elevi și nu toți bulgari, caută să smulgă din cel peste 100 elevi ai școalei românești, condusă acum de o fată, Despina, fiica cea mai mare a dascălului Petrică, între anii 1859-1861. Un bulgar din Bulgaria scrie: «Aici în Silistra în școala și biserică se predă în limba greacă și română. Limba bulgărească a fost de mult uitată. În acest an (1855) bulgarii însărcină pe unul Hr. Ispecol din Cotol ca să învețe pe copii în grecește, românește și bulgărește. Se făcuseră încercări să introducă în biserică și limba slavă, dar grecii și românii se opuseră» (după d. Papahagi în «Analele Dobrogii» II).

și mâna organizatoare a mișcării culturale românești din dreapta Dunării; și nu-l ridicăm prea mult dacă l-am socotit un Gheorghe Lazăr, un Poteca sau Eliade al Dobrogii de sud. A fost un invățător extraordinar pentru vrămea lui și împrejurările de acolo, pentru cătă invățătură și-a agonisit singur (ci că invățase și latinește și franjuzește), pentru căte fapte de cultură a izbutit să împlinească cu o voinjă neînfrânată ce n'a știut nici odată să dea îndărătat. Un apostol al jertelor în folosul școalei naționale (-singurul liman

Sigilul societății.

de scăpare al naționalității noastre române din partea dreaptă a bătrânlului Danubiu, naufragiată de vânturile sorjii și strivită de atâțea elemente streină», scria el după moda limbii de atunci). Ca și tatăl său, era apărătorul românilor și al tuturor creștinilor în fața autorităților turcești, în toate daraverile locale.

Izbutise să atragă luarea aminte a Călărășenilor și a autorităților dela București pentru școala lui.

Orașul Călărași, din bugetul său, dădea ajutoare bănești școalei din Silistra; primăria Giurgiului la fel. Pe aici, pe la Călărași, treceau și celealte ajutoare dela București.

Dar neobositul Costache Petrescu nu era mulțumit decât suflet a dat școalei românești din Silistra și împrejurimi (dela Turtucaia, Aidemir, Ostrov și în celealte sate din lungul Dunării până la Hârșova era ascultat și iubit); nu s'a mulțumit că a scuturat din amortire pe fruntașii români ai Silistrei și ai satelor dunărene, organizându-le eforii școlare și bisericicești; ci dorea o mișcare culturală mai largă decât școala în toată Dobrogea, în care să se cuprindă toți fruntașii români. Pentru atingerea scopului, întemeie în 1869 la Silistra «Societatea română pentru cultură și limbă», cu statute, regulament, condică de membrii, de cotizajii, daruri și fapte împlinite. Președintele societății a fost numai el, tot timpul cât a trăit la Silistra. Societatea urmărează: Răspândirea învățăturii limbii românești; desvoltarea simțirii naționale și a mândriei românești; apararea drepturilor românilor dobrogeni; înmulțirea și imbuințăjirea școalelor românești în toată Dobrogea, la orașe și sate; întemeierea unei școale de fete la Silistra; ajutorarea tinerilor români iubitori de carte și trimiterea lor la învățătură mai înaltă peste Dunăre; strângerea ajutoarelor bănești și în natură pentru scopurile arătate; să se susție «o școală cu 4 clase primare pentru tineri și adulți în orele de noapte iarna și în zilele de sărbătoare vara și a complectă biblioteca școalei pentru folosul național», etc.

Membrii societății plăteau cotizajii și primeau în schimb căte o diplomă. Primul comitet a fost alcătuit

Diploma ce o eliberă Societatea română din Silistra membrilor.

din: Costache Petrescu, președinte; preot Cristea Zaharia, vicepreședinte; Const. Săulescu, casier; secretari P. I. Droc, N. Petrescu și S. Teodorescu.

Pentru strângerea fondurilor se umblă cu pantăhuza prin satele dobrogene și dincoace de Dunăre se aşezaseră cutii de pomană la biserici și școale, se trimeseră liste de subscripții până la Brăila și Brașov. Omul de stăruință, Costache Petrescu, izbutise să facă membrii ai societății pe istoricul V. A. Urechiă, Răureanu, directorul gimnaziului «Matei Basarab» din București, primarul Călărașilor, revizorul școlar al jud. Jalomija și Brăila, căjiva moșieri bogăți din Jalomija și căjiva mocani din părțile Brașovului.

Societatea trimitea învățători și cărți în satele românești; prin neobosiții conducători Costache Petrescu și preotul Zaharia care făceau și pe revizorii școlari, îndemnau satele să-și întemeieze eforii școlare și bisericești. S-au trimis căjiva băieți aleși la școlile secundare din București, întreținându-i acolo cu cheltuiala societății. S-a întemeiat biblioteca, iar școală de adulți a luat ființă în 1871, — lucru neobișnuit de rar atunci în România domnitorului Carol I. Dela 1875—1878 două învățătoare plătite de Statul român, au făcut școală cu fetele, tot pe lângă școală de băieți.

Incepând din 1865, guvernul român trimetea la Silistra (poate și pentru alte școli românești din satele jinutului) câte 100 exemplare din orice carte didactică. În arhiva Ministerului Instrucțiunii publice¹⁾ se păstrează o adresă a eforiei comunității române din Silistra, datată din 1869 Dec. 12. Cu-

¹⁾ M. V. Cordescu: Școalele din Peninsula Balcanică.

prinsul: «Cu adresa no... a d-lui institutor superior din Călărași primind institutoarele școalei române de aici (Costache Petrescu) pachetul cu 10 abecedară de D. Iarca și 50 catechisme.... Dela 1868 orice carte didactică în cele 4 clase primare s'a dat gratis... Urmează să se dea mereu cărți gratis...»

După ordinile Dv. am distribuit gratis cărți didactice ce nu s-au cerut de urbea Hârșova, Ostrovu, Bugeacu, Parachioiu, Satu Nou, Oltina, Beilicu, Alimanu, etc., care sunt în acest județ. Așa puturăm reuși a scoate pe bieții români din rutina ce aveau de a învăță numai pe litere chirilice. Tot astfel puturăm ademeni pe țărani români a face școală și a fiine căte un profesor pentru învățământul copiilor».

Eforia cere și pe viitor cărți gratis... «că prin aceasta ne insuflăți o mare încurajare și o influență». «Acum țărani vin de a lua relațiuni dela institutoarele de aici în orice afacătingătoare la școală».

Se plâng că români n'au reprezentanți în autoritățile orașului, «dar națiunile bulgară și greacă au și care tind să înăbușă un element latin! Dacă am avea pe alocarea națională ca d-nul Costache Petrescu, în scurt timp am vedeat realizate mare parte din dorințele noastre... Primiji, etc. etc.».

Iscălește președinte: Chirilă Teodorescu și membrii eforiei: Preot Cristea Zaharia, Mitică Oprescu, Costache Petrescu, Atanase Trandafirăscu, Anghel Teodorescu....

Prin 1870, Februarie, deputatul român George Mantu venind dela Galați cu vaporul, întâmplător s'a oprit căteva ore la Silistra. Sosit la București face Ministerului de Instrucție un raport de aceea ce a văzut, cu acest cuprins:

«Umblând pe stradă, am întâlnit mai mulți copii și

întrebându-i, mi-au spus că-s în clasa II, III și IV primară. Cu toate intrigile grecilor și bulgarilor școala română prosperă, având în cele 4 clase 110 elevi vara, iarna până la 150 și fete 17, când școala bulgară are 30 elevi. Institutorele, d-nul C. Petrescu, își dă o silință fără exemplu, căci el jine cele 4 clase singur cu programul din țară. Copiii sunt săraci, să li se dea cărji gratuite, să se dea câte 2—300 lei turcești pe an, să se mai dea încă un institutore...»

In 1870 s'a înființat un al doilea post de învățător («institutore») ocupat fiind de Dumitru Stătescu.

După cataloagele rămase dela Costache Petrescu, în anul școlar 1869—1870 erau înscrisi 126, dar numai 41 elevi (34 băieți și 7 fete) erau primiți, fiindcă achitaseră taxa în regulă, către eforie. Din aceștia, 2 erau bulgari, 1 german, 1 grec, 1 armean, restul 36 erau români, silistreni și din satele vecine.

In anul școlar 1870—71 veneau la școală 80 elevi în patru clase, primiți, fiindcă plătiseră taxele școlare, din 106 înscrisi. Iarna numărul lor atingea 150. După naționalitate erau: 3 bulgari, 2 evrei, 1 albanez, 1 armean, 1 german, 1 grec; restul toți români. Dintre români, 1 era din Cocargea, 3 din Ostrov, 4 din Vaidomir (Aidemir), 1 din Transilvania, 1 din Călărași, 1 din Bugeac, 4 din Oltina, 1 din Cernavodă, 1 din Satu Nou; ceilalți 100 din Siliстра.

Ocupațiile părinților acestor copii de români erau: 6 blânzari, 1 lumânărar, 5 preoți, 1 învățător, 1 dulgher, 6 cărciumari, 18 croitori, 7 băcani, 4 lipscani, 3 cașcavalagii, 1 dascăl de biserică, un abagiu, 1 brutar, 10 morari, 1 brașovean, 2 hamali, 4 comercianți (?), 1 boiașiu, 4 cărujași, 2 ciurari, 1 fierar,

Familia lui Popa Tudor cel Tânăr din Vaidomir (Aidemir) județul Siliстра (pe la 1872)

1) Popa Tudor. 2) Nicolae Uzun. 3) Petruș (baiațul popel). 4) Radita (fata popel). 5) Venera (fata popel). 6) Sofia preoteasa. 7) Sofia Uzun. Încolo sunt nepoatele popel. Venera a învățat liceul bulgăresc din Siliстра și a fost învățătoare la Vaidomir sub Bulgar. Acum e la Rusciuc (s'a bulgarizat).

1, dogar, 1 cismar, 1 pietrar, 1 cimpoieș, 3 speculanji(?), restul agricultori.

Puteam bămul de aici cât de înfloritoare era populația românească silistreană în pragul războiului din 1877. Unde-s urmașii ei? S'au bulgarizat în mare parte. Pe vechile fotografii, cu greutate găsite și smulse, ale fruntașilor de atunci, urmașii au pușcălituri în bulgărește și înlocuind pe escu cu of.

Școala românească a Silistrei a mers în plină creștere până la 1878. Cu sprijinul Rusiei și cu toate stăruințele altor puteri mari prietene României, Silistra a fost dăruită nou lui Stat bulgar. Între întâile ordine ale autorității bulgare așezate la Silistra a fost închiderea școalei române. Bulgarii locali urau de moarte pe Costache Petrescu și căutaș să-l piardă. A fost trecut de români într'ascuns peste graniță într'o noapte, urmat fiind de credinciosul său coleg ajutor, învățătorul Dumitru Stătescu. Se așeză la Constanța și a deschis întâia școală românească¹⁾ și întâia școală de adulți. În 1882 s'a retras din învățământ, ca să fie tălmaciul (translator) la prefectura județului, traducând acte de ale cetățenilor din turcește, grecește și bulgărește. Apoi a deschis pe seama lui un biurou pentru asemenea traduceri — după cum spune d-nul I. N. Roman din Constanța («Analele Dobrogii», II, p. 396). În 1893, una din frumoasele figuri ale școalei renașterii noastre naționale în Dobrogea a închis ochii, la Constanța. Istoria învățământului va așeză la loc de cinste această

neastămpărată energie, entuziasmată și organizatoare care a fost în trupul silistreanului autodidact: Costache Petrescu.

Școala lui a fost închisă și localul dărămat de bulgari, — ca și biserică sfântul Gheorghe din Cetate.

«În 1882, comunitatea română din Silistra, prin stăruințele lui Petre Iosifescu Droc, cununatul lui Costache Petrescu, a redeschis-o în alt loc «unde se găsește acum casa cu No. 44 din strada general Hărjău». Petre Dobre și alții români s'au dus la București și căpătând ajutor dela guvernul român, au adus cu ei pe dascălul Tudor Niculescu care a funcționat dela 1882—1886*. În acest din urmă an, eforia școalei române din Silistra ține ședință la 30 iulie (Președintele eforiei: P. Săulescu; efori prezinenți: Niculae Petrescu, Ivanciu N. Neamțu, Dumitru Protopopescu, Nicolae Calinescu, Petre I. Droc; efori absenți: Dumitru Pascalescu, Dimitrie S. Ionescu). Eforia ia în cercetare plângerea părinților că învățătorul Teodor Niculescu, nu se ține de școală. Eforia găsește că învățătorul nu și dă silință deajuns, amenințându-l cu scăderea leii de la 160 lei la 120 lei pe lună. Se deleagă trei membri din cei tineri să meargă de 2 ori pe săptămână la școală «să vegheze cum progresează d. învățător cu elevii», scrie procesul-verbal încheiat atunci. Dar autoritățile bulgare au obligat comunitatea română să întrețină la școală română și un învățător de limba bulgară cu un anume salar întrădins indicat. Românii silistreni, neputând plăti această sumă, școala românească a fost închisă. Si astfel s'a stins cea mai de seamă vatră de cultură românească în Dobrogea de jos, până la unire,

¹⁾ Azi școala primară No. 1 băieți. Constanțenii ar trebui să repare măcar ați, greșala din uitare sau necunoaștere: Școala No. 1 să poarte numele lui Costache Petrescu, după cum l'a dat și unei școale din Silistra, dacă nu mă înșel.

Ca o ramură din școala Silistrei, cu un sufiț din sufletul lui Costache Petrescu, a fost școala satului românesc Vaidomir (azi Aidemir) spre apus de Silistra. Această școală înființată în curtea bisericii de astăzi, de «popa Tudorica cel Tânăr (zis aşa spre a se deosebi de cel bâtrân, tatăl său) în 1863». «Primul dascăl a fost Nicolae Boiciu; al II-lea unul Neculai din neamul lui Popa Alexandru din Călărași; al III-lea Dumitru Moldoveanu; al IV-lea Gheorghe Petrescu Durostoreanu, frate cu dascălul Costache Petrescu». Acesta din urmă a ajuns mai apoi profesor de matematici și inginer hotarnic la București. «Tot în Vaidomir au mai fost dascăli: Dumitru Stamatescu, Marin Stănescu (fost mai târziu judecător de pace la Slobozia Ialomița); iar cel din urmă dascăl român a fost Tudor Popescu între anii 1877—78. Venind bulgarii, el a fugit și școala românească s'a 'închis' »¹⁾ (după cercetările d-lui Carp Sandu din Silistra: «Cultura românească în Dobrogea Nouă»).

Vrednice de pomenit sunt modestele candele ce au luminat zeci de ani în satele din pragul Dunării: Pe la jumătatea veacului trecut, la Dăeni, unul Cosma avea un fel de școală de dascăli dintre

1) Tudor Popescu, fost elev al lui Costache Petrescu, trăește și azi; e pensionar la Silistra. Un alt elev de seamă al lui Costache Petrescu, este Grigore Mușică (din Vaidomir). A învățat carte în satul de naștere și apoi la Silistra. Este unul din cei trimiși de eforia Silistrei să înveje la București. A funcționat ca invățător la Ostrov și apoi a trecut Dunărea. A fost unul din intemeietorii cooperajelor și a luat parte la misiunile Invățătoresiilor pentru organizarea asociațiilor lor și pentru deschiderea jărlănimelui. A fost adesea pedepsit cu mutarea fiind socotit ca... «primejdios». Trăește la Techirghiol, la pensie,

cări mulți ajungeau preoți în satele dobrogene. Pe la 1868, la Alimanu, dascălul Neculai Negoeșcu deschide școală cu abecedar de larcu trimise de Costache Petrescu, din cele venite dela București. La Oltina, școala a luat ființă în 1864 cu dascălii: Tudor Stănescu și Cercel Hagi Neagu, tineri din sat și elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. La Topal era școala dascălului Popa. La Kasova funcționa Dumitru Chirescu, unul din intemeietorii și sprijinitorii «societății de cultură și limbă» din Silistra, alături cu Costache Petrescu. Mai târziu s'a preojit la Cernavoda și a condus și școala de acolo, ajutat de dascălul bisericii. Preotul Chirescu era un om deosebit de inimios și plin de curaj. Ca să-și apere credincioșii de nedreptățile cărmuirii, se luă la harță cu autoritatea turcă. Odată, puțin a lipsit să fie pus în gura tunului; dar a scăpat pe o corabie străină la Cernavoda. În vremea războiului din 1877, redeschide școala românească, cu toată porunca contrară dată de armata rusească de ocupație. Iar când a venit armata română și autoritățile noastre, părintele Chirescu le-a ieșit înainte cu Cernavodenii lui peste două sate, îmbrăcat în odăjdi și facându-le la Cernavoda o primire de care pomenesc și azi bâtrânilor din partea locului.

În anul 1874, în sat la Cochirleni, în apropiere de biserică era o casă părăsită, fără uși, fără un perete și cu acoperișul desvelit. Aici a fost școala românească, după ce căsuja a fost reparată. «Într-o din sărbători, preotul Dobrescu, după ce a terminat cu sfânta slujbă, a ieșit în ușa altarului îmbrăcat în sfintele odăjdi și a grăbit credincioșilor, indemnându-i să ajute la reparatul școlii, —

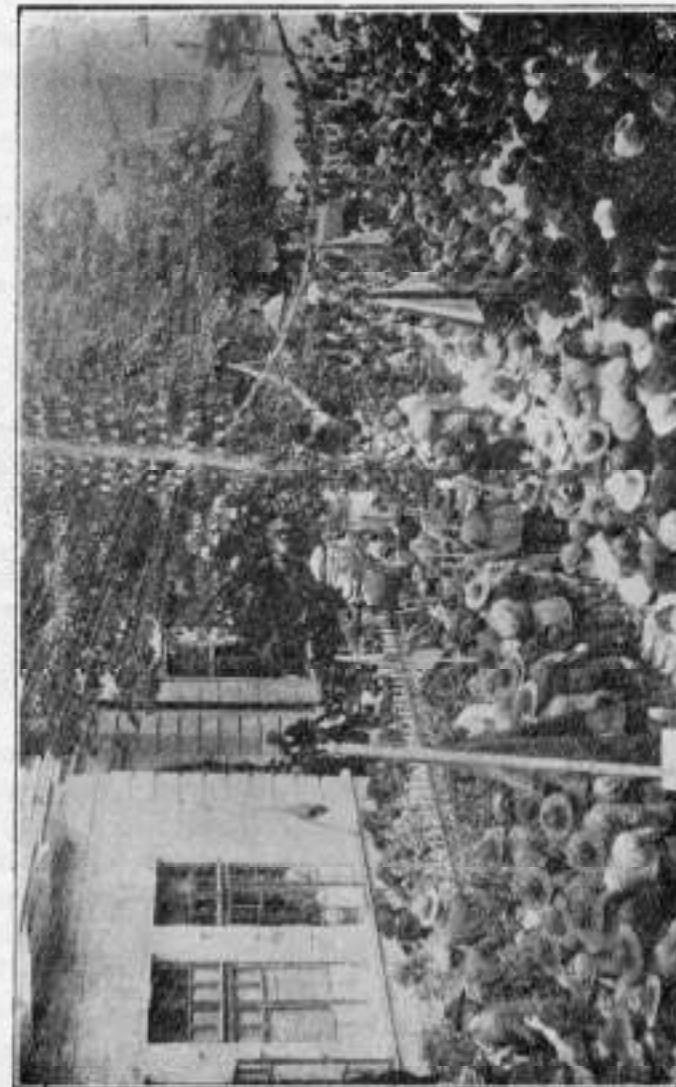
povestește d. Nijescu, azi pensionar la Tulcea, elev al acestei umile școale. Chiar a doua zi, bărbați, flăcăi, fete, femei, cari mai de care se grăbeau să dea ajutor, care la învelitul casei, care la lipit și văruit, la facerea ușilor și ferestrelor, băncilor, etc. Prin prieteni și cunoșcuți în Tara Românească, la Călărași, s'a trimis veste că la Cochirleni trebuie un învățător. Negăsindu-se nimeni, oamenii au rugat pe cântărețul bisericii, Mitu Ion, să fie dascăl (învățător), cu leafa de una litră turcească pe an de fiecare elev. La el am invățat buchile latinești și cele chirilice, cântările bisericești, rugăciuni, cetețul și socotelile..

Mare lucru nu facea dascălul Mitu. Se plimbă toată ziua în odaie (în clasă) cu mâinile pe la spate, iar noi băzăiam: ceteam pe bucovane. Când obosea, se aşeză pe pătuțul cu rogojină din colțul clasei. Câteodată chemă pe căte un școlar la dânsul lângă pătuț. «la vin, măi jăcă, să vedem, știi ceva? De nu știă, îl puneă în cărcă la alt băiat și dă-i cu sfântul Neculai... din cui».

La Turtucaia, print' o minune, s'a putut urmări numele dascălilor de școală și biserică până acum 154 ani.

D-nul Gheorghe Ionescu, turtucăian get-beget, directorul școalei românești de acolo din 1884 și până azi, a putut găsi pe cărjile bisericii și în amintirea bâtrânilor, pomelnicul dascălilor de românește¹⁾.

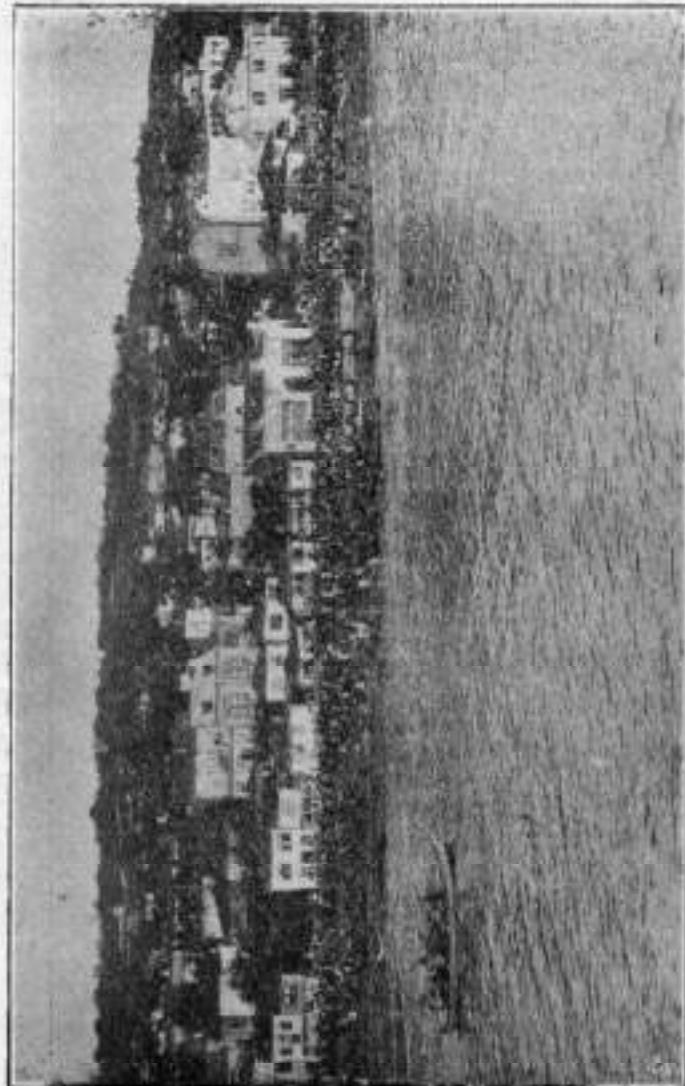
Cel mai vechiu este dascălul Rusu Șaru în anii

Sărbătoarea a 150 de ani de școală românească la Turtucaia. (Mai 1927)

D. I. Petrović, ministrul Instrucțiunii publice vorbește mulțumit în fața școlii sărbătorite.

¹⁾ După ele profesorul Mihai V. Cordescu a alcătuit carteă despre școlile românești din Peninsula Balcanică.

Serbarele dela Turtucaia.

1744²⁾), care mai apoi s'a preoțit. Urmează dascălul Mihai (1775) și dascălul Gheorghe (1790—1802), amândoi olteni; dascălul Pahomie Ștefan ar fi fost pe la 1821; dascălul Gavrilă Brâncescu (1850—1856) eră din Câmpina; dascălul Petre Florea (1856—1860); dascălul Ștefan Niculae (1860—1864); dascălul Gheorghe Zârnă (1864—1868, — după nume pare a fi ardelean) este acela care învață scrisul și cetitul cu litere latine; dascălul Niculae Lăcătuș (1868—1870); învățătorul Ion Crejulescu (1871—1872). De la 1868 eră aici Vasile I. Borănescu, care părăsind București, se duce ca «profesor și prim cântăreț» fiind chemat de doi turtucăeni. Într-o petiție către Ministerul Instrucțiunii, el spune că a format «o școală întocmai după modelul celor din jără»; eră «în interesul românismului să se trimită și la această școală cărjile didactice necesare». Petre Drozianu, elev de a lui Costache Petrescu și trimis de el aici, funcționează între anii 1874—1875. Și fiindcă și Turtucaia eră în cercul de influență al lui Costache Petrescu, acesta trimite ca învățător pe Dumitru Popescu (1875—1883). La 1880, pescarii turtucăeni înființează și o școală de fete cu învățătoarea Ana Petrescu (1880—1882). Între 1883—1884 Leon Barbu din Sibiu (de bună seamă adus de oierii sălișteni ce aveau vad de trecere pe aici) a făcut pe învățătorul. Din acest an a venit turtucăianul Gheorghe Ionescu, cu școală normală dela București și a

2) În Mai 22 anul 1927, am putut serbă cel 150 de ani de școală românească la Turtucaia, de față fiind d-nul I. Petrovici, ministrul Instrucțiunii publice. S'a pus și o placă de monument la școală cu numele celor dela 1744 până azi. S'a tipărit atunci foaia festivă «Turtucaia».

ridicat sufletul românesc la deplina lui conştiinţă de sine, până la unire.

Povesteşte d-nul Ionescu despre trecutul şcoalii şi al bisericii:

«Şcoala veche era scundă ca toate casele turceşti, făcută din paianṭă şi învelită cu olane. Avea 3 săli şi 2 camere de locuit. Toate s-au făcut cu munca şi strânsura comunităţii româneşti, cam pe la 1850. În timpul războiului 1877, şcoala a fost dărâmată de artileria rusă. Biserica era tot aşa de mărunjică ca şi şcoala. Era zidită în pământ şi acoperită cu olane. Biserica de azi e făcută tot de noi, punând mâna dela mână, prin anii 1863 şi numai cu bani dela români localnici. Până la 1865 au fost aici numai preoţi români şi nici şcoală bulgară. Aveam pe atunci pe preotul Ion . . . ; preotul Dumitru Sârbu. Dela 1865 s'a îngăduit şi unui preot bulgar să facă slujba în biserică noastră odată la 3 săptămâni pentru căji credincioşi bulgari erau aici. Pe la 1876 au mai venit la noi şi preotul Dragnea şi preotul Tudor dela Ostrov. Cum s'a tras hotarul în 1878, bulgarii au gonit pe cei doi preoţi români, îngăduind numai pe preotul Dumitru Sârbu. La 1900 l-au dat afară şi pe acesta, ultimul preot român până la 1913. Actuala şcoală primară No. 1, fostă şcoală a comunităţii române, e construită de noi cu strădania eforilor noştri şi cu sprijinul bănesc (în parte) al Statului Român — prin anii 1897.

Progresele şcoalei noastre au fost frumoase:

Prin 1907 aveam 400 de elevi şi vreo 6 instituitori. Pe lângă şcoală aveam un atelier pentru fabricarea unelelor de pescărie şi pentru lotci, cu doi maeştri; şi o maestră de croitorie pentru fete, — un sămbure de şcoală profesională românească,

condusă de ráposata sojie a d-lui D. Niculescu-Duju, fost şi director la această şcoală (2 ani) când mă găseam în rele legături cu autoritatea bulgară.

Fără sprijinul eforilor, şcoala noastră ar fi fănit şi poate ar fi murit. Ei erau căpitani noştri, iar noi cu şcoala eram străjerii lor. Şi nu numai cei 4—5 efori lucrau împreună cu noi, ci încă 10—15 dintre românil cari îşi făceau ucenia în trebile obştëşti ale comunităţii. Eforia noastră era un fel de aşezământ pentru toate daraverile româneşti; ea judecă şi împăcă pricinaile. Numai crimele şi fururile erau răsuite de autorităţile musulmane.

Inainte de 1877, eforia şcolară şi bisericească a Turtucaeui s'a organizat după îndemnurile lui Costache Petrescu dela Silistra, punând preşedinte pe Marin Popescu. Tot Costache Petrescu trimite în 1875 ca invăţător cu carte bună, pe Dumitru Popescu.

In pragul războiului din 77 erau efori: Ion Arabagiu (tatăl meu care era şi ceorbagiu (primar) al mahalalei româneşti), Slav Ene, Ioniţă Vulpe, Hagi Răduş Culea, Niculae Popcea, Decu Bârzaea, Marin Drăgănescu şi Costea Cheoroglu.

După 1877, eforia s'a constituit astfel:

Marin Drăgănescu, preşedinte, Costea Cheoroglu, Niţă Enciulescu, Anghel Stămătescu, Petre St. Popa, Ion Tudor şi Ioniţă Vulpe».

Şcoala din Turtucaia, dela 1913, a intrat în organizarea de stat a României.

Dar în afară de puterea şcoalei noastre care era de tot mică, viaţa de toate zilele a românilor, cari veneau ca număr după populaţia musulmană, făceă ca limba românească să fie pretutindeni înțeleasă în Dobrogea.

Ion Ionescu dela Brad scrie de prin 1850 despre tăria noastră în Dobrogea: «Românii românlizează pe toate popoarele împreună locuitoare cu dânsii. Toate neamurile celelalte vorbesc limba românului. Cu turcii și cu tătarii eu m'am înțeles în vorbă românește. În biserică, și chiar pe unde sunt bulgari, popii tot în românește cântă și cetească. Acum dela sate, românlizarea a străbătut și prin târguri. Așa în cetatea Silistra, românii, cari sunt mai puțin la număr, au făcut și pe bulgar și pe grec a ascultă în românește rugăciunea zisă de popă grec». Iar francezul Lejean, care a făcut harta împărației turcești prin 1861, face aceiaș constatare: Turcii îndeobște nu învăță bucuros limbii straine, «totuși din cauza legăturilor de tot felul cu unele neamuri creștine din împărație, cei (turcii) din nord și răsărit vorbesc bulgărește, cei din sud-est grecește și cei din Dobrogea românește».

In afara de răspândirea graiului românesc, cărțile românești, zugravii de biserici, chiar și învățători de origină română se întâlnneau prin satele bulgărești din părțile Tulceaiei. La Popina (sat «bulgăresc» dunărean) bunăoară, icoanele catapecreasmei sunt zugrăvite în 1859—60 de meșterul Costache Niculae, — și toate inscripțiunile sunt în românește. Aici am văzut o psaltire tipărită la Sibiu 1848, având însemnări cu chirilice în cari se arată că e cumpărată din București «la bolta din ulița zaraflorilor»; un aghiasmatar tipărit la București 1858; un tipic bisericesc pe care stă scris că e tipărit la București 1851 în tipografia lui Anton Pann; un molitvenic din 1794, București și un ceaslov tipărit la Brașov 1835.

Acestea fac dovada de înrăurirea culturii româ-

nești în acea făsie (zisă cadrilater) cucerită pe începutul de revârsările române și bulgare printre satele părăduite ale turcilor și tătarilor.

Granița româno-bulgără trăsă în 1878, a opri înaintarea românească spre miazăzi peste sălașele musulmane în plină decădere. În schimb însă, bulgarii s-au întins cuceritorii cu puteri indoite, fiind sprijiniți de stat și răbind așezările turcești seculare. Dela Ostrov la Tulceaia s'a dus o politică de înverșunată bulgarizare. Politica culturală a României de azi caută să-și reromânlizeze vechile sale așezări și să aducă în cele două județe ale Dobrogei de sud reparăția și dreapta cumpănă între cele trei națiuni conlocuitoare.

ROADELE ȘCOALEI ROMÂNEȘTI DELA 1878 PÂNĂ AZI.

Odată cu așezarea autorităților românești în Dobrogea, întâia grija a guvernului a fost să trimită peste Dunăre preoți și învățători români. S-au intemeiat numai decât școli primare în toate orașele, orașelele și satele fruntașe ale celor două judeje. Vechii dascăli de biserică cari făceau pe învățătorii, absolvenți de școală primară, nu mai puteau fiine pas cu vremea; luminile lor prea sărace și nevoile culturale ale României ajunsă la Mare erau acum sporite.

Pentru organizarea școlilor primare (căci întâiul gimnaziu la Constanța abia a luat fiinjă în 1896, devenind liceu în 1911), a fost insărcinat profesorul Ion Bănescu, ca revizor școlar al întregii Dobroge. A fost un om de mare suflet și de o voinjă neostenită. Era veșnic pe drumuri, controlând, ajutând și indemnând. Prima decadă de școală românească dobrogeană e toată a lui. Si poate am fi avut roade mai bune dacă neînțelegătorii n'ar fi stâruit să se desființeze școala normală de învățători, înființată de Ion Bănescu la Constanța, pentru Dobrogea.

Guvernul a făcut atunci apel la invățătorii și preoții «din jără» să treacă Dunărea în Dobrogea, dându-le multe înlesniri de traiu. Într-o jără nedeprinsă cu ascultarea legilor scrise, cu cărmuire obișnuită cu hatărul și fără pază sigură, cu populații streine dușmănoase și unele aproape sălbaticice prin felul lor de viață, cu urmele războaielor încă nevindecate și fără o comunicație directă cu jara, — traiul funcționarilor români era destul de anevoieos. Unii se socoteau aici ca într'un fel de surghiun siberian și nu știau cum să plece mai repede. De aceea solii culturii noastre, sentinile înaintate ale românismului, cari au deschis întâiele școli de Stat și au rămas aici, îndurând lipsuri și amenințări, sunt vrednici de pomenit în istoria invățământului. Durerea noastră cea mare este că războiul nimicind arhivele Dobrogii, nu mai putem reconstituî trecutul școalei decât în frânturi și după aducerî aminte nesigure.

Totuși vrednicul revizor școlar al Constanței de după războiu, d. Vasile Helgiu, a putut întocmi un pomelnic necomplect al întăilor invățători cu carte bună, începând cu anii 1879. Cei mai mulți sunt veniți din sudul Basarabiei (din județele Cahul, Ismail și Bolgrad) trecut sub jugul Rusiei. «Unii dintre ei, abia ieșiți de prin școlile normale din București și Iași, sau din seminariile Hușilor și Ismailului, alții încărunțați vechi școlari dela Academia Mihăileană și din preparandiile Transilvaniei, — toți băjenari basarabeni în iarna lui 1878 și 79. S'au luptat cu asprimea frigului și nevoile vremii, ca să ajungă la Constanța sau să primească îndreptări dela Tulcea, pentru a-și începe lucrul... Sosii cu gospodăriile în spinare — scrie d. Helgiu —

și copiii de mână, abia pe la sfârșitul lui Aprilie 1879, când razele căldicele ale soarelui le ingăduiră să înceapă invățatura și fără foc, având în loc de bânci scânduri aşezate pe patru pari bătuji în pământ, iar drept tablă de scris o cutie mare de nisip, — ei au deschis întâiele școli oficiale românești...»

«Ii văd pe toți cum descălicără: Ion Donea (cu Invățătură dela Academia Mihăileană din Iași dela Satul Nou-Bolgrad la Beștepe, pe malul Dunării lângă Mahmudia; Ion Brătescu (tatăl geografului Const. Brătescu), dela Tigheciu-Cahul și Cartal-Bolgrad la Câșla lângă Tulcea, după un mic popas în Osmancea-Constanța; Nichifor Ludovic dela Muravlevca-Bolgrad la Niculitel lângă Isaccea; Carol Vișinescu dela Nerușai-Ismail la Casapchioi-Constanța; Petre Dima, seminarist din Ismail dela Carragaci-Bolgrad la Somova-Tulcea; Gh. Chisencu dela Capaclia Rizești-Cahul la Jijila aproape de malul Dunării în fața Galațiilor; Șt. Voinea venit dela Domnești-Putna la Somova-Tulcea; Const. Mateescu, cu școală pedagogică-teologică dela Sibiu la Satu Nou-Tulcea; Gh. Vodjă, cu Academia Mihăileană Iași, dela Vadul lui Isac-Cahul la Rașova și apoi Ostrov-Constanța; Matei Neculau, cu seminarul din Ismail, la Luncavița și apoi la Garvă-Tulcea; Francisc Enășescu, normalist Iași, dela Colibași-Bolgrad la Edilchioi-Constanța, la Ostrov-Tulcea, la Dăeni-Tulcea; Teodor Mărzaea, normalist, dela Baimaclia-Bolgrad la Gheringic-Mărleanu-Cochirleni-Constanța; Ilie Ștefan, cu școală pedagogică dela Arad și Vârșej—la Ciucurova Tulcea; D. Gavrilescu, normalist, dela Băleni-Bolgrad la Gârliciu-Constanța; Elena Eftușescu la Cioban-Constanța cu soțul Gh. Eftușescu la șc. de băieți, venind din Basarabia sud;

Const. Popescu, seminarist, dela Smulji-Covurlui la Oltina și Satu Nou; Atanase Petru, seminarist și soția sa Natalia A. Petru, cea dintâi învățătoare trecută în Dobrogea, dela Tomai-Cahul la Oltina-Constanța; Constantin Condrea dela Furmanca și Chitai-Ismail la Dobromir-Constanța; Ion Negrescu dela Cișmeaua Vărăuță-Bolgrad la Coșlugea în părțile Ostrovului; Gheorghe Ștefănescu, părintele a 2 învățători: fruntașul învățătorimei române idealiste Petre Ștefănescu-Dobromir și Traian Ștefănescu—amândoi morți în luptele dela Turlucaia—dela Leova-Cahul la Topraisar-Constanța; Gheorghe Popa Ghibăneanu tatăl profesorului Ilie Ghibănescu, dela Noul Caragaci, nu departe de Reni, la Topal-Constanța; Ion Șoltescu, cu două clase la Academia Mihăileană Iași, dela Erdec Burnu și Cișmeaua Vărăuță-Bolgrad la Osman Facă; Dumitru Rozoleanu la Seimenii Mari; Dumitru Cărjău dela Chilia Nouă la Seimenii Mici; Petre Popescu dela Babele-Ismail la Bugeac-Constanța și soția Smaranda Popescu; Pangrate Miticescu, seminarist dela Ismail la Vlașioi-Constanța și alții mulți, veniți tot din Basarabia și România și nu știu prin ce sate dobrogene s'au aşezat. Ion Cotovu, tatăl d-lui Vasile Cotovu, — directorul școalei primare din Hărșova și întemeietorul muzăului de acolo— și al d-lui Brutus Cotovu, institutor pensionar din Tulcea, — a fost directorul școalei primare din Ismail (1859—1878), având ca elevi între alții și pe generalul Averescu. Odată ce Rusia ne răsluise și și ultimul colț basarabean, Ion Cotovu a venit la Hărșova. Era un cărturar fruntaș pe vremea lui și un latinist de modă romantică. A tradus cântecul Gintei Latine de Alecsandri în latinescă; a tradus din Eneida lui Virgiliu, din Pliniu, Iuliu Cesar, Tit

Liviu, Ovidiu, etc. Manuscrisele lui se păstrează la muzăul din Hărșova.

Dintr-o cuvântare a lui Ion Cotovu, aflu numărul școlilor din principalele orașe și orașele ale Dobrogei după primul an (1879—80) de școală de stat, fără să ne arate numărul claselor, afară de Hărșova (avea 2).

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Tulcea avea 97 b. și 62 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Babadag avea 51 b. și 25 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Isaccea avea 72 b. și 22 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Măcin avea 61 b. și 27 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Mahmudia avea 21 b. și — f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Sulina avea 16 b. și 4 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Chilia Veche avea 27 b. și 17 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Constanța avea 58 b. și 19 f.

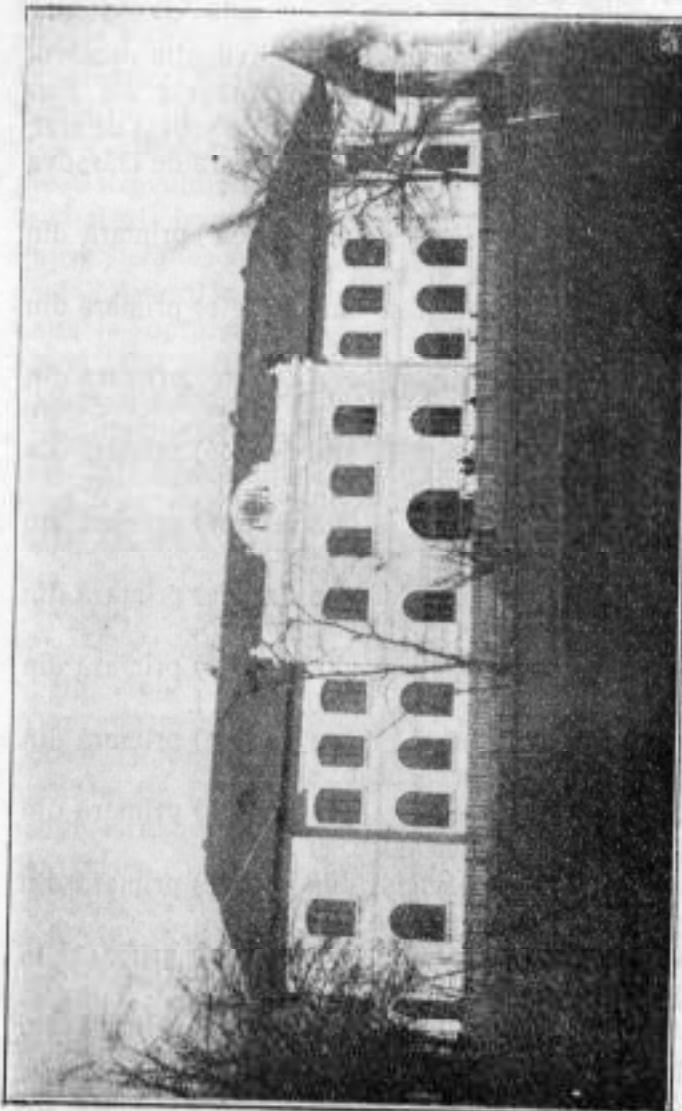
Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Mangalia avea 20 b. și 5 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Megidia avea 22 b. și 6 fete.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Cernavoda avea 33 b. și 18 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Hărșova avea 60 b. și 46 f.

Școala (una de băieți și una de fete) primară din orașul Ostrov avea 148 b. și 50 f.

Școala primară Nr. I din Cernavoda

Școala primară mixtă urbană din Cuzgun avea 23 b. și f.

În afară de orașelele și orașele pomenite mai sus, au funcționat școli primare sătești de stat, începând cu anul unirii (1879) în următoarele comune din jud. Tulcea: Malcoci-Prislava, Câșla, Somova, Niculițel (școală de băieți și de fete din 1881), Beidaud, Luncavița (băieți și de fete), Satu Nou, Greci (băieți și de fete din 1884), Văcăreni (băieți și de fete din 1884), Ostrov, Garvăń, Jijila, Cerna (băieți și de fete din 1884), Hagighiol (băieți și de fete din 1887), Dăeni (băieți și de fete din 1884). În jud. Constanța: Bugeac, Satu Nou (băieți și de fete din 1888), Mărleanu, Oltina (băieți și de fete), Lipnița-Coslugea, Gârlici (băieți și de fete din 1884), Ciobanu (băieți și de fete), Osman-Facă, Topraisar, Răsova, Seimenii Mari, Seimenii Mici, Topal. În 1880 au inceput la: Beștepe, Zebil, Urumbel, Nalbant, Canlă Bugeac (jud. Tulcea); la Casapchioi, Mihai Viteazul (Sariurt), Beilic (băieți și de fete), Parachioi (băieți și de fete în 1885), Gârlia (băieți, școală de fete în 1881), Esechioi (jud. Constanța).

În 1880, frecvența în toate școlile primare dobrogene era de 3100 elevi și eleve; iar în 1905 se ridicase la 19531.

Restul școlilor și posturilor s-au înființat treptat (după arătările d-lui V. Helgiu din Constanța).

În timpul războiului și a ocupației bulgare, bulgarii au înființat școale în toate satele, chiar și acolo unde nu era picior de bulgar. Totuși, după cercetările d-lui Helgiu, au funcționat și 20 școli românești. Viața acestor școli a fost plină de suferință și amintirea lor e dureroasă. Invățători bătuți și invățătoare maltratate de ocupanții vremelnici

bulgari, pentru ca ai noștri să fie siliți să plece cu toții peste Dunăre....

Întorși la vîtrele lor, cele trei părji de dobrogeni refugiați, s-au pus pe muncă să astupe râurile războiului. În 10 ani aproape că s'a vindecat totul, — fără să se uite totul.. Putem da o icoană statistică a stării culturale după 50 de ani dela aşezarea hotarului în malul Mării:

Județul Tulcea (statistica oficială 1928)

Invățători de stat titulari 216.

    »   »   » suplinitori 214.

Grădini de copii 43 (cu 19 titulare și 27 [suplimentare]).

Cătune fără școală: 1 (Gorgova în Delta Dunării),

Sate care au nevoie de localuri noi: 16.

Școli minoritare particulare: 5.

Secții minoritare (pentru religie și limba maternă) pe lângă școlile primare de stat: 21.

Cursuri supra-prim. (complement.) cu cl. V-a: 44.

    »   »   »   »   » V și VI: 33.
    »   »   »   »   » V,VI și VII: 30.

Ateliere școlare pentru cursul complementar: 23 (1 dogărie, 7 tâmplărie, 1 unelte pescărești, 2 industrie caznică fete, 9 croitorie fete și 3 de covoare).

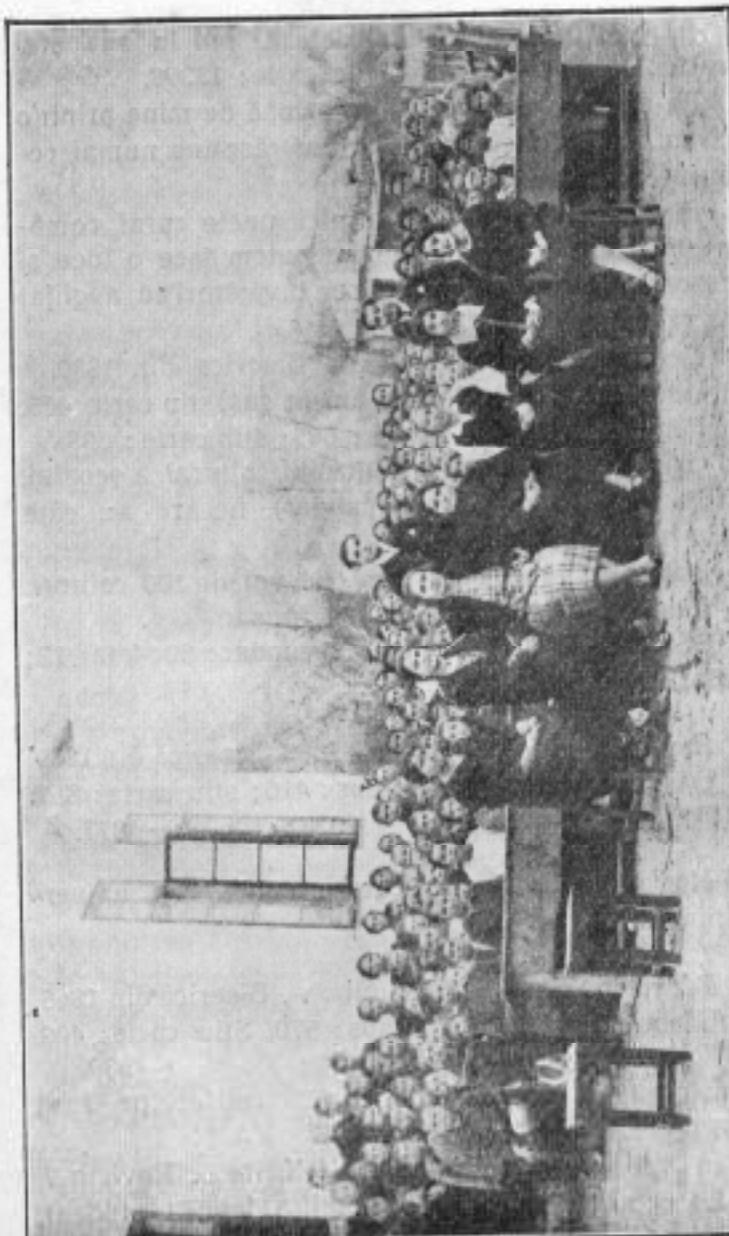
Școli de adulți: 66 cu o frecvență regulată de 2495 (ambele sexe).

Coruri școlare bune: 10.

Biblioteci populare pe lângă școli primare: 54.

Case de cetire, căminuri culturale: 4.

Dela 7—21 ani știu carte 34892 b.; 20514 f.; nu știu carte 22062 b., 38749 f.

Școală în aer liber la Pecineaga (Tulcea).

Bărbați cetăjeni români dela 21 ani în sus știu carte: 19858; fără știință de carte: 13398.

La ancheta culturală întreprinsă de mine printr'o circulară a Casei Școalelor, au răspuns numai comunele notate mai jos.

Fiind unele mari, altele mici, unele curat românești și altele amestecate, ne putem face o idee și de restul comunelor ale căror învățători au neglijat să răspundă:

Casimcea. Școală din 1881. Biserica din 1880. Din 628 bărbați (dela 15 ani în sus) știu carte: 465.

Femei dela 15 ani în sus: 665; știu carte: 398.

Există 3 biblioteci (a centrului cultural, a școalei, și a elevilor de curs secundar), fiecare au câte mai mult de 300 vol.

S'au cunoscut într'un an cam 600 vol. de 100 cetitori.

Există un depozit de ziară în sat.

Studenți și elevi de curs secundar: 30; fete: 12; total 42 la școli.

Râmnicul de Jos. Școală din 1888. Biserică din 1889.

Bărbați dela 15 ani în sus: 416; știu carte: 357.

Femei * * * * * 537; * * 377.

N'are bibliotecă. La curs secundar (și universitar) 15.

Pecineaga. Școală din anul . . . Biserică din 1865.

Bărbați dela 15 ani în sus: 570. Stiu carte: 402.

Femei * * * * * 640; * * 339.

Biblioteca cu 1400 vol. cu 320 cetitori pe anul 1927—1928.

In sat vin ziară populare felurite 5. Reviste 7.

La școli secundare 15 băieți, 5 fete, 1 student, total 21.

Dorobanțu. Școala întemeiată la 1879. Biserica 1881.

Bărbați dela 15 ani în sus 402; știu carte 303.

Femei * * * * * 327; * * 165.

Biblioteca are 153 vol. În anul c. s'au cunoscut 75 vol. de 50 cetitori.

In sat vin 7 ziară populare felurite.

9 elevi și eleve la școli secundare.

Mircea Vodă. Școală din 1898. Biserică din 1895.

Bărbați dela 15 ani în sus 185; știu carte 133.

Femei * * * * * 187; * * 93.

Biblioteca școalei de 84 vol. Într'un an s'au cunoscut 60 vol. de 88 cetitori.

Vin în sat 8 ziară și reviste populare diverse.

Elevi și eleve la școli secundare 8.

Calfa. Școală din 1890. Biserică din 1888.

Bărbați dela 15 ani în sus 173; știu carte 123.

Femei * * * * * 182; * * 79.

N'are bibliotecă. Vin 3 ziară felurite în sat.

La curs secundar: 6 elevi și eleve.

Agighiol. Școală din 1879. Biserică din 1858.

Bărbați dela 15 ani în sus 635; știu carte 473.

Femei * * * * * 633; * * 160.

Biblioteca 563 vol.; cunoscute 304 vol. de 65 cetitori.

In sat vin reviste și ziară populare 8.

La școli secundare 8 elevi.

Balabancea. Școala din 1889. Biserica din 1880.

Bărbați dela 15 ani în sus 521; știu carte 358.

Femei * * * * * 573; * * 315.

Bibliotecă nu există. Ziară și reviste populare ce vin în sat 13.

La curs secundar și universitar 18.

Dăeni. Școală din 1879. Biserică din 1888.

Bărbați dela 15 ani în sus 924; știu carte 789.
Femei > > > 960; > > 513.

Biblioteca 120 vol. «Universul» și «Dimineaja» au aproximativ 30 foi zilnice citite. Revista «Duminica ortodoxă» are 15 abonați.

Elevii de curs secundar și universitar (25) au dat 3 serbare și au strâns un fond cultural de 10.000 lei.

Beștepe. Școală din 1881. Biserică din 1864.

Bărbați dela 15 ani în sus 640; știu carte 485.
Femei > > > 651; > > 219.

Biblioteca 552 vol. Într'un an s-au citit 212 vol. de 93 cetitori. În sat vin 8 ziare și reviste populare diverse.

La școli secundare 5 elevi.

Dunavăful de sus. Școală din 1904. Biserică 1891.

Bărbați dela 15 ani în sus 168; știu carte 116.
Femei > > > 158; > > 68.
Biblioteca are 171 vol. cetitori 41 pentru 92 vol.
Reviste și ziare populare diverse 4.

Elevi la curs secundar 2.

Mahmudia. Școala 1879. Pe locul vechei biserice sunt cruci cuchirilice datând din 1871 și alta 1700(?)

Bărbați dela 15 ani în sus 696; știu carte 447.
Femei > > > 849; > > 462.
Bibliotecă nu există.

Elevi curs secundar 7.

Letea. Școală din 1880. Biserica 1865.

Bărbați dela 15 ani în sus 338; știu carte 86.

Femei > > > 238; > > 49.

Nu există bibliotecă; ziare ce vin pentru funcționari: 3.

Meidanchioi. Școală din 1879. Biserica e mai veche de 100 ani.

Bărbați dela 15 ani în sus 790; știu carte 506.

Femei > 15 > > 834; > > 257.

Biblioteca 90 vol. S-au citit 63 vol. de către 30 cetitori.

Ziare și reviste populare: 5. La curs secundar 2 elevi.

Biserica de nuntă e din 1808 și e făcută de gospodarul Prună.

Mahometcea. Școală din 1910. Biserică nu există.

Bărbați dela 15 ani în sus 63; știu carte 49.

Femei > 15 > > 66; > > 30.

Citesc ziare 6 persoane. Bibliotecă nu există.

Sabangia. Școală 1891. Biserică 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 283; știu carte 167.

Femei > 15 > > 225; > > 85.

Nu există bibliotecă populară; sunt 5 elevi la curs secundar.

6 ziare și reviste populare felurite vin în sat.

Somova. A fost școală dela 1872. Biserică 1840.

Bărbați dela 15 ani în sus 700; știu carte 560.

Femei > 15 > > 925; > > 400.

Biblioteca 400 vol. Cetite 280 vol.

La curs secundar 10 elevi.

Prințipele Mihai.

Bărbați dela 15 ani în sus 800; știu carte 690.
 Femei > 15 > > 1080; > > 600.
 Biblioteca are 300 vol.
 5 elevi și eleve de curs secundar.

Greci. Școală a fost de prin 1862. Biserica 1860.
 Bărbați dela 15 ani în sus 1025; știu carte 648.
 Femei > 14 > > 1113; > > 383.
 Biblioteca 536 vol. S'a cedit într'un an 414 vol.
 de către 709 cetitori.

Vin în sat 13 reviste și ziară populare felurite.
 La curs secundar și universitar 25 băieți și fete.

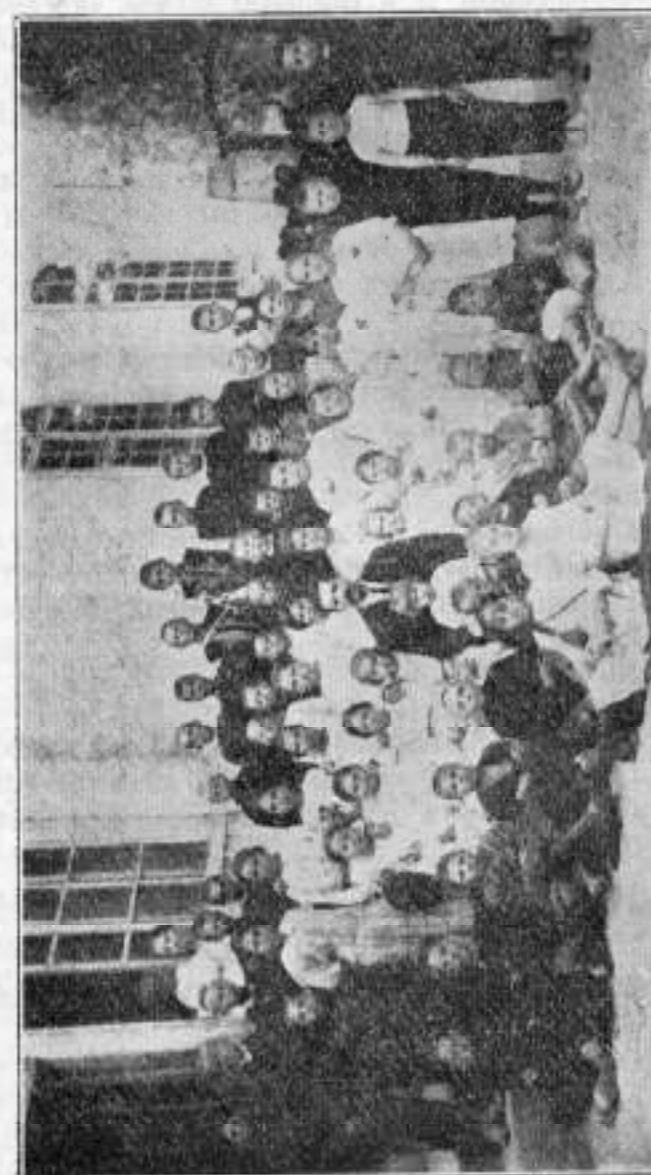
Pașa Câșla. Școală din 1883. Biserica e clădită
 din 1863—65.

Bărbați dela 15 ani în sus 460; știu carte 256.
 Femei > 15 > > 460; > > 170.
 Bibliotecă nu există.

Dunăvățu de Jos. Școală din 1891. Biserică 1890.
 Bărbați dela 15 ani în sus 235; știu carte 120.
 Femei > 15 > > 231; > > 71.

Alba. Școală 1906. Biserică 1918.
 Bărbați dela 15 ani în sus 276; știu carte 125.
 Femei > 15 > > 288; > > 98.
 Bibliotecă nu există.
 La școli secundare 3.

Câșla. Școală din 1889. Biserică din 1882.
 Bărbați dela 15 ani în sus care știu cei 270.
 Femei > 15 > > > > > 206.
 Nu există bibliotecă. (Directorul școalei a supri-

Coral bisericesc din Niculițel (Județ Tulcea) condus de d. Cristofor Bogos directorul școalei primăre.

mat servitorul și a cumpărat 50 vol. început de bibliotecă).

La curs secundar 9 elevi.

Smândanul Nou. Școală din 1907.

Bărbați dela 15 ani în sus 198; știu carte 146.

Femei > 15 > > 181; > > 112.

Reviste și ziară populare 9 ce vin în sat.

La curs secundar 7 elevi și eleve.

Pardina. Școală e din 1906. Biserica 1881.

Bărbați dela 15 ani în sus 155; știu carte 43.

Femei > 15 > > 143; > > 61.

Nu există bibliotecă.

Cătunele din Delta: *Prințipele Carol, Ilganii de sus, Gorgova, Ceatal*: Școală din 1912. Biserică 1903.

Bărbați dela 15 ani în sus 181; știu carte 84.

Femei > 15 > > 186; > > 25.

Nu există bibliotecă.

Carmen Sylva. Școală din 1909. Biserică 1900.

Bărbați dela 15 ani în sus 310; știu carte 202.

Femei > 15 > > 340; > > 104.

Nu există bibliotecă.

Vin câteva ziară pentru funcționari.

2 elevi la curs secundar.

Sf. Gheorghe. Școală din 1889. Biserica din 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 532.

Femei > 15 > > 530.

Nu există bibliotecă.

La curs secundar 2 elevi.

Vin câteva gazete și reviste pentru funcționari.

Geaferca Rusă. Școală din 1922. Biserică nu e.

Bărbați dela 15 ani în sus 61; știu carte 46.

Femei > 15 > > 46; > > 14.

Nu există bibliotecă.

Doi țărani primesc 2 foi populare.

Poșta. Școală din 1879. Biserica 1382.

Bărbați dela 15 ani în sus 790; știu carte 552.

Femei > 15 > > 385; > > 255.

Nu există bibliotecă.

Vin 4 ziară și reviste populare diferite.

La școli secundare 7.

Cetalchioi. Școală 1904. Biserică 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 217; știu carte 122.

Femei > 15 > > 165; > > 61.

Nu există bibliotecă.

5 gospodari primesc foi populare.

Carcaliu. Școală 1885. Biserică 1910.

Bărbați dela 15 ani în sus 1265; știu carte 297.

Femei > 15 > > 1302; > > 79.

Nu există bibliotecă.

Vin foi și reviste populare 4, felurite.

La școli secundare 8 elevi.

Telita. Școală 1984. Biserica datează de pe la 1800.

Bărbați dela 15 ani în sus 432; știu carte 233.

Femei > 15 > > 443; > > 114.

Nu există bibliotecă populară.

Urmează 2 elevi la școli secundare.

In sat vin 9 reviste și foi populare.

Cărjelari. Școală din 1883. Biserica e într'o fostă geamie cerchezescă lucrată pe la 1856 de meșterul

român Costea Crîștea, român macedonean. Până la 1922, școala dăduse 206 absolvenți.

Ceamurlia de sus. Școala 1881. Biserica 1860. Bărbați dela 15 ani în sus 689; știu carte 473. Femei > 15 * * 651; * * 330. Nu există bibliotecă. Vin câteva foi pentru funcționari. 4 elevi la curs secundar.

Județul Constanța.

Invățători de stat titulari 435.
* * * suplinitori 82.
Conducătoare de grădini de copii 74 (25 titulare și 49 suplinitoare).
Invățători minoritari 39 (4 titulari și 35 suplinitori).
Secții minoritare (pentru religie și limba maternă) pe lângă școlile primare de stat: 37.
Școli particulare primare: 5.
Localități fără localuri proprii de școală: 44.
Cursuri supraprimare (complementare) la 37 școli cu cl. V-a.
Cursuri supraprimare (complementare) la 24 școli cu cl. V și VI-a.
Cursuri supraprimare (complementare) la 13 școli cu cl. V, VI și VII-a.
Ateliere școlare pe lângă cursurile complementare de băieți 11 (10 tâmplărie și 1 tinichigerie); pe lângă cursurile de fete 5 (2 broderie, 2 croitorie și 1 jesătorie).

Cursuri de adulți 159 (din cari 11 urbane) Biblioteci populare pe lângă școlile primare: 16.

Intre 16–18 ani adulți știu carte 6236; nu știu carte 2863 adulți.

Au răspuns la ancheta culturală urmatoarele comune:

Topalu. Școală din 1879. Biserica e a treia oară refăcută. Crucii la cimitire după 1800.

Bărbați dela 15 ani în sus 732; știu carte 475. Femei > > > 793; * * 462. Biblioteca 400 vol. Într'un an s'au citit 300 vol de 200 cetitori. La școlile secundare și universitare: 25.

Mărleau. Școala din 1890. Bărbați dela 15 ani în sus 1500; știu carte 1000. Femei > > > 1525; * * 600. Biblioteca 100 vol.; a avut 30 cetitori pe an. Vin numai ziarele locale judejene. La șc. secundare și universitare 42 (15 fete, 25 băieți, 2 studenți).

Dobromiru Vale. Școala din 1882. Biserica 1885. Bărbați dela 15 ani în sus 524; știu carte 271. Femei > > > 435; * * 175. Biblioteca 275 vol. cu 45 cetitori în 1927. Vin 8 reviste și foi populare. Curs secundar și universitar 9.

Hasiduluc. Școală din 1886. Bărbați dela 15 ani în sus 525; știu carte 325. Femei > > > 467; * * 136. Biblioteca are 34 vol. citite de 70 cetitori într'un an.

Vin 8 ziară și reviste populare.
La școalele secundare 13 elevi, eleve.

Alimanu. Școală din 1880. Biserica e pomenită din 1779.
Bărbați dela 15 ani în sus 309; știu carte 207.
Femei   *   *   *   308;   *   *   124.
Nu există bibliotecă.
Vin 4 ziară felurite.
8 elevi curs secundar și universitar.

Cavargic. Școală din 1890.
Bărbați dela 15 ani în sus 91; știu carte 79.
Femei   *   *   *   *   108;   *   *   86.
Nu există bibliotecă.
Ziară și reviste populare 4 felurite.
15 elevi curs secundar.

Osmanfacă. Școală din 1893. Biserica din 1892.
Bărbați dela 15 ani în sus 420; știu carte 235.
Femei   *   *   *   *   324;   *   *   139.
Ziară și reviste populare din 10 felurite.
La școalele secundare 31.

Cogealac. Școală din 1880. Biserica nouă 1903.
Bărbați dela 15 ani în sus 694; știu carte 593.
Femei   *   *   *   *   756;   *   *   497.
Nu există bibliotecă.
Vin 5 ziară și reviste populare.
La școli secundare 11.
Regele Mihai I. Școală 1893. Biserica 1915.
Bărbați dela 15 ani în sus 329; știu carte 160.
Femei   *   *   *   *   304;   *   *   127.

Bibliotecă: 52 vol, cetite de aproximativ 100 cetitori pe an.
La școalele secundare 7.

Cochirleni. Școală dinainte de 1879. Biserica e veche.
Bărbați dela 15 ani în sus 520; știu carte 400.
Femei   *   *   *   *   580;   *   *   400.
Nu există bibliotecă.
La școlile secundare 6.

Caranlăc. Școală 1879. Biserica 1868.
Bărbați dela 15 ani în sus 494; știu carte 292.
Femei   *   *   *   *   374;   *   *   137.
Nu există bibliotecă.
In sat vin 6 ziară și reviste populare.
10 elevi și eleve la curs secundar.

Enișenlia. Școală 1898.
Bărbați dela 15 ani în sus 156; știu carte 93.
Femei   *   *   *   *   159;   *   *   55.
Biblioteca 222 vol. S'au cetit 180 vol. de 30 cetitori.
In sat sunt 20—25 locuitori (cu funcționarii la un loc) cari primesc 8 ziară și reviste diferite.
La curs secundar 7.

Caramurat. Școala 1881. Biserica 1882.
Bărbați dela 15 ani în sus 637; știu carte 525.
Femei   *   15   *   *   655;   *   *   483.
Biblioteca populară 713 vol. Intr'un an vol. cetite 785 de 140 cetitori.
Vin 7 foi și reviste populare.
La școli secundare și universitare 36.

Potur. Școală din 1879.
 Bărbați dela 15 ani în sus 387; știu carte 293.
 Femei   > 15   >   347;   >   100.
 Biblioteca populară 100 vol. Volume ceteite 70 de
 60 locuitori.

In sat vin ziarele judejene ceteite de 30 cetitori.
 Elevi la curs secundar și universitar 8.

Cazil Murat. Școală din 1896. Biserică din 1904.
 Bărbați dela 15 ani în sus 358; știu carte 267.
 Femei   > 15   >   347;   >   241.
 Bibliotecă 90 vol. Ceteite 64 într'un an.
 In sat vin 9 reviste și ziare populare.
 La școli secundare 22.

Vadul (Caraharman). Școală 1892. Biserică nu e.
 Bărbați dela 15 ani în sus 116; știu carte 68.
 Femei   > 15   >   92;   >   31.
 Biblioteca 50 vol., ceteite de 15 cetitori.
 Vin 2 ziare și reviste populare.
 6 elevi la școli secundare.

Istria (Caranasuf). Școală 1881. Biserică 1883.
 Bărbați dela 15 ani în sus 644; știu carte 524.
 Femei   > 15   >   695;   >   308.
 Bibliotecă 130 vol. Cetitori într'un an 70.
 Ziare și reviste populare 5 felurite.
 La școli secundare și universitare 8.

Sarai. Școală 1884. Biserică 1878.
 Bărbați dela 15 ani în sus 563; știu carte 512.
 Femei   > 15   >   529;   >   368.
 Bibliotecă 431 vol. S-au ceteit într'un an 223 vol.
 de 70 cetitori.

Vin in sat 12 reviste și ziare populare.

Monument eroic ridicat de locuitorii comunei Ghiuvenlia
 (jud. Constanța, opera sculptorului Jalea).

La școli secundare 29.

Techirghiol-sat. Școală 1912. Biserică 1914.
 Bărbați dela 15 ani în sus 691; știu carte 516.
 Femei > 15 > > 687; > > 315.
 Biblioteca 375 vol. Cetite 375 vol. de 110 cetitori pe an.

10 foi populare vin în sat.

La școli secundare și universitare 20.

Dulgheru. Școală și biserică 1884.
 Bărbați dela 15 ani în sus 549; știu carte 124.
 Femei > 15 > > 551; > > 252.
 Nu există bibliotecă.
 Ziare și reviste populare 4.
 La școli secundare și universitare 19.

Valală. Școală 1908. Biserică 1898.
 Bărbați dela 15 ani în sus 426; știu carte 312.
 Femei > 15 > > 387; > > 147.
 Nu există bibliotecă.
 Vine vreo 4 foi locale (dela Constanța).

Caraomer. Școală din 1898. Biserică 1912.
 Bărbați dela 15 ani în sus 663; știe carte 470.
 Femei > 15 > > 625; > > 237.
 Bibliotecă 60 vol.

Să ceteșc ziarele de București și cele de Constanța și 3 reviste populare.

La curs secundar și universitar 20.

Școala a dat 178 absolvenți în 20 de ani dela înființare.

Oltina. Școala era și în 1864 cu dascălii Tudor Stănescu și Cercel Hagi Neagu, tineri din sat și elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. Biserică era și prin 1861.

Bărbați dela 15 ani în sus cari știu carte 702.
 Femei > 15 > > > > > 383.
 Cele 3 biblioteci la un loc au 839 vol. cu 285 cetitori anual.
 Reviste și foi populare abonate felurite 5.
 La școli secundare și universitare 37 (20 băieți, 15 fete, 2 stud.).
 Directorul școalei H. Ghergic posedă o carte pe care au învățat oamenii la C. Petrescu din Silistra, cu ștampila eforiei 1866.

Topraisar. Școală 1901. Biserică 1905.
 Barbăți dela 15 ani în sus 378; știu carte 213.
 Femei > 15 > > 340; > > 128.
 Bibliotecă 406 vol. Cetite 310 de 72 cetitori pe an.
 Ziare și reviste populare 6.
 La curs secundar și universitar 34.

Adam Clissi. Școală și biserică după 1900.
 Bărbați dela 15 ani în sus 995; știe carte 567.
 Femei > 15 > > 947; > > 386.
 Bibliotecă 1169 vol. Cetite 680 vol. de 260 cetăjeni pe an.
 Vin toate ziarele din București și Constanța.
 La școli secundare și universitare 42.

Hasancea. Școală din 1922. Biserică nu e.
 Bărbați dela 15 ani în sus 112; știu carte 47.
 Femei > 15 > > 95; > > 12.
 Bibliotecă nu e.
 La școli secundare 1.
 Foi populare 3.

Gorno Kadievo.

Bărbați dela 15 ani în sus 597; știu carte 63.
 Femei > 15 > > 608; > > 36.
 Nu există bibliotecă.
 La curs secundar 1 elev și 2 studenți.
 Foi populare ce vin în sat: 3.

Tudor Vladimirescu.

Bărbați dela 15 ani în sus 299; știu carte 120.
 Femei > 16 > > 317; > > 50.
 Bibliotecă 300 vol. Cetite 100 vol, de 150 cetitori anual.
 Reviste și ziare ce vin în comună: 6.
 La școli secundare 2.

Tepeș-Vodă. Școală și biserică din 1888.
 Bărbați dela 15 ani în sus 265; știu carte 215.
 Femei > 15 > > 331; > > 263.
 Bibliotecă 1250 vol. Cetite 725 vol. de 613 cetitori anual.
 La școli secundare 45 (40 plus 5 studenți).

Mihai Viteazul. Școală și biserică 1880.
 Bărbați dela 15 ani în sus 379; știu carte 331.
 Femei > 15 > > 531; > > 77.
 Bibliotecă 112 vol. Cetite de 38 cetitori pe an 70 vol.
 5 reviste și ziare populare diferite.
 La școli școli secundare 7.

Târgușor (Pazarlia). Școală 1890. Biserică 1899.
 Bărbați dela 15 ani în sus 306; știu carte 291.
 Femei > 15 > > 285; > > 239.
 Bibliotecă 455 vol. Cetite 375 vol. anual de 106 cetitori.

Ziare și reviste populare 9.
 La școli secundare 22.

Carol I. Școală 1886. Biserică idem.
 Bărbați dela 15 ani în sus 910; știu carte 530.
 Femei > 13 > > 940; > > 400.
 Bibliotecă 267 vol. Cetite 120 vol. de 100 cetitori anual.
 Ziare și reviste populare 8.
 La școli secundare 30, studenți 5.

Tuzla. Școală 1884. Biserică 1882.
 Bărbați dela 15 ani în sus 482; știu carte 303.
 Femei > 15 > > 469; > > 213.
 Bibliotecă nu există.
 Elevi și eleve curs secundar 12.

Satișchioi. Școală 1891. Biserică 1893.
 Bărbați dela 15 ani în sus 243; știu carte 183.
 Femei > 15 > > 250; > > 120.
 Bibliotecă 360 vol. Cetite 256 vol. de 103 cetitori anual.
 La școli secundare și universitare 10.

Tariverde. Școală română 1889.
 Bărbați dela 15 ani în sus 264; știu carte 234.
 Femei > 15 > > 284; > > 209.
 Bibliotecă există la școală.
 Ziare și reviste populare românești vreo 8.
 La școli secundare 2.

Canară. — Școala 1894. Biserică = Casă de rugăciuni.
 Bărbați dela 15 ani în sus 284; știu carte 197.
 Femei > > > 251; > > 112.

Nu există bibliotecă. Reviste populare și ziară 8.
La școli secundare și universitate 12.

Ghiuvenlia. Școala 1900, Biserică din 1894.
Bărbați dela 15 ani în sus 618; știu carte 463.
Femei > > > 748; > > 256.
Biblioteca 825 vol. Cetite 340 vol. de 45 cetitori
pe un an.

Reviste populare și ziară 9.
La școalele secundare și universitare 15.

Esechioi (trecută la jud. Durostor). Școala din
1881. Biserica e zidită în 1908. Înaintea ei era o
casă de rugăciuni.

Bărbați dela 15 ani în sus 403; știu carte 249.
Femei > > > 430; > > 71.
Biblioteca 375 vol. No. cetitorilor în mijlociu pe
an 80—90. În sat vin 4 ziară și reviste populare 6.
Elevi de curs secundar și universitar 13.

Canlia (idem). Școala din 1881. Biserică româ-
nească din 1881.

Bărbați dela 15 ani în sus 986; știu carte 583.
Femei > > > 894; > > 486.
Biblioteca școlii are 86 vol. S'au celtit 26 vol. de
36 cetitori într'un an.

Ziară ce vin în sat 5. Reviste populare 3.
Urmează la școli secundare și profesionale 8.
Din sat au ieșit 9 intelectuali (preoți, ofițeri, etc.)

Județul Caliacra.

Acest județ are nevoie de 100 localuri noi de
școale primare la totalul de 163 școli primare în

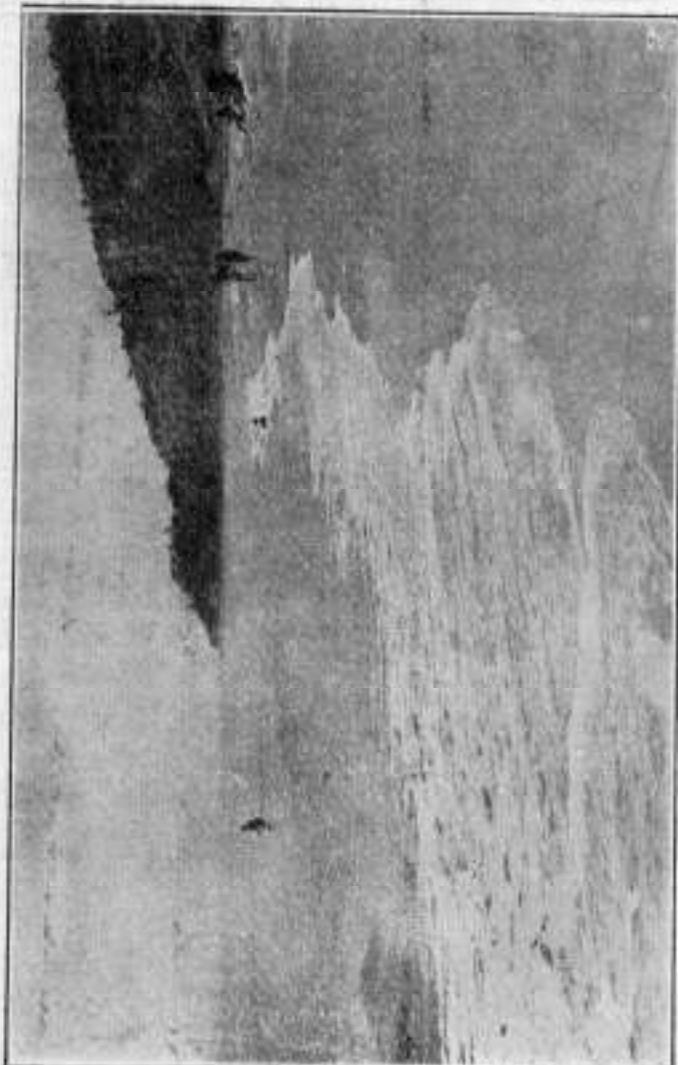
funcțiune. Sunt în ființă 58 grădini de copii cu 16

Vederea încercului.

titulare și 42 suplitoare,

Invățători de stat 254; suplinitori 82.

Praja județului Ecaterine.

Școli primare particulare 5. Secțiuni minoritare

pentru religie și limba natală 48 la școlile primare de stat. Școala primară bulgară din Bazargic are 17 săli de clasă cu 19 invățători bulgari.

Cursuri complementare cu cl. V-a 36; cu cl VI-a 2 și cu clasa VII-a 2.

Ateliere școlare pe lângă aceste cursuri 10 (tâmplărie, croitorie și țesătorie). Biblioteci populare pe lângă școli primare 13.

Cursuri de adulți 57 cu 1700 adulți total. Coruri școlare bune 10.

Dela 1913 școalele primare au dat 3055 absolvenți.

Din populația județului știu carte românească: 3060 români, 12200 bulgari, 1487 turci și 1498 alte naționalități.

Județul Durostor.

In acest județ sunt 97 școli primare de stat cu 224 invățători titulari și 197 suplinitori; 78 grădini de copii cu 20 titulare și 66 suplitoare. Sate fără școli 9. Școli primare particulare 3. Secții minoritare pe lângă școlile primare de stat 58.

Cursuri complementare 36 cu 19 ateliere (3 croitorie, 4 țesătorie, 7 tâmplărie, 4 cartonaje și 1 tinichigerie).

Cursuri de adulți 113. Biblioteci populare pe lângă școli primare 29. Coruri școlare și de adulți pe lângă școlile de stat și particulare 24.

Dela întemeierea școlilor primare (majoritatea din 1913 și câteva din 1879—80, fără cele din Turtucaia, Silistra și Ostrov care sunt mai vechi) școlile românești au dat 2782 absolvenți.

Din populația județului știu carte românească: 8902 români, 3943 bulgari, 1475 turci și 2300 alte naționalități.

* * *

Invățământul secundar în Dobrogea este destul de desvoltat, afară de cel practic.

Licee de băieți de stat 5 (Tulcea, Constanța, Cernavoda, Bazargic, Silistra).

Licee de fete de stat (idem).

Gimnaziile 8 (Turtucaia de băieți, de fete: mixte: Balicic, Cavarna, Adamclissi, Medgidia; Hârșova, Sulina).

Scoli normale 3 (Tulcea de băieți, Constanța: una de băieți, alta de fete).

Seminarii creștine 1 (la Constanța) și 1 seminar musulman la Megidie. Licee și gimnaziile particulare (bulgare): băieți și fete la Silistra și la Bazargic și mixte la Balicic și Cavarna.

Scoli profesionale de fete: Constanța, Bazargic, Silistra, Balicic, Tulcea și o secție pe lângă școală secundară de fete din Turtucaia.

Scoli de comerț: 1 Tulcea, 2 Constanța, 1 Bazargic și 1 Silistra.

Scoli de meserii: Constanța, Tulcea, Bazargic, Babadag.

Școală elementară de agricultură la Hamamgia (Tulcea) la Murfatlar (Constanța) și la Bazargic.

Scoli de ucenici industriali la Constanța (cu cămin de ucenici), la Bazargic.

Scoli de contabili la Constanța și Ostrov.

La Constanța este o școală navală pentru ofițeri de marină și o școală de marină pentru personalul

inferior marinăresc (căpitani de remorcare, de porturi mici, etc.)

Societăți culturale și alte așezăminte: Cercul didactic cu bibliotecă populară și ateneul popular, la Tulcea; secția Ligii Culturale și a Astrei, ateneul popular, o bibliotecă populară pentru muncitori, etc., la Constanța; universitatea populară de vară «Coasta de Argint» din Balicic; două asociații culturale bulgare (Silistra și Bazargic); muzăul regional din Hârșova.

Reviste și ziară dobrogene zilnice (la Constanța) «Dobrogea Jună», «Dacia», «Marea Neagră», «Kurier» (bulgar, la Bazargic). Săptămânale, bilunare, lunare, ocazionale: 3 la Tulcea, 10 la Constanța; la Bazargic: 1 românesc (al macedonenilor), 2 româno-bulgare («Libertatea» și «Dobrogea Nouă»), 1 turcesc, 1 umoristic (bulgar); la Balicic («Coasta de Argint» româno-bulgaro-turc); la Silistra: 2 românești, 1 româno-bulgăr («Zorile»), 1 bulgar, 1 turcesc. Revista culturală regională: «Analele Dobrogii» la Constanța, «Dobrogea Economică», «Buletinul Camerii de comerț și industrie», «Justitia Dobrogii», «Tomisul» organul episcopiei de Constanța, «Revista farmaciștilor» și alte buletine felurite, toate la Constanța. În bulgărește apare (la Bazargic) revista «Pole».

* * *

Nevoile bisericesti ale provinciei sunt mai simțite: în județul Tulcea trebuie preoți încă pe atâja cît sunt, afară de satele care n'au biserică. În județul Constanța trebuie cam o treime pentru a

se complectă nevoile duhovnicești ale satelor. În judejul Durostor sunt 93 sate fără biserică și 3 biserici sunt fără preoți. În judejul Caliacra sunt 3 biserici fără preoți și 30 sate creștine fără biserici.

CÂND S'AU AŞEZAT ALTE NEAMURI IN DOBROGEA.

Așezarea Turcilor și a Tătarilor.

Precum am arătat mai sus, turci dobrogeni sunt coloniști, începând cu veacul XV-lea. Sultanii din această vreme puseseră stăpânire pe toate cetățile din dreapta Dunării până la guri.

De aici pașii jineau în frâu pe voevozii români și oștile năvăleau spre Moldova și Muntenia. Pentru întreținerea garnizoanelor din cetățile dunărene trebuiau brațe de muncă agricolă, care să cultive pământul, să crească vitele; trebuia o populație așezată din care să se recruteze ostași, că era foarte greu să-i aducă tocmai din fundul împărăției. În acest scop au fost strămutate aici în preajma vadurilor întărite și în locurile roditoare, familiile de coloniști turci din fundul Asiei. Cea mai puternică colonizare s'a făcut după bătălia dela Varna (1444).

După cucerirea Chiliei și Cetății Albe din mâinele moldovenilor, în tot Bugeacul (sudul Basarabiei), și în Dobrogea au fost aduși din Crimeea, câteva zeci

de mii de tătari și așezăți în mijlocul Dobrogii care era pustiu. Turcii ocupaseră jârmul Mării Negre și locurile din preajma pădurilor; iar românii s-au retras spre malul Dunării.

Popor de pradă și nededat la munca așezată a câmpului, tătarii dobrogeni stăteau gata la porunca sultanului; se aruncau asupra Tărilor Române la orice semnal, ca să fure și să aducă robi acasă. Când rușii au pornit cu războae asupra turcilor și nu mai aveau incredere în tătarii din Bugeac, aceștia au fost strămutați în Crimeea, iar parte din ei au trecut în Dobrogea, îngroșind astfel populațiile musulmane ale provinciei.

Dobrogea toată a fost un mare lagăr turco-tătar cu pași, cetăți și oaste foioasa gata: la Silistra, Hârșova, Măcin, vadul Isaccei (pe unde trecea în Moldova, spre Polonia și Tataria).

La Babadag era punctul de concentrare și un mare centru musulman, militar, religios și comercial. Călătorul turc Evlija Celebi ne descrie Babadagul de pe la 1650: «...Sunt aici 3 seminarii, 20 școli primare, 8 hanuri (oteluri) și 3 băi... Afară de acestea alte vreo 70 băi particulare. Sunt 390 prăvălii... Cele mai multe prăvălii sunt latinești și în ele se vând ștofe și prăvălii de arcuri și săgeți. Are 8 cafenele, tăbăcării și 11 techele (techea=schit, mănăstire de derviși=călugări turci).

Cu sfârșitul veacului al 18-lea și începând al 19-lea, populațiile mahomedane au început să răřă din pricina războaielor cu rușii. De atunci au căzut în declin. Viața liniștită de muncă și civilizație nu i-a putut cucerî.

Vremea războaielor trecând, ei nu se pot obișnuia cu cerințele moderne ale lumii de azi. De aceea au

sărăcit, se sting pe încetul, — sau emigrează de unde au venit străbunicii lor acum 500 de ani.

In anul 1879, am luat în primire (în cele două județe) 56.000 suflete credincioase lui Mohamed.

Așezarea Bulgarilor.

Când au început războaiele turco-ruse, jinuturile dobrogene și nordul Bulgariei se transformaseră într-un camp de lupte ce nu mai avea odihnă. În calea oștilor rusești cari înaintau spre Balcani, satele bulgărești se răsculau și ele alătura de rușii creștini împotriva turcilor. Vai de bulgarii răsvrătiți, când turcii alungau pe ruși! De aceea populația bulgară se ridică ca să scape de măcel și pornească spre Rusia, în sudul Basarabiei, unde erau locuri goale după plecarea tătarilor. Drumul acestor ne-norociji fugari era prin Dobrogea. Chiar autoritățile turcești ajutau populația bulgară să plece spre miază noapte, ca să scape de niște spioni și călăuze ai armatelor rusești. Unii pribegi găsind în Dobrogea locuri goale și o stăpânire turcească mai slabă, au rămas aici. Cei cari nu erau mulțumiți în Rusia și Basarabia, au trecut Dunărea îndărăt, și zându-se în județul Tulcea. De aceea se găsesc mai mulți locuitori bulgari în aceste părți.

Inceputul emigrării bulgarilor în Dobrogea și prin Dobrogea s'a făcut după anii 1800 și au jinut până în ajunul războiului turco-ruso-român (1877).

Dar să lăsăm să vorbească pe un învățat bulgar care a străbătut Dobrogea, (profesorul Miletici dela Sofia) și a scris o carte prin 1902. Publicăm o tra-

ducere din capitolul despre «Dobrogea română» (trad. de d-ra A. C.)¹

«In Dobrogea română, populația bulgară este alcătuită din coloniști noi dela sfârșitul secolului al 18-lea și chiar până la războiul rusο-româno-

Bulgari dobrogeni în haine de sărbătoare
Portul național e de aceeași origină ca și al nostru.

turc. Ca obârșie, acești coloniști sunt din aceleași locuri di i care sunt și coloniile bulgare dela Silistra și Varna, de oarece mai mulți din ei s-au

așezat aici, după ce au colindat Dobrogea câjiva ani dearândul, după pacea dela Adrianopol (1829). Căci drumul cel mai bun spre Rusia, unde se îndreptă puhoiul principal al emigrării, treceă prin Dobrogea. Si aşa că din aceiaș jumătate a populației bulgară din prejurul Siliștrei ca și cea din restul Dobrogii.

Emigranții își au obârșia dintre Șumla-Provadia, din Balcanii răsăriteni (între Cotul și Gulija) și din Tracia, din împrejurimile Slivnei, Iambol, Kavaclii și Adrianopole. E cunoscut că cei din Cotul în timpul dominației otomane, se duceau mulți în Dobrogea, ca ciobani. Așa că între coloniști, cei din Cotul ar forma parte cea mai numeroasă. Însă așa însemnatate nu trebuie să dăm ciobanilor coteleni, de oarece foarte mulți din ei petreceau aici neinsuraj, întorcându-se în urmă tot în Cotul. Ca Erchenii și Gulicenii sunt buni colonizatori sătenii Aitoșeni din satele: Copara, Oraman, apoi din satul Glavan (Cavaclii) și în cele din urmă Adrianopolenii și mai ales cei din spre Cârcâlise. Din Bulgaria de Nord, colonizatori energici și tari sunt emigranții din satele «Sârdjchi» așa numiți în Silistra «šicovji» din care sunt mulți în Dobrogea română și în Basarabia. *Să credem că în Dobrogea, afară de orașe, este și populație veche bulgară, ar fi să ne înșelăm singuri.*

Fapt e că numai turci, cei mai numeroși în timpul împărăției lor, se pot socoti ca vecni, de oarece parte din ei sunt aici din timpul cuceririi acestei părți de către turci. Oamenii bâtrâni din Bulgaria nord-est care au avut treburi iu Dobrogea acum 70 ani, știu că țara e pustie, populată îci-colo cu turci și tătari...

Inceputul elementului bulgar în Dobrogea este sădit în timpul marei emigrări a bulgarilor între 1801 și 1812 și în urma păcei dela Adrianopol. Iar după asta, până la 1850, a continuat colonizarea Dobrogii cu diferite națiuni, din care după bulgari întâiul loc îl țin românii¹⁾.

După «Jurnalul Constantinopolului» (Tarigradsky vesnic) din 1850, d. Miletici socoate că în Dobrogea dela Silistra—Bazargic până între Balci—Varna, spre miază-noapte ar fi așezate 3734 familii bulgare (compară cu statistica lui I. Ionescu dela Brad din aceiași vreme) care i-a numărat la fața locului: 1194 familii. Și e de aceiaș părere cu profesorul A. Ișircof (care a cercetat Dobrogea în 1895—97): «Populația bulgară aici nu e mai mică de 35000 nici mai mare de 45000 suflete». (E vorba de jud. Tulcea și Constanța). «Să credem că sunt mai mult de 50000 de bulgari în Dobrogea, cum o facem adesea, înseamnă să ne înșelăm într'un mod grosolan» (Rominska Dobroza). «Vom arătă—scrive mai departe profesorul Miletici — satele bulgare mai de seamă ce cad la est de Silistra pe pământul românesc, arătând coloniile până la Tulcea și Babadag».

Almalâu. Jumătatea populației e din satele Grebeniko, iar cealaltă jumătate «Şicovji». Acești din urmă s'au așezat aci la 1812 și se trag din satele: Enevo (Ianevo), Caspicean, Ravna, Krivna și Morcovcea din plășile Novipazar și Provadia.

Fugarii din Caspicean au stat la 1812 la Călărași (România) și o parte din ei s'au grăbit să treacă înapoi la Almalâu.

Bugeac. Aici jumătate din locuitori sunt români, iar cealaltă jumătate bulgari, din preajma Slivnei și Iambol.

Esekioi. Aici au fost mai înainte turci și bulgari șicovji. Turcii emigrează, iar bulgarii sunt acum în majoritate.

Galija. Șicovji și slivneni (din preajma Slivnei).

Gârlifa. Slivneni.

Cuingiuk. Slivneni.

Canlia. Ercecenii și galicieni.

Câșla. Glaveni (din satul Glavan-Cavaclii).

Lipnifa. Slivneni și iamboleni.

Garvânu Mare și Mic. Sunt sate turcești; iar acum, în urma răsboiului din 1877, sunt locuite de români și bulgari.

Parachioi. Emigranți români și bulgari.

Dobromir. Adrianopoleni.

Demirge. Iamboleni.

Ghiolpunar. Adrianopoleni.

In orașul *Tulcea*, locuitorii bulgari, după statistica română, sunt în număr de 3711 suflete. Cei mai mulți sunt din satele din prejur, dar sunt mulți și din Cotel și Şumla, cari au venit aici ca neguștori. Satul apropiat Frecătei e locuit de români și bulgari, din diferite părți. Tot de diferite origini sunt și bulgarii din comuna *Beștepe* la est de Tulcea, aproape de Mahmudia.

In *Enichioi* sunt «zaralii» din spre Stara-Zagora.

In *Agighiol* sunt găgăuți, greci și bulgari din spre satul Coparan, plasa Anhialo.

Congas. Aici, unii sunt din satul Cercovna (plasa Provadia), iar alii din spre Stara-Zagora. Mai sunt și emigranți din 1828 din vechii locuitori ai satului Gebege (Belevo), plasa Varna.

1) Citiți adevarul în mărturiiile pomenite la capitolul trecut N. A.

Hagilar. Turci și bulgari de origină necunoscută.

Nalbant. Iamboleni.

Cinelii. Adrianopoleni.

Alibeichioi. Greci din preajma Varnei, satul Acdere; sunt și pușini bulgari.

Baschioi. Iamboleni.

Artmutlui. Sat turcesc cu pușini bulgari.

Satul Nou. Bulgari din diferite părți și români colonizați.

Camber. Bulgari din satul Glavani (Kavaclii).

Cerna. E un mare sat de bulgari din satele Smedovo, Riș și Dragoevo (plasa Preslav).

Babadag. Aici sunt 1000 suflete bulgari din diferite părți.

Kamenza. Bulgari de origină necunoscută.

Ceamurlia de Sus. Din satele sărte: Crivna, Ravna și altele (plasa Provadia).

Ceamurlia de Jos. Din satele sărte (plasa Provadia) din satul Dragoevo plasa Preslav și din Iamboli.

Eschibaba. Găgăuți bulgari și pușini bulgari din diferite părți.

Beidaud. Sunt bulgari găgăuți din Hambarlă-Caraagaci și Slivneni din satul Haidar și altele.

Paşa-Câșla. Jumătate români, iar jumătate bulgari din satul Dragoevo și Riș (plasa Preslav).

Potur. Bulgari din satul Smedovo (pl. Preslav).

Casapchioi. Locuit de dragoevceni (din satul Dragoevo pl. Preslav) și traci (din Tracia) aşa numiți «tocani».

Caranasuf. Bulgari din Riș și Smedovo plasa Preslav.

Sarighiol. Bulgari din Şumla și Provadia.

Sariurt. Bulgari din Iambol.

Hamamgia. Slivneni și iamboleni.

In Alifac și Testemel, foste sate turcești, sunt bulgari din timpuri recente, precum și în İنان-Çeșme (foste sate tătărești) și altele.

Sunt bulgari împrăștiați și în multe alte sate în număr mic, iar ca negustori și cărciumari sunt aproape pretutindeni».

Iar în altă carte, tot profesorul Miletici scrie: «Dela Marea Neagră, de lângă satul Imrichor și până la Dunăre n-am putut găsi nici o localitate cu populație bulgară băstinașă... A crede în existența unei vechi populațiuni bulgare în Dobrogea, ar fi să ne înșelăm singuri».

Profesorul Miletici adaugă că «în afară de găgăuți, și de pușine colonii grecești, restul populațiunii creștine din jud. Varna, Balcic și Dobrici (Bazargic) și în mare parte din jud. Novi-Bazar, Provadia, Curtbunar și Silistra, ca și din întreaga Dobrogea este o colonizare recentă, care nu trece de 100 de ani, iar în cazuri extreme, nu trece de 150 ani».

Prin 1848—49, polonezul Korsak găsește case (familii) bulgărești în următoarele sate unde erau și cazaci: Hagi Ghenli, Beidaud, Ciamurlia, Hamamgia, Caramanchioi, Pericia (jud. Tulcea); la Anadolchioi, Satihchioi (jud. Constanța), la Calipietro (lângă Silistra) Badjah și Aidemir. Bulgarii dobrogenei, sunt toți coloniști proaspeți, cum arată numele turcești ale satelor.

Bulgarii veniți în cadrilater prin veacul trecut, sunt în mare parte dela Kotel și împrejurimi. De ce neam sunt ei, prin amestec de sânge, o spune marele geograf sărb Cvijci, care numai prietenul românilor nu era: «Sate aromânești existând încă în secolul al XVIII-lea în Srednia Gora și în Rodope.

Ele s-au bulgarizat... Dar familii numeroase bulgare, mai cu seamă în Balcani și în Srednia Gora, sunt cu siguranță de obârșie aromânească. Orașele de meseriași bulgari, Gabrovo, Selvijevo, chiar cele dela munte, Kotel, Jeravna și altele, sunt foarte cunoscute. Se pare că populația lor e de origină bulgaro-română...» (după almanachul Frăjilia; scrie Em. Bucuța).

Vrednic de luat în seamă e faptul că femeile bulgare poartă fote asemănătoare cu ale noastre, cum și alte cusături.

Portul acesta este sau împrumutat dela noi, sau e o moștenire dela populația băstinașă a întregii peninsule balcanice: tracii.

Aceste femei sunt ale bulgarilor din părțile Dunării (numiți «horcoi» sau «erlii»—băstinași). Bărbății poartă pantaloni strimzi de postav alb, ca oltenii noștri. Balcanii, cei veniți dinspre Balcani, poartă șalvari, poturi, de modă turcească. Greșit le zicem pantaloni «bulgărești».

Găgăuți.

Locuiesc în satele jinutului Caliacra, spre Mare, ca de pildă: Ghiaur-Suiuciuc, Mihăileni, Pădureni, Vânători; prin jumătățile de sate: Cavarna, Cara-manlă, Caracașchioi, Ghiorman, Iazagilar, Stâncă; sau risipiji prin Bazargic, Balcic, Sabla, Dropia. Numărul lor în acest județ, ar fi cam 8000 suflete. În județul Tulcea îi aflăm pe la Beidaud, Eschibaba, Agighiol, Alibeichioi (com. Ferdinand I). Portul lor e ca al tuturor creștinilor dobrogeni, — modă turcească în parte. Limba lor e plină de turcisme. Unii însă (cei din Alibeichioi) au multe cuvinte grecești în limbă.

După unii învățați, găgăuții sunt rămășițele cumanilor creștini și înainte de venirea turcilor. Având aceiaș limbă ca și turci (fiind de origină comună) s-au păstrat în insule risipite în Dobrogea, numai cu ajutorul religiei creștine. Alți învățați susțin că ar fi greci foarte vechi, cari au fost câștigați pentru limba turcă, dar și au păstrat religia creștină. Acești găgăuți aduc mult la înfățișarea feței cu români dar și cu horcoii, bulgari dunăreni, cari seamănă, cu noi și la portul național.

Așezarea Rușilor (cazaci ucranieni și lipoveni)

Cei dintâi ruși ce s-au așezat în Dobrogea au fost pe vremea lui Dumitru Cantemir, — începutul veacului al 17-lea. Pe atunci începuse în Rusia o sectă religioasă zisă a *rascolnicilor*, a *staroviejilor*, sau *lipovenii* de azi. Mitropolitul Nicon al Rusiei se apucase să îndrepteze cărjile sfinte, cari împăraștiindu-se prin scrisul de mâna (tiparul era prea rar în Rusia), ajunseseră să cuprindă greșeli de înjeles. Poporul simplu și neștiitor, credeau că aşa cum scrie cărjile vechi de mâna este adevarata religie a lui Christos. Ba odată cu eresurile născute din copierile greșite, credincioșii s-au depărtat și dela datina creștină ortodoxă. De pildă: unii se închinau cu două degete, purtau barbă... Nevoind să primească nici o schimbare cerută de sfântul sinod în cap cu Nicon mitropolitul, «păstrătorii credinței vechi» — staroviejii, — lipovenii, — au fost siliți să fugă din Rusia cu familiile lor. Altfel erau prizonieri ca toți ereticii și sociotii dușmani ai bisericii. Au trecut în

Tările Române. Fiind meșteri pescari, s'au așezat pe lângă bălțile dela gurile Dunării.

In Dobrogea au fost foarte bine primiji de autorităjile turcești, fiindcă urau pe rușii ce-au «spurcat» credința adevărată în Christos. Turcii le-au dat libertate deplină să pescuiască la gurile Dunării, nesupărându-i cu dări. I-au folosit în războaiele cu rușii; ba s'au gândit să-i organizeze militarește deosebit cu un hatman de al lor. Fiind meșteri vânători de apă, porneau cu luntrile după pradă pe urma corăbiilor. Acești temuji bandiji și hoși de mare au dat mult de lucru corăbierilor și negustorilor.

Iată că spre sfârșitul veacului al 18-lea se ivește la gurile Dunării alt soiu de ruși: sunt *cazaci* *dela Nipru, rutenii, malorușii sau haholii*. Erau organizați militarește, sedeau în tabere, aveau comandanți aleși și trăiau din prăzi: «Dela Nipru s'au aruncat în bărcile lor și au sburat pe apă peste Dunăre» în Dobrogea. Și pe ei i-au primit turcii, dându-le loc de pescuit tot la gurile Dunării. Aici s'au luat la harță cu lipovenii. Fiind mai buni ostași i-au alungat, cuprinzându-le pozițiile și satele: Dunăvejele și Morughiolul și altele. Lipovenii s'au împrăștiat pe la Mahmudia, în Deltă, Sarichioi, în Deltă, Jurilofca, Slava Rusă și Cercheză, Tulcea, Carcaliu, Ghizdăvești până la Tătărija lângă Silistra și Bordușani în Ialomița. Cazaci s'au așezat la cele două Dunăveje, Morughiol, Sf. Gheorghe în Deltă, la Telija, Tulcea, Taija, Tiganca și alte părji. Această risipire în Dobrogea a cazacilor s'a făcut după 1828, când rușii prin iscoade i-au atras de partea lor, prefăcându-i în spioni și când intrând certurile între ei, și-au stricat organizația militarească. De atunci au rămas pescari ori au trecut la

meseria statornică de plugari, pe unde s'au așezat.

Până atunci, cât au fost ostași, treceau în cete în Tările Române ca să fure obiecte bisericesti, clopote...; au luat parte la potolirea răscoalei grecilor eteriști în 1821. Iar când Rusia a început să-i înroleze în armata regulată, numeroși dezertori veneau la cazacii dela gurile Dunării și Dobrogea, să trăiască în liniște.

In 1879, recensământul populației ruse din Tulcea și Constanța arăta: 8561 suflete de lipoveni și 5736 suflete de cazaci ucraineni.

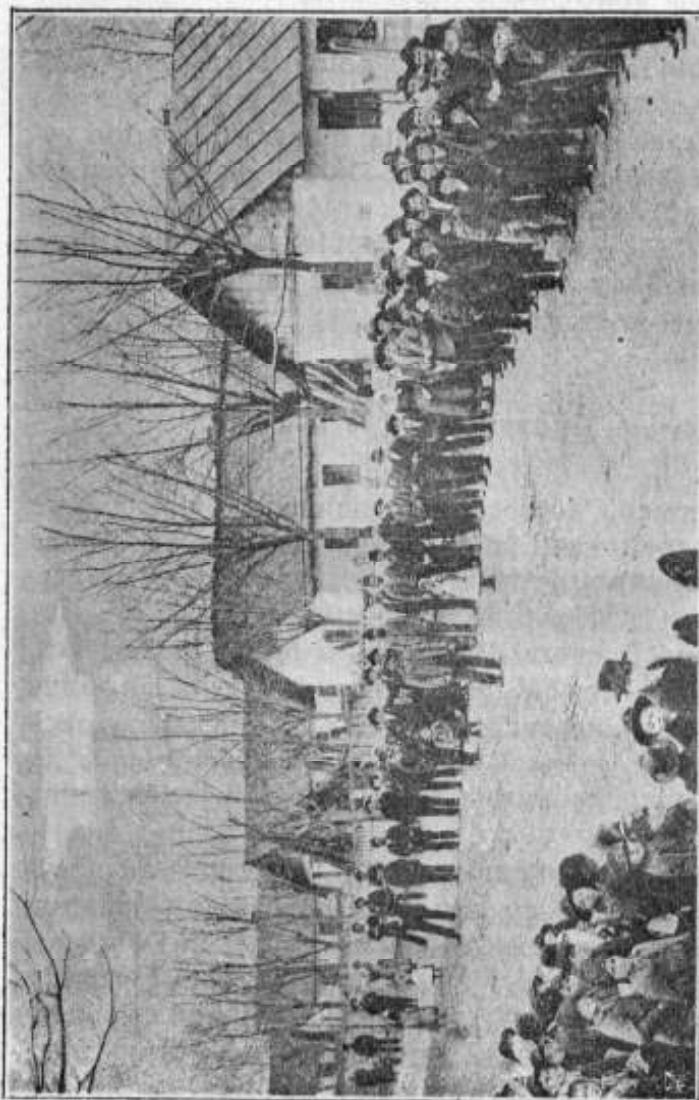
Germanii așezați în Dobrogea.

Germanii dobrogeni sunt coloniști veniți aici între anii 1841—1891, adică în timp de 50 de ani. Aceste pâlcuri s'au desfășurat din massa coloniștilor germani așezați mai de mult în Rusia.

Când Bugeacul Basarabiei a fost golit de tătari, băstinașii români fiind împinși de aceștia spre apus rușii au început să aducă aici coloniști: cazaci, ucainieni, germani, ce nu erau mulțumiri unde au fost odată colonizați, cum și bulgari fugari de teama turcilor.

Parte din germanii aceștia, fie că nu le-au plăcut locurile, fie că nu s'au putut împăcă cu stăpânirea rusească, au trecut în «țara turcului» în Dobrogea.

Cei mai veci coloniști nemți sunt cei așezați în nordul județului Tulcea: Acpunar (unde s'a făcut descălecarea întăilor sosiți), Atmagea, Tulcea, Mălcoci, Ciucurova, Cataloi... Dece au plecat din Rusia? Poate din cauza legii rusești de colonizare a împărătesei Ecaterina III (a doua jumătate a veacului

Vedere din comuna Cataloi (jud. Tulcea).

al 18-lea) prin care se oprea vânzarea și împărjirea lotului de colonizare; poate că din cauza secetei de căjiva ani la rând, de boli și de lipsă de pământ.

Casele întăilor coloniști veniți în Dobrogea erau niște biete colibi învelite cu stuf, bordee sărăcioase...

Al doilea rând de coloniști au venit între 1873-1883, oprindu-se în mijlocul Dobrogii, pe la Cogeałac, Tariverde, Facria, Caramurat, Colielia, Constanța, Cogeałia.

Motivul emigrării acestora în Dobrogea e că Rusia luase câteva măsuri care le stânjeneau libertatea: recrutarea în armata rusă, dările și controlul administrativ de stat.

Ultimul convoiu de emigranți veniți din Rusia au venit la noi în Dobrogea pe la 1890-91, așezându-se în sudul Dobrogii (la Cobadin, Sarighiol, Mangeapunar, etc.). «O lege rusească din 1890 interzice tuturor cetăjenilor străini nu numai să cumperi pământ și proprietăți, dar chiar să are și să semene pe pământ rusesc. Mai departe, erau opriți de a-și construi biserici. În anul următor limba rusească devine obligatoare în toate școalele imperiului» (scrie d. I. Georgescu în «Analele Dobrogii, VII). Nevoind să se supună, aceșii însetați de pământuri noi, ca lacomul din «Cât pământ îi trebuie unui om» de Tolstoi, au pornit spre miazați la noi.

Numărul azi nu trece de 10.000 în toată Dobrogea. Sunt harnici și model în sate ce pot fi date de pildă tuturor: Iși întrețin școlile și bisericele lor, primesc din patria depărtată reviste și jurnale, și nu se desnaționalizează.

STATISTICA LOCUITORILOR DOBROGEI. PROPRIETATEA.

Pe o suprafață de două ori cât Dobrogea, Belgia hrănește o populație de 23 ori mai numeroasă.

Am luat la 1878 vre-o 296 sate — niște bordee și colibi în mare parte și unele ruinate de războiu, — ca să ajungem azi la 722 de sate (cu cadrilaterul) și 16 orașe și orașele cu totul schimbate ca înfățișare, număr și frumuseță. Dobrogea ar putea hrăni de 3 ori mai multe suflete ca azi. Pe când un dobrogean cultivă un mijlociu 15 ha — 20 ha, un francez din Franța 4—5 ha, un italian, un german și un belgian 1 hecțar abia.

Dobrogea este partea din țară cu populația cea mai rară pe klm. p.: Abia dela 30—40 locuitori. În vreme ce sunt 40 de județe (între 71 total) cu o populație de 2 ori mai deasă și mai mult.

După o statistică germană din 1879, totalul populației județelor Tulcea și Constanța era de 116.732 suflete. Din acestea erau români 24.314, mahomedani (turci și tătari) 56.000, bulgari 16.479 și ruși cu alte naționalități la un loc 13.986.

În 25 de ani, la 1905, populația aceasta s'a înădit: 298.000 suflete. Populația Dobrogii pe 1927 este precum urmează:

174

Jud. Tulcea:

Români	102.293	suflete
Bulgari	28.361	"
Mahomedani	5.785	"
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	34.812	"
Alte naționalități	9.258	"
Total	180.509	suflete

Jud. Constanța:

Români	154.338	suflete
Bulgari	21.565	"
Mahomedani	28.952	"
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	3.347	"
Germani	7.300	"
Alte naționalități	13.236	"
Total	228.738	suflete

Jud. Durostor:

Români	31.978	suflete
Bulgari	66.044	"
Turci	88.642	"
Alte naționalități	3.556	"
Total	190.220	suflete

Jud. Călăcră:

Români	12.346	suflete
Bulgari	70.707	"
Mahomedani	49.296	"
Găgăuзи	7.545	"
Alte naționalități	5.864	"
Total	145.758	suflete

In toată Dobrogea sunt 751.225 locuitori. Din acestea sunt:

Români	300.955
Bulgari	188.677
Mahomedani	173.104
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	43.159
Alte naționalități	45.350

Proprietatea.

In 1903, după statistica d-lui I. N. Roman, bun cunoscător al problemelor dobrogene, proprietatea dobrogoreană era astfel împărțită:

Naționalitatea proprietarilor	S U P R A F A T A S TĂPĂNITĂ				In toată Dobrogea %
	Până la 10 ha.	10-100 ha.	Constanta	Tulcea	
Români	61.138	42.000	152.672	19.432	1.696
Bulgari	12.979	47.737	15.029	21.515	1.197
Mahomedani	24.726	10.253	14.669	4.612	4.724
Ruși (și lipoveni)	1.818	20.513	908	1.390	200
Germani	1.771	4.876	2.579	4.160	3.301
Alte naționalități	1.172	3.111	1.458	636	5.373
Total	103.603	128.490	187.315	51.745	140.944
					3.724
					615.821
					100%

Precum se vede din acest tablou, aproape două treimi din pământ erau în mâini românești, iar restul, ceva mai mult decât o treime, era proprietatea celoralte naționalități minoritare la un loc.

Astăzi, proprietatea românească a crescut și mai mult în cele două județe, dela 63,8% la 72—75%.

In 1926, proprietatea în hectare era astfel împărțită:

	Mare proprietate	Mică proprietate
Tulcea . . .	1.060 ha.	226.951 ha.
Constanța . .	28.987 »	330.410 »
Durostor . .	2.121 »	153.464 »
Caliacra . .	<u>115.576</u> »	<u>203.359</u> »
Total . .	217.744 ha.	914.184 ha.

Caliacra era în 1926 întâiul județ pe țară cu mare proprietate (jumătate din totalul micii proprietăți în mâinile cătorva).

În urmă rămasă în proprietatea românească erau în majoritate proprietăți de mici dimensiuni, de la 1-2 ha pînă la 10-15 ha.

În urmă rămasă în proprietatea românească erau proprietăți de mici dimensiuni, de la 1-2 ha pînă la 10-15 ha.

În urmă rămasă în proprietatea românească erau proprietăți de mici dimensiuni, de la 1-2 ha pînă la 10-15 ha.

VIITORUL AGRICULTURII, CREȘTEREA VITELOR, GRĂDINILE ȘI PĂDURILE; BOGAȚIILE SUBSOLULUI.

Pământul Dobrogii, prin felul alcăturirii lui și prin clima de aici, este cel mai puțin rodnic dintre solurile României. Puținul de bună calitate ce se află pe fundul văilor și pe unde au fost păduri (în jud. Durostor, Tulcea), cum și o parte din jud. Caliacra înseamnă cam un sfert din suprafața agricolă a regiunii. Orice jăran dobrogean știe că pământul lui nu e de valoarea productivă ca al celui de pe Dunăre, — în general vorbind. După datele statistice ținute pe câțiva ani, producția mijlocie la hecitar este în urma celoralte provincii. Numai orzul dobrogean și grâul de Caliacra întrece această mijlocie. Să vedem, de pildă, producția grâului la hecitar pe 1926 în cele patru județe.

Jud. Tulcea	6,8 chintale
> Constanța	5,8 »
> Durostor	9,8 »
> Caliacra	8,2 »

Media e de 7,6 chintale la hecitar. În județele du-

nărene ale Munteniei și Olteniei, media este 8,2; în cele de sub Carpați 9 și 10; în județele de pe valea Siretului și Prutului este de 10; în Bucovina 13,2; în Basarabia 7,9; Ardeal 10,6

Solul arabil dobrogean este subțire. Sub el se află stratul de pământ calcaros (văros), sfărâmat sau în bolovani, ori pământ argilos, ori nisipos,— care suge umezeala ca buretele. De aceea pajiștile de pe dealuri, imăsurile, cum începe puțină secetă, se părjolesc. Este aşa de neregulat acest strat arabil încât aci e îmbelșugat, iar dincolo, la mică distanță lasă să iasă afară sfărâmăturile de roci, ori chiar colji de stânci. Pe costișe și pe vârfuri de dealuri, nu departe de arături, găsești cariere de piatră. Clima îndeobște este uscată și secetoasă prin puținele ploi ce cad (mai ales în mijlocul Dobrogii) și prin vânturile uscate de stepă ce bat mereu și ard vegetația.

Poate e și altă cauză pentru care agricultura dobrogeană a rămas mai în urmă. Dobrogea este lipsită de tradiția plugăriei. Aici a fost raiul păstoritului. Turco-tătarii n'au fost niciodată cultivatori de pământ. Puțina plugărie ce se făceă aici era doar pentru hrană și nu pentru comerț.—dar și aceasta se lucră cu unelte primitive ca acum mii de ani. Locuitorii Dobrogii ce s'au adăogat băștinășilor n'au venit în mare parte ca plugari, ci ca crescători de vite (mocanii, de pildă), — afară de coloniștii nemți. Trecerea dela păstorit la agricultură s'a făcut de nevoie într'un timp scurt; și foștii ciobani, cari n'aveau obișnuința meșteșugului plugăresc, n'au putut ajunge prea repede buni agricultori. Pe de alta, lipsa căilor de comunicație până acum 10—20 de ani, a impiedicat răspândirea uncltelor

bune și mașinilor agricole în satele unde paragina turcului fatalist răspândise credința că numai dacă Dumnezeu vreă, iarina rodește. Putem urmări desvoltarea agriculturii în paguba creșterii vitelor după statistici.

In 1885 erau 242.000 ha. semănături.

Fântână dobrogeană (după Kanitz).

In 1905 au ajuns 608.000 ha. semănături.

Adică în 20 de ani suprafața culturilor agricole (Tulcea și Constanța) aproape s'a întreit. Iar în 1926, aceleași două județe au avut cam 700.000 ha

semănături. Ce e de făcut pentru a îmbunătăji agricultura acestei regiuni? Zicătoarea danezilor să ne stea scrisă cu litere de foc înaintea ochilor ca o lumină călăuzitoare: «Niciodată nu se poate spune că un pământ poate fi rău, ci numai plugăria poate fi rea». Să grăbim primenirea metoadelor de plugărie rutinară prin cele mai potrivite regiuni secetoase: Arături adânci, ogoare, îngrășaminte din gros, mașini și soiuri de cereale rezistente în pământuri uscăcioase.

Să se încearcă și în Dobrogea experiențele de plugărie ale americanilor în jinuturi secetoase și sterpe, — aşa zisele «dry farming»-uri. Ministerul agriculturii prin doi specialiști (d-nii I. Ionescu-Sisești și chimistul agricol Seidel) experimentează asemenea metoade în Bărăgan și sudul Basarabiei. Dece nu s'a întins încercările și în Dobrogea? Deva fi nevoie, va trebui să aducem agronomi specialiști în culturi uscate, pentru a da consultajuni agriculturii dobrogene care e bolnavă. Si agronomii județului cât sunt, vor trebui să intre în rol, în meseria lor. Să facă apostolat agricol faptic. Eu au nevoie să se ridice în ochii sătenilor, cari trebuie să vadă în ei un doctor și un învățător, într'ale pământului.

Camerele agricole să nu credă în conferinții, în foi și broșurile răspândite, pentru o agricultură mai bună. De 30—40 de ani risipim vorbe în vînt și agricultura n'a făcut un pas mai departe. Ne trebuie pilde, fapte subt ochii tutorora. Cele 3 școli elementare de agricultură (la Hamangia, Murfatlar și Bazargic) și ferma de lângă Silistra, influențează cu prea puțin agricultura regiunii. Dece camerele agricole și d-nii agronomi căi sunt în fiecare județ

nu organizează excursii cu țărani la ferme, la gospodăriile din Banat, de pildă?

Cetim în «Curentul» din Sept. a. c. un asemenea caz:

«Camera de agricultură a județului Turda, a făcut o vizită de studii în județul Turda. Excursia a fost condusă de d. Valer Moldovan, președintele camerei, împreună cu un număr de peste 40 săteni, preoți și învățători.

Să vizitat cu această ocazie fermele agricole Rugoj și Pereg, coloniile Nădlag, Pecica și Cenad, precum și crescătoriile Siementhal, Comloș și Grabatz».

Dece nu se stăruiește să se sporească numărul fermelor, școlilor de agricultură? Dece nu întemeiază puncte agronomice, stațiuni mici de experimentare pe unde sunt agronomi regionali? Dece nu se trimit flăcăi de prin sate ca ucenici agricoli la fermele statului? Apoi: concursuri agricole și premii sătești pe sate, expoziții dese, răspândire de mașini, unelte, semințe selecționate în condiții neîmpăvărătoare, etc. Si cât mai puține sfaturi scrise din cancelarii. Avem o bogată bibliotecă agricolă populară, care stă necitită și nefolosită practic.

In sfîrșit, educația agricolă sănătoasă va începe atunci când va veni reforma învățământului practic rural. Când fiecare sat va avea agronomul lui cu școală inferioară sau medie, ca profesor de cursul complementar și de adulți, ca lucrător al terenului comunal de experiență și al grădinei școlare din fiecare sat.

Creșterea vitelor.

Dobrogea până la 1877 a fost, cum am mai spus o mare stână. De atunci până azi, îndoindu-se și întreindu-se populația, vitele s-au împuținat. Deși după statistici, vitele unele au sporit și altele au scăzut, socotite pe capete de familii însă, numărul lor e cu mult mai mic ca acum 50 de ani. S'au strimtat locurile de pășune, iar balta nu poate cuprinde atâtea vite ca altă dată.

In Dobrogea veche, în 1905 (la 25 ani dela alipirea Dobrogii) numărul cailor s'a îndoit; boii și vacile au sporit cu 3 sferturi; iar oile s-au împuținat cu un sfert.

In anul 1880 erau 45198 cai, 100486 boi-vaci și 783189 oi.

In anul 1905 erau 97219 cai, 177447 boi-vaci și 577304 oi.

In anul 1926 erau 98294 cai, 125536 boi-vaci și 688260 oi.

Pe județe în anul 1926:

Boi-vaci:

Jud. Caliacra 35004, adică jumătate cât are fiecare din județele: Ialomița, Ilfov, Brăila.

Jud. Constanța 80059, — cam cât fiecare din aceste județe.

Jud. Durostor 55424	peste jumătate din fiecare
> Tulcea 45477	jud. pomenit.

Cai:

Jud. Caliacra 25592.	
> Constanța 58972.	
> Durostor 31392.	
> Tulcea 39322.	

Adică fiecare județ are cam jumătate din caii Jalomiei sau ai Brăilei, sau ai Ilfovului.

Oi:

Jud. Constanța 489744 (întâiul pe țară, Ialomița e al II-lea).

Jud. Caliacra 279222.

> Durostor 237816.

> Tulcea 247296.

Aceste 3 județe din urmă vin cam al 20-lea între toate județele României (71).

Pădurile și grădinile (livezile, viile).

Una din cauzele pentru care Dobrogea a ajuns o regiune prea des bătută de uscăciuni, este împuținarea pădurilor; iar această împuținare a vegetației de umbră și păstratoare de umiditate, a adus după secarea izvoarelor, a pârzelor ce se surgeau odată pe văile dobrogene.

Sate intregi au pierit din pricina lipsei de ape, mutându-se aiurea; și tot de aceea satele dobrogene sunt pitite pe funduri de văi.

In vremuri trecute, turcii au tăiat fără milă pădurile pentru foc și mai ales pentru construcții.

Ion Ionescu dela Brad povestește în 1850 ce-a auzit dela un tătar bătrân: «Țara, zicea el, n'a fost altă dată ca acum. Mai de mult erau sate în locuri unde e greu să le bănuiești astăzi. Acum satele nu se aşeză în Dobrogea decât unde găsesc izvoare și aşa trebuie să fi fost totdeauna. Unde au secat izvoarele, au dispărut și satele. Cum izvoarele seacă unde nu sunt păduri întinse, pustierea pădurilor a avut deci o mare influență asupra climei și țării».

Cel mai sărac județ în păduri este jud. Constanța (25670 ha.); de aceea este cel mai secetos.

Jud. Tulcea 83082 ha.

» Durostor 89306 ha.

» Caliacra 32088 ha.

Înă din anul 1882 (prin legea proprietății imobiliare) s'au destinaț comunei căte 1 ha. de familie pentru împădurire. Păcat că această măsură nu s'a aplicat. S'au făcut, e adeverat, câteva pepiniere și plantajii de salcâmi, dar îs prea puține aceste flori în pustiu, — și războiul le-a distrus în parte. Înainte de 1916 abia am avut 3000 hectare plantajii, iar pădurile hotărîte prin lege ocupă azi abia a 8-a parte din suprafața destinață. Cele ce sunt în ființă se împuținează mereu.....

Aceiaș sărăcie se constată și în cultura pomilor fructiferi. Excepție fac satele din pragul Dunării (nu toate) ale căror livezi sunt o podoabă a jinutului.....

Dece n'am avea aceiaș priveliște și unde se poate și în lăuntrul jării? Dece n'am umple grindurile bălților cu gutui de baltă?

Jud. Tulcea are 17 hectare pruni și 360 de hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Constanța are 7 hectare pruni și 121 hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Durostor are 1898 hectare pruni și 2282 hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Caliacra are 13 hectare pruni și 80 hectare de alți pomi fructiferi.

În această privință, Dobrogea cu pomăritul stă în urma jud. Ialomița și Ilfov.

Cu viile însă Dobrogea se poate lăudă. Podgo-

riile dela Sarica¹⁾, Bădila, Sarichioi (jud. Tulcea) și Ostrov (jud. Durostor) sunt vestite în toată jara pentru calitatea vinului.

Jud. Tulcea are 6090 hectare vie.

» Constanța » 2789 » »

» Durostor » 3473 » »

» Caliacra » 578 » »

Aceiaș cruciata ca și în agricultură, trebuie portată în toată Dobrogea, pentru a-i da, prin silința obștească a satelor cu ajutorul Statului, păduri și cât pomărit poate crește aici. Proverbul agricol danez se potrivește și pentru păduri și livezi.

Întâi trebuie dusă o luptă împotriva credinței greșite că Dobrogea fiind o stepă arsă, nu e proprie pentru copaci și umbră. Cei ce se cred astfel au stepă în sufletele lor; nu iubesc verdeajă, umbra și floarea. Stepă este o moștenire trecută nouă prin imitație dela foștii călăreji ai pustiului cari n'au iubit podoabele naturii. Prin toate mijloacele să pornim lupta împotriva peisagului dobrogean, trist și monoton, prin lipsa de culori înveselitoare; și nu numai de dragul podoabei, ci și pentru un folos practic. Să nu rămâne școală, biserică și orice așezământ public fără vatra de flori, fără pâlcul de pomi cu roadă și șiragul de copaci umbroși în preajmă.

Serbarea pomilor, a florilor și a arborilor e mai necesară în Dobrogea ca ori unde. De aceea am stăruit pe lângă Ministerul Instrucțiunii publice să facem în această toamnă, cu prilejul sărbătorilor

1) Impărăteasa Rusiei, Ecaterina II, (veacul al 18-lea) de aici și cumpără vin pentru curtea sa.

dobrogene, o sădire de pomi și copaci, cu ajutorul școalelor, la sate și orașe. Ar fi semnalul de început al acestei campanii.

Să se aplice legea pădurilor comunale votată acum câțiva ani; să vedem măcar un început. Să se înmulțească pepinierile viticole (pentru a se stârpi viața «terasă»), pomicole și silvice, — cu plantații adaptate climei și solului Dobrogii. Să vedem școli de viticultură și pomicultură la Niculițel (jud Tulcea) la Ostrov și Turtucaia și în mijlocul «stepei» dobrogene. Incurajări de plantații în toate satele și dealungul drumurilor, prin toate mijloacele, etc.

Dacă turcii au avut cișmelele lor vestite, noi ar trebui să dăm Dobrogii fântânile arteziene; nu numai pentru nevoile caznice și pentru vite, ci și pentru udat grădinile. În orice fund de vale trebuie scobit și umplut cu fântâni. Numai așa, prin belșugul apei, se poate desvoltă grădinăritul.

Bogățiile subsolului

Adevărată bogătie minieră a Dobrogii o formează carierele de piatră (zisele canarale), pentru construcție, pentru var și pentru pietruit șoselele. La Turcoaia — Iacobdeal și la Greci, nu departe de Măcin, se scoate granitul de cea mai bună calitate. Lângă Isaccea, Bașchiori și Tulcea se găsește un fel de marmoră colorată. Dobrogea e plină de cariere de piatră calcaroasă pentru facerea varului și cimentului; de caolin pentru fabricarea farfurilor și cănilor; de pământuri pentru fabricarea culorilor de pământ (ocruri); de lut galben (loessul) pentru fabricația țiglei și cărămidei; apoi nisip, pietriș, etc. Pământ coalinos se găsește în preajma Măcinului.

comunei Greci, Cavargic, Șeremet, Tortoman (jud. Constanța); pământ colorat pe la Seremet-Cavargic; savură pela Hârsova, Palas, Carol I, Topal, Rasova, Cernavoda, Greci, Turcoaia, etc.

Pe anul în curs, carierele Statului — concesionate, arendate — în toată Dobrogea sunt în număr de 76, cu o suprafață ce atinge 1300 hectare (piatră brută calcară, savură, nisip, pietriș, pământ colorat și caolinos, pământ pentru cărămidă și țiglă, granit, gresie).

Din dealul Altântepe între comunele Eschibaba și Ceamurlia (jud. Tulcea), se scot minereuri (pirite) pentru extragerea aramei și acidului sulfuric. Producția societății «Creditul minier» pe anul 1927 a fost aici de 117.800 kgr. minereu curat și 630.320 kgr. minereu sărac.

Nămolul dela Techirghiol și Tuzla lângă Balcic este o adevărată binecuvântare pentru sănătate. Tot așa va fi și cu apele sulfuroase dela Mangalia. Apoi plaja Mamaia de lângă Constanța, plaja Mangaliei și cea dela Ecene mai la sud de Balcic, pentru băi de mare, pot ajunge pline de faimă, când om și să le împodobim cu clădiri anume și cu grădini în apropiere.

PESCUITUL IN DUNAREA DE JOS ȘI IN MAREA NEAGRĂ.

Cum stăm azi și ce trebuie să facem pentru
ziua de mâine.

Bogăția apelor noastre nu interesează numai pe locuitorii din preajma lor, ci pe oricine, până la jăranul care a luat în mâna un jurnal să afle cum merg rosturile jării. Cu toții trebuie să ne cunoaștem nevoile obștești, ca să știm ce avem de făcut din acel dorit «mai bine». Pescuitul la români este o îndeletnicire tot aşa de veche ca și plugăria; și unul din principalele isvoare ale avuției noastre economice. Numeroasele unelte și meșteșuguri de prinș feluritele soiuri de pești (din apele de munte, râuri, lacuri, Dunăre și Mare) fac această dovdă. Nu-i sat în vecinătatea vre-unui râușor sau lac, în care să nu afli câteva unelte pescărești. Odată satele noastre depărtate de ape își făceau singure iazuri (heleștiae) artificiale pentru mori și crescut crapi. Azi abia găsim în cuprinsul României 12 heleșteee artificiale pentru cultura crapilor, păstrăvilor, mrenelor... Producția lor e abia de 10 kgr. la

hectar, în loc de 300 kgr. la ha, cât dău iazurile din străinătate, — o adevărată bogătie acolo! și astăzi pescarii Dunării, dealungul României, pe amândouă malurile, sunt români în cea mai mare parte. Dela Tulcea în jos, pescarii români s'au rărit, fiind înlocuiți cu ruși, pe vremea ocupanților turcești și rusești. Că au fost pescari români și în acest cot de țară unde brațul Dunării atât de cunoscut în vechime (Sfântul Gheorghe) se varsă

Pescari turtucăeni.

în Mare, ne dovedesc numirile românești păstrate în părțile unde e pescuitul cel mai bogat din Dobrogea: Portița, Dolojman, Cetățuia, Bisericuța, etc. Bătrâni satelor românești de acolo (Sarighiol, Calica, Sarinasuf, Enisala, etc.) spun că «părinții lor erau primii vătafi la năvoade și că ei au învățat

întâi pe ruși să tragă cu năvodul, căci aceștia veniseră aici numai cu carmacele și setcele». (Scrie cel mai învățat român în știința pescăriilor, dr. Antipa).

Vestigii noștri pescari au înfiripat întâiul export comercial acum sute de ani, când Țările Române abia se închegau în state cîrmuite de voevozi.

Carele cu pește sărat și icre, porneau dela Dunăre și dela gurile ei în Ardeal și Polonia.

Corabiile depărtatei Venezii, când aduceau în porturile noastre mărfuri italiene, se întorceau acasă cu pește conservat și icre. Despre morunii dela Chilia vorbesc o sumedenie de acte comerciale și croniți de acum sute de ani. Căci români trăitorii între brațele Dunării și pomeniți de o cronică din Nürnberg după anii 1400, erau de bună seamă pescari. Aceștia au botezat poate atâtea lacuri, gârle, grinduri cu numiri românești ce se păstrează până azi în Deltă.

In zilele noastre România stă în fruntea țărilor cele mai bogate în ape naturale de pescuit. Dar nu și în ceeace privește cantitatea și calitatea peștelui prins. Apele dulci pescuibile ale României au o întindere cam de 600000 hectare. Producția acestor ape e de tot mică: Abia se prind 60 kgr. pește la hecțar și nu de calitatea cea mai bună, în loc de 200 kgr. la hecțar și de calitatea cea mai aleasă, cum dău apele din țările cu organizări pescărești după toate regulile științei. Barem pescuitul la Mare e ca și cum n'ar fi: Coasta Mării Negre, dela gura Nistrului la Ecene, are o lungime de 490 km. Pe această lungime și pe o lăjime de 30 km. în larg, — căt ține Marea teritorială română, — avem o suprafață de pescuit în Mare ce apropie cifra de

un milion și jumătate de hectare. În această uriașă întindere de apă bogată în pește abia se prinde 1 kgr. pește pe un hecitar! C nimică toată... De unde în alte țări cu Mare, 90% din pește e prins la larg și restul lângă fjarm, la noi totul e prins lângă mal.

Cu toate că România stăpânește cam 2 milioane hectare de pescuit, cu un număr de 9—10000 de pescari cu autorizație (număr foarte mic), peștele a ajuns un aliment național foarte scump față de țările care n-au apele noastre (Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Germania). În alte țări, peștele e de 5—6 ori mai ieftin decât carne, la noi ajunge de două ori mai scump decât carne. Este ceva de necrezut și pe dos, dar aşă e.

România mică își îndestulă populația cu pește, și exportă câteva milioane de kgr.; azi România mare e silită să aducă în mijlociu pe fiecare an cam 10 milioane kgr. pește conservat pentru consumul intern.

Economia noastră piscicolă e bolnavă din multe pricini: Ape bogate cu foarte săracă producție și de calitate inferioară; lipsă de meseriași buni și mulți lipsă de mijloace comerciale și industriale, etc.

Este adevărat, sunt pescari (pujini: Turtucăenii cei dintâi, Gropenenii din jud. Brăila, un mânunchiu de câteva sate dobrogene și o parte din rușii dobrogeni) care au atâtca cunoștinje despre viața peștilor și prinsul lor, despre geografia bălăilor, că au pus în uimire pe oamenii de știință ce au învățat piscicultură în școlile străinătății. Strânsura aceasta de învățămînt practice s'a făcut vreme de sute de ani, din tată în fiu; și cu toate că e empirică, — deci nu toată complectă și exactă, — poate însă ajută ca puncte de plecare la organizarea pescui-

tului pe temeiul științei, pentru sporirea producției cantitative și calitative. Dar marele număr, grosul celor ce se zic «pescari», nu au aceste virtuți de vânători de apă. Căci nu toți mărginașii apelor ce aruncă plasa, prostovolul sau coșul orb ca să prindă pește pentru casă, se chiamă pescar. Nu toți cei ce au plug și vite pot fi buni plugari, după cum nu toți cei ce au barcă și câteva unelte pot ajunge în scurt timp pescari de meserie.

Meșteșugul acesta se învăță o viață întreagă, cere pricepere și omul nu trebuie să mai facă altceva decât pescuit. Jumătate din zișii noștri pescari sunt improvizări, buni de toate și de... încurcă lume. Când proprietarii de întreprinderi văd că producția e atât de nefinsemnată cu acești meșteri strică într'ale pescuitului, cheamă specialiști, dela Turtucaia mai ales ca să nu iasa în pagubă.

De regulă, pescuitul român e mai înapoiat ca plugăria. Aici suntem în vremea plugului de lemn, a arcului și a scăparatului cu cremene. Pescuim cu aceleași unelte și conservăm peștele cu aceleași metode de acum sute de ani, ca pentru carele lui... Petru Rareș, negustorul de pește. Pe multe ape, pescarii n'au dube (bârci) și umbără încă cu cinul (un butuc scobit) ca acum 2000 de ani; mai pescuim cu coșul și mai doborîm somnul cu măciuca și toporul. «În cherhanale nu se cunoaște încă robinetul, ci se spală peștele tăiat cu apă murdară scoasă cu găleata de sub cherhana. Motorul — și orice fel de mașină care scutește munca manuală — nu a fost încă descoperit pentru aceste regiuni» (scrive d-nul Gr. Antipa).

Cine să-i îndrumeze spre perfecțiune? În administrațiile pescăriilor Statului sunt funcționari cari

n'au nici în clin nici în mânecă cu rosturile în cari sunt puși; nu știu nici măcar cât pescarii în meserie. Au trecut printr'o școală de agricultură, ori au învățat dreptul, o școală comercială, ori câteva clase secundare neisprăvite, ori... nimic, afară de clasele primare. Aceștia sunt chemați «să perfecționeze tehnica producției pescărești!» Fac cel mult poliție și control administrativ.

«Astăzi, în jara noastră, nu avem mai mulți de 3—4 specialiști cari cunosc ramura pescăriei din punctele de vedere biologic, hidrografic, industrial, tehnic; și faptul este îngrijitor, căci o avere aşă de întinsă nu se poate pune în valoare decât prin ajutorul unei armate de cel puțin 100 specialiști, bine și disciplinat instruiți, din toate punctele de vedere ale unei exploatari raționale» (scrie d. dr. P. Daia, directorul general al pescăriilor statului).

Dacă avem un pescuit atât de sărac în ape atât bogate, ce trebuie să cerem, noi Dobrogenii, cari ființem în mâinile noastre trei părți din avujiile piscicole ale țării, dela conducătorii României? Cum să ieșim din această stare înapoiată ca să punem în valoare niște bogății nesocotite?

După cei mai buni cunoșători ai problemei, măsurile sunt de multe feluri, și ar fi următoarele:

a) Școli de pescărie, maeștri pescari, piscicultori.

Intăi de toate să ne formăm specialiști la școli de piscicultură și la întreprinderi—fabrici de industrializarea peștelui,—dela slujbașii cei mai mari până la cei mai mici. Statul să nu lase o exploatare atât de grea și de mănoasă numai în seama cunoștiințelor

ăbești ale lui moș Pelin din nu știu ce sat dunărean; ci după cum agricultura modernă are agro-nomi specialiști, ferme model și școli de agricultură pentru îmbunătățirea culturei, tot așa să se dea ș pescăriilor putințe de perfecționare în egală măsură

Nu vor trece multe zeci de ani până când vom vedea în fiecare sat cu apă în vecinătate, câte un maestru pescar cu școală, ba și un maestru piscicoltor, care să îndrumeze cultura sistematică a peștelui; apoi maeștri specialiști în facerea eleșteelor artificiale, în cultura peștilor de munte etc.

Tot dintre ei vor fi conducători de echipe de pescuit, supraveghetori, agenți de pescărie etc. Cehoslovacia, fără Mare și fără apele Moldovi măcar, are 37 de școli de piscicultură pentru asemenea maeștrii. Germania are 147 școli inferioare de piscicultură și câteva superioare. Noi n'avem nici una, și ne trebuie dintr'odată cel puțin 3 de apă dulce și una de Mare. Abia de câteva luni s'a deschis o școală de început la Giurgiu, cu o secție de piscicultură și alte pentru agenți.

Dar până o fi să avem școli speciale, măcar la școlile de agricultură să se facă ceva teoretic și practic, pentru începutul unui învățământ piscicol. Apoi în școlile primare complementare și de adulți din regiunea apelor să se întemeieze și un învățământ aplicat nevoilor locale: Cunoștinții despre natura apropiată (ape și bălți) a peștilor, lucrări manuale potrivite locului; ba și literatura regională să fie folosită pentru a trezi interes. D-l. Antipa mărturisește că datorește dragostea pentru viața pescărilor, povestirilor lui Victor Crasescu (Spirca, Cum a căpătat Sarichioiul vie și celealte cefite în copilărie).

b) Pescării model.

Nu e destul numai îmulțirea acestor școli practice pentru meșteri într'ale pescuitului cu știință nouă prin sate. Statul să facă ici-colo câte o *piscicultură model*, cum sunt fermele model agricole înzestrăte cu maeștri model, pescari model, cherhanale și unelte model etc. unde să se facă dovada oricând despre cantitatea și calitatea pescuitului, mereu sporită și cu folos întrebuințată.

Să vadă pescarii cum să pot repopula apele naturale cu soiuri de pești de valoare și cum în bazinuri artificiale se ţin reproductori de rase selecționate; felurile unelte de prins, după soiurile peștilor, după felul și adâncimea apelor, după anotimp temperatură etc.

8. Aici să vadă cum trăesc peștii, cum și cu ce se hrănesc, cum se prăsesc; apoi cum se sară, cum se păstrează viu ori în ghiajă, cum se transportă cu mijloace perfecționate și repezi. Dela aceste pescării model să primească pescarii informații despre locurile bune de pescuit în toate epociile anului. Aici să se fabrică uneltele cele mai perfecționate și mai potrivite regiuniei.

Peștii, ca toate ființele ce nu au condiții prielnice de traiu, se împujoanează, ori degenerăză dacă nu chiar pier cu totul. Meșterii grădinari își refac grădinile (prin altoiri, îngrijiri speciale, replantări de soiuri alese etc.) crescătorii de vite caută să aibă cât mai multe vite de rasă și a. m. d. La fel se îngrijesc și piscicultorii.

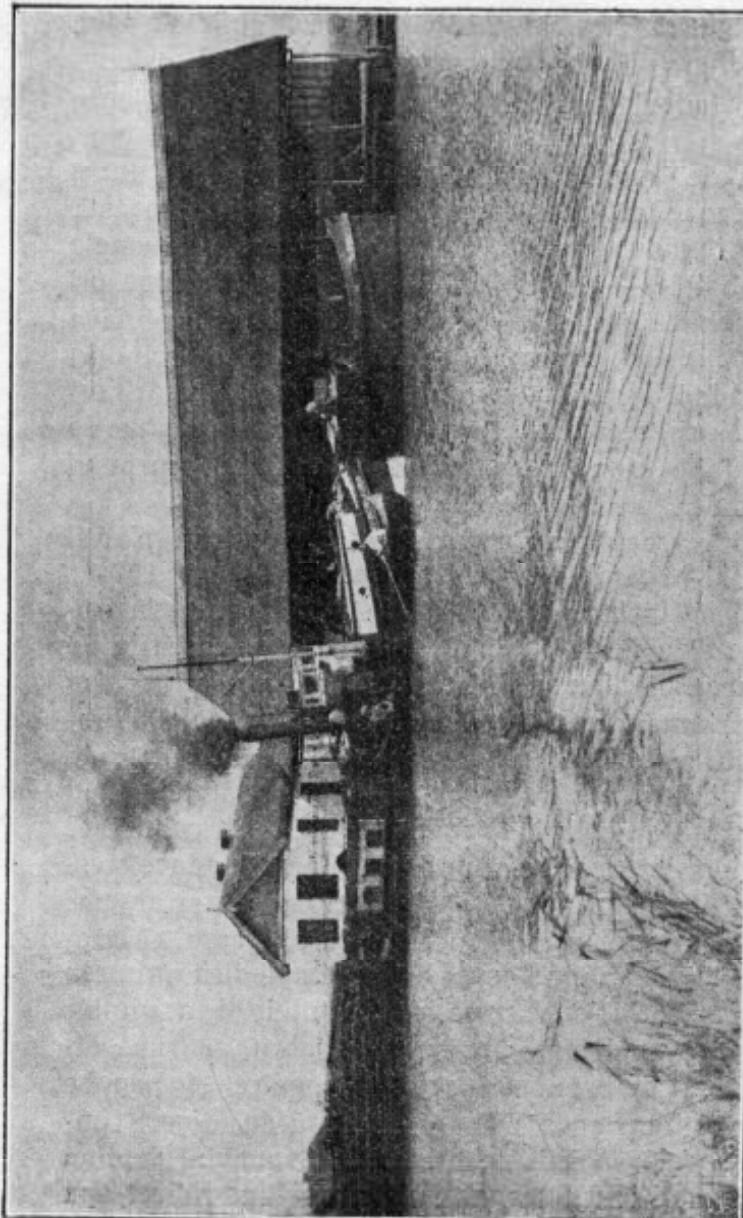
c) Regiunea pescăriilor, bălțiile; îmbunătățirile de adus.

In lungul Dunării și în vecinătatea Mării Negre sunt mari suprafețe de lacuri, de bălți și moșirile, de întinsuri ierboase ori nisipoase, de lunci și zăvoae, cât pot acoperi viiturile de ape. Această zonă inundabilă, — cunoscută în deobște sub numele de «baltă», — cuprinzând lacuri, bălți statornice ori vremelnice, gârle (privaluri) eleștee (japșe), stufării și păpușiuri, întinsuri de iarba și burueni, grinduri și păduri de baltă, — se întrețin de apele Dunării ori ale Mării, alcătuind împreună un tot, — organe de circulație cum ar fi vinele și arterele corpului omenesc.

Fără această regiune băltoasă, România n'ar fi fost și nu ar fi o țară a pescăriilor...

Să ne închipuim că s'ar găsi niște capitaluri uriașe și niște ingineri cari să execute lucrările de secarea bălților și oprirea revârsărilor prin aşezarea unor diguri în lungul Dunării. Chipurile, intenția ar fi să se dea agriculturii zeci și sute de mii de hectare loc arabil. Ce s'ar întâmplă când Dunărea ar fi închisă între două diguri continue?

Digurile lungi pe malurile Dunării ar aduce creșterea nivelului apei, i-ar iuji cursul ei și ar tări spre guri și mai mult potmol ca azi, care, cu vremea îngrămadindu-se acolo, ar împiedica intrarea vapoarelor. Pe vremea desghețului și a ploilor mari, currentul apei, puternic și sporit, ar rupe digurile și ar produce înecuri groasnice și pagube nesocotite. Lunca Dunării apărăta de diguri continue n'ar putea fi secată și cultivată în deplină siguranță. Nivelul apei curgătoare fiind ridicat, apa

O cherhana în Delta Dunării.

ar musti, ar pătrunde prin infiltrație în părțile joase ale luncii, — cu toată apărarea lor cu diguri — prefăcându-le în mlaștini de jânzari, de broaște și de mirosuri nesănătoase. Prin oprirea inundațiilor anuale, luncile mărginașe Dunării, bune de pășune, — și care azi i-au rămas, alături de poenile Carpaților, singurele locuri pentru turme și cirezi — vor pierde din valoarea lor. Întâi că se vor umple cu băltoace de infiltrație care împiedică creșterea pășunelor bune; apoi acele ierburi care dau calitate și bogăție imașului de balta vor pieri, fiind lipsite de inundațiile anuale care le întrețin viața și creșterea. Nici pentru agricultură nu vor fi atât de productive aceste terenuri indiguite, fiindcă nu mai au umezeala și puterea de rodnice a apei de inundație ce lasă peste ele în fiecare an un strat de nămol gras. După scurt timp, puterea lor de producție scade. Indiguirile totale păgubesc și mai mult pescăriilor. Căci s'a dovedit că izvorul producției de pește nu este albia Dunării, ci balta cu luncile inundabile, unde vin peștii să-și depună icrele, să crească și să-și caute hrană. În albia apei curgătoare trăesc puține soiuri de pești cari să n'aibă nevoie de balta; aici peștele se refugiază pe vremea de iarnă. Cu cât balta e mai bogată în lacuri și gârle de comunicație cu albia apei curgătoare, cu atât e mai mare și bogăția peștelui. Dacă am opri revărsările anuale prin diguri sau astuparea completă a gârlelor de comunicație cu Dunărea, peștele călător aflat în balta n'ar mai putea ieși la apă curgătoare. Prin împuținarea hranei și lipsa de primenire a apei, peștele ar degenera până ar pieri. Pescăria din întreaga Dunăre ar fi amenințată, din lipsa locurilor de reproducție și de hrană pentru pești.

Așa s'a întâmplat cu râul Tissa din Ungaria unde, după indiguire producția peștelui în albie a scăzut dela 100 la 1. Iar la noi în Dobrogea avem o pildă cu balta neproductivă dela Megidie. Când comunică cu Dunărea prin valea (gârla) Carasului, aveă pește. De când s'a făcut digul dela Cernavoda odată cu construcția drumului de fier, s'a oprit trecerea apei din Dunăre; peștele a pierit, deși a rămas apă deajuns în această baltă, cu totul nefolositoare azi. Nici într'un caz bălțile producătoare de pești și pășune, prin secare, nu pot fi mai rentabile cu ajutorul agriculturii. Dimpotrivă. Nu mai socotim munca și capitalul cheltuit cu scurgerea și pomparea apelor sătătoare, cari ar fi neînchipuit de mari și nu s-ar acoperi nici cu cea mai bogată rodnicie a zecilor de ani. A încercat o societate olandeză să sece o bucată de loc în Delta (în fața Mahmudiei) pentru agricultură. A dat însă faliment, fiindcă venitul nu acopera cheltuelile și Statul a trebuit să despăgușească pe vitejii cuceritorii de pământuri din ape în jara lor. Căci ceeace se poate în Olanda, nu se poate în România. De altfel secarea Deltei Dunării (e cât un judej de mare) nu este cu putință în veacul nostru.

Acest uriaș lac care e Delta — fost odată golf de Mare, are o adâncime cam de 2 m. sub nivelul Mării. Este brăzdat în toate părțile de ridicături de pământ (sunt potmolirile aduse cândva de apele Dunării și de ale Mării) mai înălțate sau mai înținse (grindurile).

Unde nu se văd ochiuri de apă (lacuri și gârle de comunicație) este acoperit la suprafață cu o pătură, plutitoare sau fixă, de stuf numit plaur.

Regiunea inundabilă a Dunării, în lungul ei, este o adeverată binefacere pentru țara noastră; fie ca o rezervă de pământ arabil în viitor și de pășune, fie ca o producătoare de umezeală și aducătoare de ploi, fie ca un belșug nesfârșit de pescuit. Funcția ei este «ca a unei supape de siguranță în contra supraînălțării nivelului apelor de albie și ca bazin de înmagazinare al apelor din timpul creșterilor mari». Tinând seamă de rostul bălții orânduit de natură, trebuie folosită astfel.

In America, fluviul Mississipi era indiguit. A trebuit să se strice digurile și să se lase balta la loc. Aceeaș lucru au făcut și ungurii cu râul Tissa. In Germania, învățății arată primejdia adusă de totală indiguire care nu lasă apa să fecundeze pământul pe o suprafață cât mai mare. Prin repedea scurgere a apelor către Mare, apa nu mai are răgazul să pătrundă pe încrețul straturile pământului, umezeala solului și nivelul apelor e în scădere din această pricină, iar seceta amenință.

Însă trebuie să știm ceeace e de păstrat pentru nevoiele pescuitului, pentru culturi agricole, pentru pășuni, pentru stufăriș, păpuriș, răchită și păduri de balta; restul fiind smârcuri pline de broaște și fânzari, trebuie supus secării prin indiguire și surgeri, ori prefăcut în eleștee pentru pește.

«Indiguirile trebuie restrânse numai la acele terenuri mai înalte care se potrivesc pentru culturile agricole». Aceste terenuri trebuie imbunătățite în aşa fel (este o nevoie pe care viitorul o va aduce și la noi) ca parcelele să servească când pentru agricultură, când pentru pescărie. «Adică, fiecare teren să fie împărțit cu diguri în mai multe bazină și fiecare bazin va servi câțiva ani la cul-

turi agricole și apoi să fie inundat pentru a servi la cultura crapului». Acest sistem propus de d-l Grigore Antipa a fost găsit practic și aplicat pentru regularea unui fluviu din America. Tot așa se practică și în Cehoslovacia cu vestitele eleșteele artificiale în marginea râurilor, alternate cu agricultură; — firește, aceste terenuri sunt lăsate să fie inundate, iar digurile totale de pe malurile apelor curgătoare au fost stricate pentru a lăsă liberă revărsarea. Să nu pierdem din vedere că rentabilitatea bălților în rândul întâiu o dau pescăriile.

Să avem cea mai mare grija pentru sporirea producției, ca aceste ape să fie alimentate primăvara cu apă de Dunăre, când peștii caută locuri de reproducție și hrană. Gările și canalele de comunicație să fie bine îngrijite pentru ca să treacă din fluviu cât mai mulți pești călători; iar în jurul bălților să fie lăsat cât mai mult teren inundabil cu nivel jos, unde să nu calce vite, pentru a lăsă peștilor locuri prielnice pentru reproducție, iar puilor locuri pentru hrană și creșterea lor.

O luptă grea de dus e împotriva întinderii stufoișului (plaurului) peste apele bălților. (În bălțile Tulcei 80% din suprafață e stufoiș). Crește unde apă nu se poate scurge; și prin rădăcinile ce se împleteștesc între ele, formând un fel de scoarță plutoare, se întinde peste apă, fără să mai aibă nevoie să-și înfigă rădăcinile în fund.

Bălți întregi, altă dată pline de pește, dar pentru că gurile de scurgere s-au potmolit și nimeni nu le-a curățit, s-au acoperit de nesfârșite deșeuri de stufoiș (zeci de mii de hectare) ce n-au găsit încă întrebunțarea rentabilă.

Pentru a împiedica dezvoltarea stufoiilor ce au

apă sub ele, mijlocul cel mai bun e să se deschidă gările de comunicație, pe unde să intre apă proaspătă. Cum vine un curent de apă, stuful încețează să se desvolte, iar papura și rogozul pier cu totul. Acolo însă unde stuful și-a înfipt rădăcinile în pământ, lucrul e mai greu.

Ca să se desfunde cu plugul după ce s'a tăiat ori ars deseșul uscat, nu e o muncă răsplătită. Aceste coșcove sau cocioace, cum le spun jăranii, sunt pline de vechi rădăcini de stufoiș care dau pământului acide, și prin asta nu s'deloc de bună calitate agricolă, în afară că desfundatul e o grea trudă.

In halul cum sunt bălțile noastre, cele mai multe așă cum le-a lăsat Dumnezeu, pescuitul e o muncă anevoieasă. «Astăzi, în bălțile Dunării, când apa e mare sau când peștele stă ascuns în stufoiș, pescuitul e atât de greu, încât se dă pescarului și peste 50 și 80%, ba chiar 85% din valoarea totală a peștelui prins.

In pisciculturile din Cehoslovacia, însă, și la eleșteele unde scurgerea apei e bine regulată și unde toamna se poate scădea după voe nivelul apei, pescuirea se face atât de ușor, încât strângerea recoltei anuale costă abia 5% din valoarea peștelui prins. Si acolo, de sigur, munca e foarte bine plătită. Aceasta trebuie dar să ţină și la noi: de a ușură prin lucrări hidraulice cât mai mult pescuitul și deci de a scădea cât mai mult cheltuelile de prinderea peștelui. Numai pe această cale a micșorării cheltuelilor de producție se va putea ajunge și la noi la o ieftinire adevărată a peștelui», scrie cel mai bun cunoșător al acestor chestii, d-nul Grigore Antipa.

Statul e dator să destupe gările de scurgere, să

astupe pe cele nefolositoare, să deschidă noi canale prin care intinsele bâlji să fie alimentate cu apă proaspătă, ori să se scurgă apele stătute și împușite; sau să se înăuntră nivelul ridicat al apelor ca să nu se primejduiască viața peștilor, când aceste bâlji ar scădeâ ori ar secâ; să se curețe buruenile de pe lângă bâlji, cari vatămă viața și reproducția peștilor. Să se sape adăposturi de ape dulci în lungul coastei Mării Negre, unde să se adune peștele ieșit din bâlji și de pe gurile Dunării, când e surprins de apele sărate. Ne vor trebui să săpăm bazinuri mari în care să punem peștele viu pe vremea pescuitului îmbelșugat, pentru atunci când apele și timpul împiedică pescuitul.

S'au făcut câteva lucrări hidraulice de acest soiu, dar cea mai de seamă între toate este tăierea canalelor ce leagă brațul Sf. Gheorghe cu marele lac Razim, fost odată golf de Mare. Acest lac ne mai primind îndeajuns apă dulce de Dunăre prin brațul Dunăvăț (azi aproape potmolit) sărătura apei de Mare împiedică creșterea peștilor.

Dupa propunerea d-lui Antipa, s'au tăiat canale lucrate de cel mai bun inginer în asemenea lucrări, d-nul Vidrașcu.

De unde producția de până atunci a lacului Razim era de 500.000 kgr. pește pe an, îndată s'a urcat la peste 3 milioane kgr. pe an.

Planul e făcut ca să se astupe gura Portița dinspre Mare și ca toate lacurile legate de Razim să primească apă dulce.

Atunci belșugul de pește va spori și mai mult.

d) Pescuitul la Mare.

De pe coastele marine ale altor țări, în special dimineața, pâlcuri de bârci pescărești se îndreaptă spre larg, ca după un semnal.

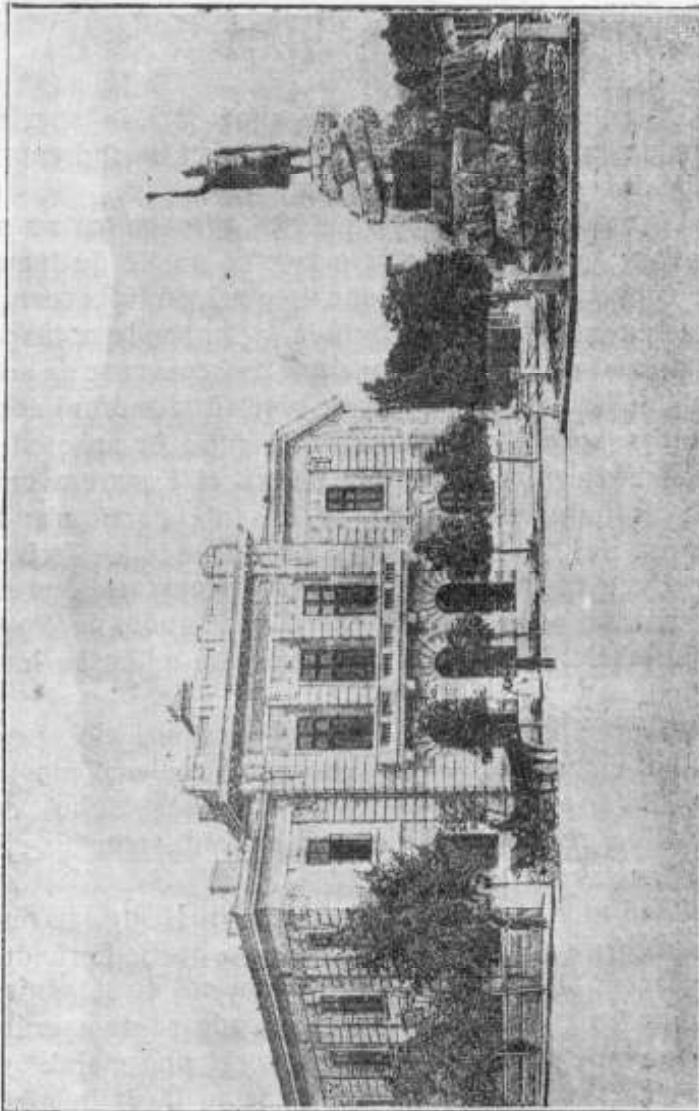
La noi o asemenea priveliște aproape că nu o, vezi nicăieri, parcă ar fi o coastă pustie de lume. Ici colo, câte o imbarcațiune de greci, de turci cearcă «mareea cu degetul» să prindă la întâmplare, lângă fjord, niscaiva pește, cu uneltele de acum 2000 de ani. Puțini lipoveni, vânatori de nisetru și moruni dela Portița spre gurile Dunării, nu intră în socotelile unei bune pescuiri marine pentru că mare avem. De pretutindeni, românul e absent; parcă n-ar fi Marea lui la care a mai pescuit odată. Trebuie totuș să recucerim prin colonii de pescari și școli de pescari și pe această cale a pescuitului în Mare; prin societăți de pescuit, cum pare-mi-se au luat ființă.

Pe greci îi întâlnim din vechi vremuri aici, pescuind cu aceleași unelte ce poartă aceleași numiri pe toată coasta Mării Negre, aceleași soiuri de pești cu acelaș nume: Guvizi, calcani, scrumbii, pălămide, hamsii, midii etc.

Când turcii au cucerit fjordul Mării Negre, au pus pe ai lor să învețe pescuitul dela greci. E rândul să facem și noi la fel. După 50 de ani de stăpânire politică a fjordului de Mare, se cade să ne aşezăm gospodării pescărești românești, căt ține malul.

Măcar să începem cu atâta căt au făcut bulgarii pentru marea lor.

Au înțemeiat o asociație a prietenilor Mării («Liga

Administrația pescărilor statului din Tulcea cu monumentul lui Mircea cel Mare (distrus de Bulgari în 1917).

maritimă bulgară) pentru excursiuni, și băi, pentru a o cunoaște ca bogătie și frumuseță, începând cu tot ce are coasta Mării. Această asociație a insuflat guvernul să pornească organizarea unui pescuit marin pe temeiurile științei moderne, căutându-se să se înlocuiască pescarii turci și greci prin bulgari. S-a întemeiat la Sozopol lângă Varna o școală de pescuit marin pentru orfanii pescarilor, cu un învățământ practic de 3 ani și teoretic de 1 an. Alta stă gata la Mesembria. S-au adus din străinătate unelte pescărești cele mai perfecționate și maeștri pescari din Danemarca și Norvegia. S-a înzestrat școala cu 11 nave cu motor de pescuit în Mare corăbii cu pânze, dube și construcții de adăpost pentru apărarea vaselor și păstrarea peștelui. Absolvenții se organizează în cooperative, împroprietărindu-se cu loc de casă și teren arabil dealungul mării, dându-li-se material de construcție gratis și o sumă de bani, fără dobândă, pentru cumpărarea uneltelelor și vaselor de pescuire. și așa bulgarii au început să-și cucerească Marea lor. Noi stăm încă la niște începuturi timide, afară de stabilimentul de cercetări dela Agigea, care e în organizare. Cu atât mai mult trebuie să zorim organizarea pescuitului marin, cu cât am început să simjim urmările pescuitului sistematic bulgar, de acum 4 ani încă, când s'a inaugurat; în afară că numărul pescarilor de Mare scade în loc să crească. Se știe că scrumbiile albastre (din care se fac țării) ca și cele de Dunăre, vin dela sud la nord dealungul coastei Mării Negre, deci trec pe lângă coasta bulgară mai întâi. Având pescari instruiți și cu unelte moderne, Bulgaria prinde scrumbii mai multe ca noi. Numai în anul 1924 au prins 1300.000 Kgr. scrumbii albastre,

fajă de 375.000 Kgr. ale noastre. Diferența este izbitoare și trebuie să ne dea de gândit.

Și totuși România are o zonă de producție piscicolă marină din cele mai bogate (a doua după Rusia dela Odesa până la Crimeea), fiindcă platoul submarin, care favorizează înmulțirea peștilor, este întins. Așa spun unii streini. Marea noastră este necunoscută nouă. Pescuitul nostru e numai de coastă și se face la întâmplare, pe presupuneri, și nici de cum pe cercetările sigure ale științei. Nimeni nu și-a bătut capul să măsoare adâncimile și fundul mării noastre; nimeni n'a studiat soiurile de pești ce vin în apele noastre: cum trăesc, unde se adăpostesc, când pornesc în cete, etc. Nimeni n'a explorat Marea, spre a găsi locurile unde se adăpostesc peștii în timpul anului cât nu apar lângă coastă. Trebuie aduși și formați pescari îscusisi, cu îmbarcajuni și unelte perfecționate, care să urmărească îngrămadirile de pești, acolo unde se adăpostesc, ori când pornesc dintr'un loc în altul.

Trebuesc făcute porturi de pescări și adăposturi de pescari lângă coastă. Dar dintre toate, trei măsuri grabnice trebuesc luate: Școală de pescari marini, colonii de pescari români dealungul coastei și cercetarea Mării noastre de către specialiști.

Cu bucurie adăugăm aceste rânduri făgăduitoare de speranțe: La Constanța s'a înființat cooperativa de pescuit în mare «Canara», societatea «Pont Euxin» și societatea «Pescuitul Românesc». Aceasta din urmă a închiriat un vapor de pescuit din Germania și a comandat unul nou în acelaș scop.

e) Industrializarea bogățiilor apelor noastre.

Pentru a încurajă producția, trebuie încurajată și consumația. Este legea cererii și a ofertei căi merg mână în mână. Peștele de mare, dela noi, se vănează puțin și pentru motivul că se cere (se consumă) puțin. Mijloacele de transport repezi, de conservare și de preparație a produselor pescărești, ne lipsesc; capitalurile și oamenii de întreprinderi comerciale și industriale de asemenea. Ce câmp de afaceri și de înăvuțire deschide balta și marea pescărească! Sunt aici izvoare de bogății viitoare, prin industrializare și comercializare, nebănuite; atât pentru capitaliști, cât și pentru technicieni și muncitori. În bălți zace o avere de sute de miliarde lei, începând cu peștii, și stuful, până la burueni. Să le însirăm:

Fabrici de pește conservat în cutii, în butoae; marinată de pește; afumătorii de pește.

Fabrici de untură de pește (și de delfini) și cleiu de pește.

Întreprinderi pentru strângerea resturilor de pește (solzi, mărunte, oase de pește, etc.) bune pentru îngrășăminte agricole.

O industrie de unelte de pescuit (mai ales frângherie și plase).

Întreprinderi pentru a industrializa și comercializa papura, răchita, țipirigul, lemnul de salcie și de plopi (de făcut rogojini, ștergătoare, ambalage, coșuri de răchită și papură, impletituri de stuful pentru zidării și stucăturii; butoae de pește, linguri și albii din lemn de plop și salcie. Culturi de răchită,

Intreprinderi pentru strângerea și cultura plantelor medicinale de baltă.

Încercări de culturi de plante (legume, orez, bum-bac, vîjă de baltă, soiuri de cereale și de pomi mai ales gutui, etc.) ce s'ar potrivî regiunei de baltă; ori din cele ce trebuesc pescarilor de aproape (cânepă, in).

Crescătorii de vite de baltă pentru tăiat și lăptării (porci, bivoli, etc.); apoi creșteri de rațe, gâște. Nutrețuri artificiale din plante de baltă și furtă furagere din ciuini (castane de baltă).

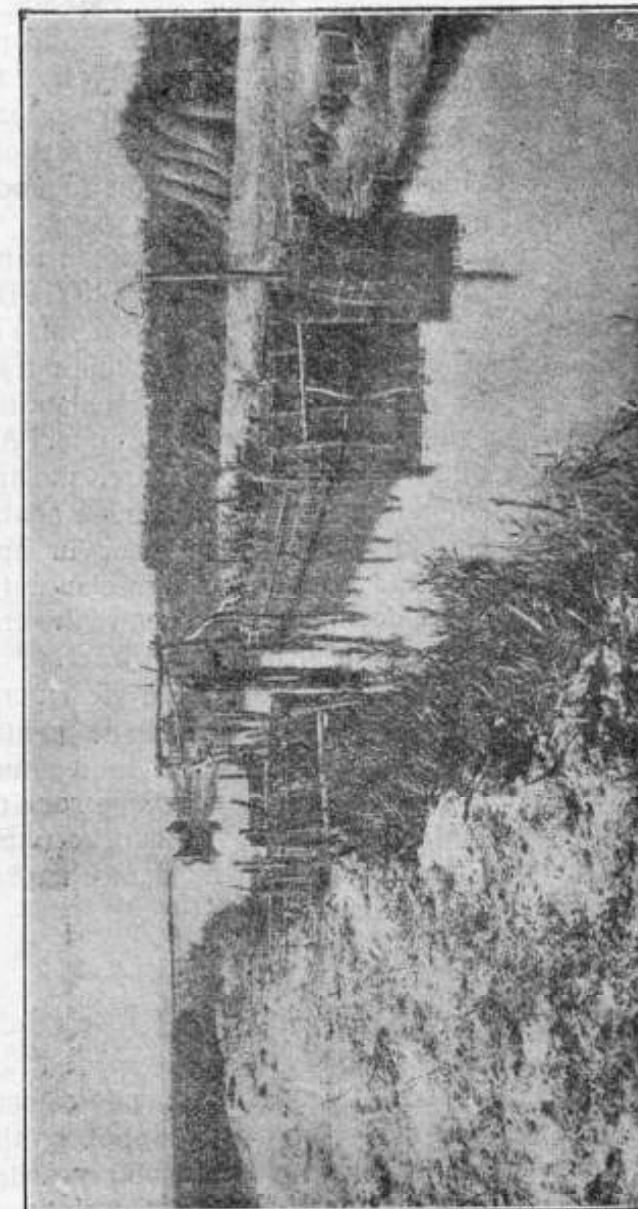
Fabrici de conserve din legume de baltă.

Fabrici de ojet de stuf și din alte plante de baltă.

Fabrici de ulei de dobleac (bostan), cânepă, in, pentru conservele de pește.

O întreprindere pentru exploatarea vânătului de baltă (blani, piei, pene de pasări, etc.) Numai în Delta avem 300.000 hectare stuf, din care nu se taie nici 50.000 ha. (pentru acoperit case, pentru foc, garduri, coteje și închisori de pește, etc.) Stuful tocăt și presat se transformă în niște combustibil (ca un fel de tizic) de aceeași valoare ca și lemnul cel mai bun de foc. Stuful nu trebuie tăiat și lăsat în apă să putrezească, pentru că lasă otrăvuri periculoase viejii peștilor.

Un mare viitor vor avea stufăriile noastre pentru fabricarea celulozei. Slavă Domnului, nu-i o țară în Europa mai bogată în stuf ca România (stuful nostru ajunge până la o înălțime de 5—6 metri). Celuloza are principala intrebunțare la fabricarea hârtiei. Hârtia de stuf este de foarte bună calitate. Dacă s'ar desvoltă această industrie, s'ar mai economisi pădurile noastre, cari merg prea repede spre

O găriță în Delta Dunării (clisură dr. Antipa).

împușinare. Se începuse înainte de răsboiu, la Brăila, fabricarea celulozei din stuf. Dar fabricanții nu avuseseră mijloace mai perfecționate pentru fabricație. Totuși cererile de celuloză veneau din toate părțile, — și chiar și din Japonia. A izbucnit răsboiu care a oprit dezvoltarea acestei fabrici, distrugând-o chiar.

Din rădăcinile stufului s-au putut scoate zahăr și alcool (până la 3 litri din 100 kgr. rădăcini). Din partea făinoasă a rădăcinilor s-au fabricat turte de nutreț foarte hrănitoare pentru vite, numite fragmite; ba s'a scos și un fel de bere; apoi niște fire textile cari au putut înlocui firele de iută. Alți inventatori au putut fabrică, prin presare, din tulpine de stuf sfârâmate, un fel de plăci bune pentru zidit, având proprietatea că nu putrezesc în apă. Din papură amestecată cu puțină cānepă s-au putut face saci și poloage destul de tari. Pentru încurajarea acestor feluri de întreprinderi cari n'au apărut decât timid îci colo, Statul ar trebui să vie cu creditul său în ajutor. Să se intemeieze bănci pentru întreprinderile pescărești și tot ce stă în legătură cu balta. Credit ieftin pentru pescari, patroni de pescari, comercianți și industriași pescari, recunoscuți ca pricepuți în meserie, — și nu pentru improvizări și profitori fără muncă.

f) Cooperativele, organizarea pescarilor.

Cu numele de «pescar» trăesc o mulțime de oameni cari nu pun nici cine știe ce muncă și capital, și nici un fel de pricepere. Aceștia sunt păduchii pescarilor adevărați. Organizarea muncii pescărești trebuie să

vie odată. Să se știe cari sunt comercianții adevărați și industriași, proprietari de întreprinderi cu risc și pricepere în meserie, cari sunt pescarii muncitori (vânători, sărători și afumători, meșteri de unelte și închisori, apoi corvagii la tras și cărat etc.) Ei trebuie organizați în sindicate și cooperative pentru a se scăpa de parazitii ce trăesc din munca și meșteșugul lor; dar mai ales pentru a se perfecționă, ajută între ei și a fi sprijiniți de către Stat.

Firește, cooperativele nu vor fi numai de vânăt, ci și de luare în concesie de bălți, cooperative industriale (sărare, conservare și transport) de fabricat unelte, cooperative de desfacere (vânzare de pește, proaspăt și preparat). Avem începuturi făgăduitoare de mari dezvoltări în viitor. Statul e gata să închirieze bălțile numai cooperativelor pescărești. Numai dela Hârșova și până în dreptul Galațiilor, bălțile Dunării sunt pe mâna a 8 cooperative cu peste 3000 pescari și ajutoarele lor.

Băncile și cooperativele pescărești împreună cu Statul (prin Ministerul Muncii, direcția asigurărilor sociale) să ia în grija asigurarea pentru bătrâneje și accidente a pescarilor muncitori, a familiilor lor, dat fiind ca această meserie grea este plină de primejdii.

Până o fi să vedem întemeiate școlile de care am vorbit, cooperativele - inițiativa particulară - poate face bune începuturi, aducându-și și formându-și specialiști pentru perfecționarea pescăritului.

g) Naționalizarea pescarilor apelor noastre; colonii de pescari.

Să nu uităm că în zonele cele mai bogate de pescuit, rușii (fie lipoveni ori cazaci ucraineni, haholii) sunt în majoritate, pe unele locuri numai ei singuri. Aceste zone de pescuit sunt și puncte strategice pentru apărarea hotarului. Pescarul prin meseria lui (dacă e strein) este un spion primejdios. Deci dar, la Dunăre ca și la Mare pescarii trebuie să fie români pentru acest foarte serios motiv. N'au proclamat lipovenii noștri în 1917 «republica independentă sovietică a Deltei Dunării»? N'au fost ei care au adus pe agitatorii bolșevici în sudul Basarabiei când s'au produs tulburările dela Tatar Bunar? Când Statul vrea să descopere pe agitatorii, pe spioni pe bandiții dintre ei, se închid cu totul neamul lor într'o tacere solidară.

Chestiunea naționalizării pescăritului trebuie privată și din latura plasării prisosului de populație muncitorească dealungul apelor (Dunării mai ales) cu inceputuri de îndeletniciri pescărești. Bălțile Dunării și coasta Mării Negre sunt ultima rezervă economică neexploatață a țării. În privința pescuitului suntem la larg ca acum 100 de ani. Barem la Mare pe cei aproape 500 km. de coastă, nă avem nici o aşezare pescărească românească; suntem ca la «făcerea lumii». Colonii de pescari români, aduși de lângă apele Dunării, ar fi întâi pioneri. Iar Delta și bălțile dobrogene ale Dunării au nevoie de încă de 3 ori pe atâtia pescari pentru o bogată și rațională pescuire.

Inceputuri de colonizare românească în Deltă s'au făcut de prefectii de inimă: Ion Nenătescu și Luca Ionescu, acum 20—30 de ani și mai bine, formând câteva sate. Greșala a fost că nu toți erau pescari de meserie și nici din regiunile apei, de unde ar fi venit cu oarecare deprinderi formate pentru viața de baltă. Căci să nu uităm: Coloniștii trebuie să fie tot din pragurile pescărești apropiate, iar principala ocupație să le fie tot pescuitul. Cât pământ neînundabil se găsește în băji și Deltă, va fi lăsat agricultrei și pășunatului pentru nevoile locale. Va trebui să facem o nouă exproprieare în lungul coastei Mării Negre, pentru a avea pământuri necesare coloniștilor pescari marini. Să nu uităm: Naționalizarea Deltei și a țărmului Mării Negre este o problemă de apărare națională, economică și politică.

* * *

Așa dar, săteni și fruntași luminăți ai satelor dobrogene de lângă ape, să nu priviți cu grija viitorul, când vedeați împuținându-se pământul de arătură. Este balta și Marea care vă deschide izvoare de traiu nebănuite. Uniți-vă și cereți conducătorilor vrednici să prindă firul inceputurilor, să vă lumineze și să vă ajute.

INDUSTRIA ȘI COMERȚUL, CREDITUL, COOPERATIVELE.

Industria dobrogeană este tot așa de înapoiată ca și cea basarabeană. Stabilimentele industriale de aici nu întrebunează mai mult de 3000 lucrători industriali și 14000 cai putere (motoare). Socotim aici orice stabiliment care are o forță motrice (motor) sau cel puțin 20 lucrători (după «Anuarul general al Dobrogii» de O. Văleanu și I. N. Ionescu).

Industria alimentară numără 238 fabrici, din cari 196 mori sistematice și jărânești, 30 fabrici uleiului, 4 fabrici apă gazoasă, 3 fabrici halva, rahat și bomboane, 2 fabrici paste făinoase, 1 fabrică bere, 1 de mezeluri, 2 de conserve. În acest număr nu intră morile de vânt și apă, nici presele de mână pentru uleiul sau umplutoarele manuale de apă gazoasă.

In Dobrogea fiind din belșug argilă, piatră calcară, granit, caolin și nisip, *industria ceramică* a înălțat o frumoasă desvoltare. Sunt 4 fabrici de jiglă și cărămidă (Cernavodă, 2 Megidie și Turtucaia) și 3 numai de cărămidă (2 la Constanța și 1 la Băzargic).

Fabrica de ciment din Cernavoda produce zilnic cam 20 vagoane ciment.

Societatea «Turcoaia Granit» din com. Turcoaia-Tulcea, având cariere pe o suprafață de 120 hectare, produce anual cam 45000 tone pavele, piatră spartă, etc.

La Constanța este o fabrică de sticlărie, iar la Murfatlar una de cretă.

Industria metalurgică cuprinde 28 stabilimente și anume: 4 fabrici de ambalaje metalice (bidoane, cutii de tablă și de lemn) toate la Constanța.

21 ateliere mecanice și turnătorii (10 mari și 11 mici) pentru piese de mașini, reparații, etc. Sunt 4 la Bazargic, 1 Cavarna și 5 la Constanța.

1 fabrică de construcții de fier și cazangerie — la Constanța.

1 uzină pentru șuruburi, buloane și nituri — la Cernavodă.

Industria pielăriei cuprinde 3 fabrici: (Tulcea, Constanța, Bazargic).

Industria lemnului: 4 fabrici de tâmplărie și mobilă la Constanța; 3 fabrici de cherestea.

Industria textilă cuprinde: 1 fabrică de tors lână, lână dărăcită, piuă și de postav țărănesc (dimie) la Topolog, jud. Tulcea; 1 fabrică de tors și văpsit, cum și de țesut dimie la Bazargic; 1 fabrică de bătut postavul la piuă, lustruit și văpsit la Casimcea (jud. Tulcea); 2 fabrici de scărmănat și dărăcit lână la Bazargic; 1 fabrică de postav la Constanța și o piuă de bătut postav în com. Carali (jud. Caliacra).

O fabrică de pânzetură, țesături de bumbac și cânepă la Constanța (produce: americană, zefir, driluri, pânză națională, etc.). 2 fabrici de frânghii,

sfoară, căpestre, guri de ham, articole de pescărie la Constanța și una la Tulcea.

Diverse: 2 fabrici de culori de pământ, lacuri, văpsele (una la Constanța și alta în com. Defcea jud. Constanța); 1 laborator de produse (la Constanța) chimice de toaletă; 1 fabrică de ghiajă artificială la Constanța; 1 fabrică de clei și îngrășăminte lângă Constanța, la Anadolchioi; 1 rafinerie de petrol la Cernavoda; 1 fabrică de produse chimice și unsori la Constanța (săpun, lesivă, sodă cristalinată, unsori, cremă de ghete, lumânări, etc.); 1 fabrică de săpun (la Constanța și 1 la Silistra); 1 fabrică de săpun, lumânări și moară la Cernavoda; 8 de apă gazoasă; 5 tipografii la Constanța, 2 la Silistra, 4 la Bazargic, 3 la Tulcea; 1 fabrică de conserve la Tulcea.

Societățile comerciale și industriale, băncile. În 1920 s-au constituit în Dobrogea 10 societăți anonoime cu un capital de 24.125.500 lei, 47 în nume colectiv cu un capital de aproape 14 milioane lei, 3 societăți comerciale cu un capital de 6.500.000 lei, 9 pe acțiuni cu un capital de 26.500.000 lei (de transport, bănci, alimente și băuturi, exploatari, fabrici, etc.).

Creditul mare: În orașul Constanța sunt 19 bănci (comerciale) fie sucursale, fie locale; la Bazargic 7; la Tulcea 4 și la Silistra 3.

Cooperativele, băncile populare. Iată care este situația băncilor populare din Dobrogea la finele lui Decembrie 1922:

No. curent	JUDETELE	Societari după profesiuni și știință de carte									
		Muncitori de pământ	Plugari	Proprietari de pământ	Comerțanți	Meseriași	Funcționari	Proprietari	Preoți	Invățători	Totalul
		Societarilor	Dintre cari este statori de carte	Negustori de carte							
1	Calacra . . .	237	575	46	256	16	2	2	8	1162	922 240
2	Constanța . . .	6092	8322	532	388	343	236	59	212	16184	11080 2104
3	Durostor . . .	515	1054	123	195	96	63	21	34	2101	1599 502
4	Tulcea . . .	2808	4415	189	220	152	56	35	58	7934	5438 2496
	Total . . .	9253	14361	890	1059	607	377	117	312	27381	19039 8342

Din acest tablou vedem că numărul membrilor băncilor populare este de 27381, cifră, care raportată la numărul locuitorilor rurali (639484 ne dă 4,28 %, adică dintr-o sută de locuitori, 4 sunt înscrise ca membrii în băncile populare. Dacă însă scădem din 629484 numărul femeilor care e de 50 % și apoi numărul copiilor, ne rămâne ca populație adultă la județ 159121 suflete și dacă raportăm această cifră la numărul societarilor, reiese că din 100 locuitori adulți bărbați 17,20 sunt societari. Numărul cel mai mare al societarilor îl formează plugarii: 23614; vin apoi meseriașii cu 1059, comercianții cu 890.

Se poate iată și observa că numărul știinților de carte întrece cu mult pe acel al analfabetilor. Primii sunt 19093 și secunzii 8342. (O. Văleanu și I. Ionescu op. cit.).

Operațiunile băncilor populare, în cursul anului 1921 sunt arătate în alăturatul tablou:

No. curent	JUDETELE	TOTALUL imprumutelor numerelor 2 imprimute în lei și B.			Lei	B.		
		Numărul imprimutelor numerelor 2 imprimute în lei și B.						
		Pentru cumpărare de pământ	Pentru scopuri diferite	Numărul imprimutelor numerelor 2 imprimute în lei și B.				
1	Calacra . . .	54	56.890 -	84	98.970 -	10		
2	Constanța . . .	1.072	1.435.388 00	2.505	4.299.615 45	965		
3	Durostor . . .	243	416.428 -	701	1.378.883 -	114		
3	Tulcea . . .	980	136.982 78	1.179	1.651.835 -	349		
	Total . . .	2.858	2.445.608 84	4.529	7.430.394 45	1.438		
					2.333.943 32	1.027		
					2.713.582 -	1.935		
					3.246.686 58	1.11287		
					18.170.206 69	-		

Numărul celor imprimatați a fost de 11.287, adică 41,22 %, din numărul societarilor.

Suma imprumuturilor se urcă la 18.170.206 lei. Cele mai importante imprumuturi au fost acordate pentru procurare de vîte și unele agricole 7.430.334 lei, vîn apoi cele pentru cumpărare de pămân 2.713.583 lei.

Depunerile spre fructificare, ne poate învederă atât spiritul de economie cât și spiritul de încredere al țăranului în mișcarea cooperativă de credit.

Iată situația lor în 1921:

No. curent	JUDEȚELE	Depunerile spre fructificare								
		No. depunătorilor	Până la 100 lei		No. depunătorilor	Dela 101—1000		No. depunătorilor	Dela 1001—5000	
			Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.
1	Caliacra . .	63	1.690	45	37	9.667	90	5	9.438	95
2	Constanța . .	1.119	66.046	66	1.374	545.083	93	593	1.133.649	56
3	Durostor . .	513	77.188	86	808	337.603	10	393	944.327	75
4	Tulcea . .	859	88.018	59	690	325.285	94	323	500.938	18
	Total . .	2.554	232.944	56	1.909	1.217.560	87	1.314	2.588.354	44

No. depunătorilor	Dela 5.001—10.000		No. depunătorilor	Dela 10.000—20.000		No. depunătorilor	Dela 20.000 în sus		No. al depunătorilor	TOTALUL depunerilor	
	Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.
	Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.
2	13.621	—	1	10.057	—	1	90.406	—	109	133.881	30
97	504.000	18	30	382.738	59	18	490.906	26	3.231	3.122.425	18
85	633.266	90	46	586.554	25	14	375.905	65	1.860	2.956.843	51
33	239.977	75	24	335.442	02	5	23.895	35	1.934	1.505.477	83
128	1.384.862	83	101	1.314.791	86	38	1.981.113	26	7.134	7.719.627	82

La 1 Decembrie 1927, băncile populare din jud. Tulcea, în număr de 54 cu 10307 membri, cu capital social 12.571.292 lei, sunt grupate în federala «Gurile Dunării», având depuneri spre fructificare 9.170.708 lei și dând profit net 1.659.628 lei. Azi sunt în jud. Constanța 114 bănci populare cu 15228 membri și capital vărsat 29.899.081 lei. În jud. Durostor sunt 54 bănci populare cu 7000 membri și capital vărsat 12.800.000 lei. În jud. Caliacra 22 bănci populare, care împreună cu 13 cooperative (4 de consum, 4 agricole și 4 de exploatarea unor păduri), sunt grupate într-o federală cu capital vărsat 6.494.615 lei; 25 instituții cooperative federalizate cu capital propriu 4.751.239 lei. Federala «Cadrilaterul» cu capital vărsat 201.000 lei și capital împrumutat dela federală 3.318.578 lei.

Cooperativele de consum și producție. Dacă cooperativa de credit a luat în Dobrogea o desvoltare destul de mulțumitoare, în schimb cooperativele de consum și producție nu s-au putut încă dezvoltă.

În privința cooperativelor de consum iată situația lor la 31 Decembrie 1921:

No. curent	JUDETUL	Numărul cooperativelor	Capitalul subscris la 31 Dec. 1921	Totalul activului	Profesiunea membrilor									
					Plugari		Comerțanți		Meseriași		Funcționari			
					Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.		
1	Caliacra . .	2	183.500	—	138.820	10	187	8	9	3	17	2	2	233
2	Constanța . .	18	485.774	25	1.336.176	26	1.084	20	14	30	13	5	16	1.182
3	Durostor . .	5	988.157	—	3.164.062	98	412	20	28	10	16	2	2	480
4	Tulcea . .	12	453.958	07	2.249.145	34	780	16	40	26	24	15	16	917
	Total . .	37	2.111.388	32	6.888.304	68	2.463	64	91	74	70	24	36	4.812

Prin urmare, în toată Dobrogea avem numai 37 cooperative de consum cu 4812 cooperatori.

Cooperativele de producție. Avem la 31 Decembrie 1921 numai 8 asemenea cooperative, toate în vederea exploatarii de păduri.

Iată situația lor:

No. curent	JUDEȚELE	Numarul cooperativelor	Capitalul subscris la 31 Dec. 1921	Totalul activului	Profesiunea membrilor							
					Plugari	Comerçanți	Meseriași	Funcționari	Proprietari	Preoți	Industriași	TOTALUL membrilor
					Lei	B.	I. lei	B.				
1	Constanța .	5	300.000 —	618.106 37	521	18	23	17	—	5	8	592
2	Tulcea . . .	3	82.334 08	160.855 88	287	21	8	15	5	8	5	344
	Total . . .	3	382.640 08	778.861 25	808	29	31	32	5	13	13	936

La finele anului 1923 avem și trei obștii de arendare cu 444 membri care au luat în arendă 1286 ha. plătind pentru ele 87865.

Pe județe ele se prezint astfel:

No. curent	JUDEȚUL	Obștii de arendare				
		No. obștii	No. membrilor	Suprafața		
				Ha.	a.	
1	Constanța .	2	94	931	—	49.170
2	Caliacra . . .	—	—	—	—	—
3	Durostor .	2	350	355	—	38.695
4	Tulcea . . .	—	—	—	—	—
	Total . . .	3	444	1.286	—	87.965

La 1 Ianuarie 1926 cooperajia în Dobrogea stă astfel:

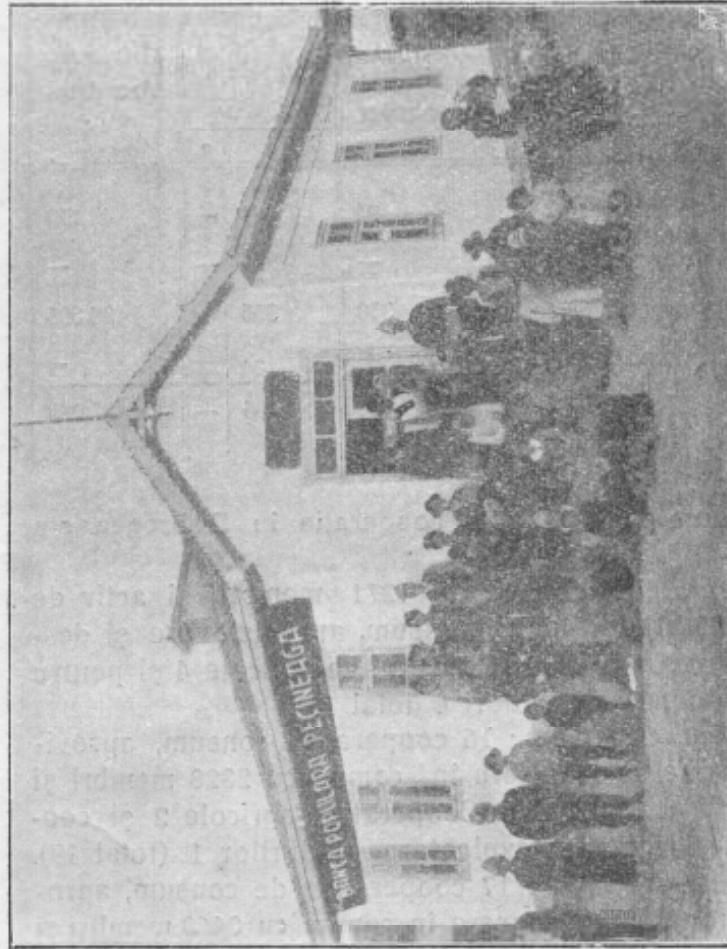
Jud. Caliacra: 5 cu 1271 membri și activ de 5.125.000 lei pentru consum, aprovizionare și desfacere în comun. Cooperative agricole 4 și pentru exploatare de păduri 4 (total 13).

Jud. Constanța: 16 cooperative consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 2328 membri și activ 41.500.000 lei. Cooperative agricole 2 și cooperative pentru exploatarea pădurilor 1 (total 19).

Jud. Durostor: 17 cooperative de consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 3463 membri și activ 48.632.000 lei; 1 cooperativă pentru exploatarea pădurilor (total 18).

Jud. Tulcea: 17 cooperative de consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 2145 membri și un activ de 17.121.000 lei. Pentru exploatare de pă-

duri: 5 (total 22, în cari se cuprind și cele pescărești).

Cooperația model pentru toată Dobrogea și pentru multe județe din țară se află în com. Pecineaga (Jud. Tulcea) condusă de un cooperator încercat și

OCIEȚATEA COOPERATIVĂ „FOTIN ENESCU” COMUNA PECINEAGA

activ d. Gh. Buzoianu (azi revizor școlar al jud. Tulcea). Se poate spune că toată viața economică a satului e pusă în cooperajie.

Banca populară cu un capital social de 617.000 lei și 627 membri are un activ de 1.769.151 lei. Cooperativa «Fotin Enescu» cu 184 membri, capital social 1.217.082 lei are un activ și pasiv de 6.525.160 lei; iar valoarea imobilelor proprii și instalații apropiate cifra de 1.400.000 lei. A dat beneficiu net la 31 Decembrie 1927: 237.593 lei și inventarul mărfurilor lei 3.640.000. Cooperativa are următoarele secții: a) Băuturi (cu fabrică de sifon și apă gazoasă); secția colonialelor și manufactură; secția cherestea și unelte agricole (mașini); secția moara (cu piua); secția olăria și cărămidăria; secția exploatarilor de păduri în baltă; secția cerialelor, comerț și comision; total 7 secții.

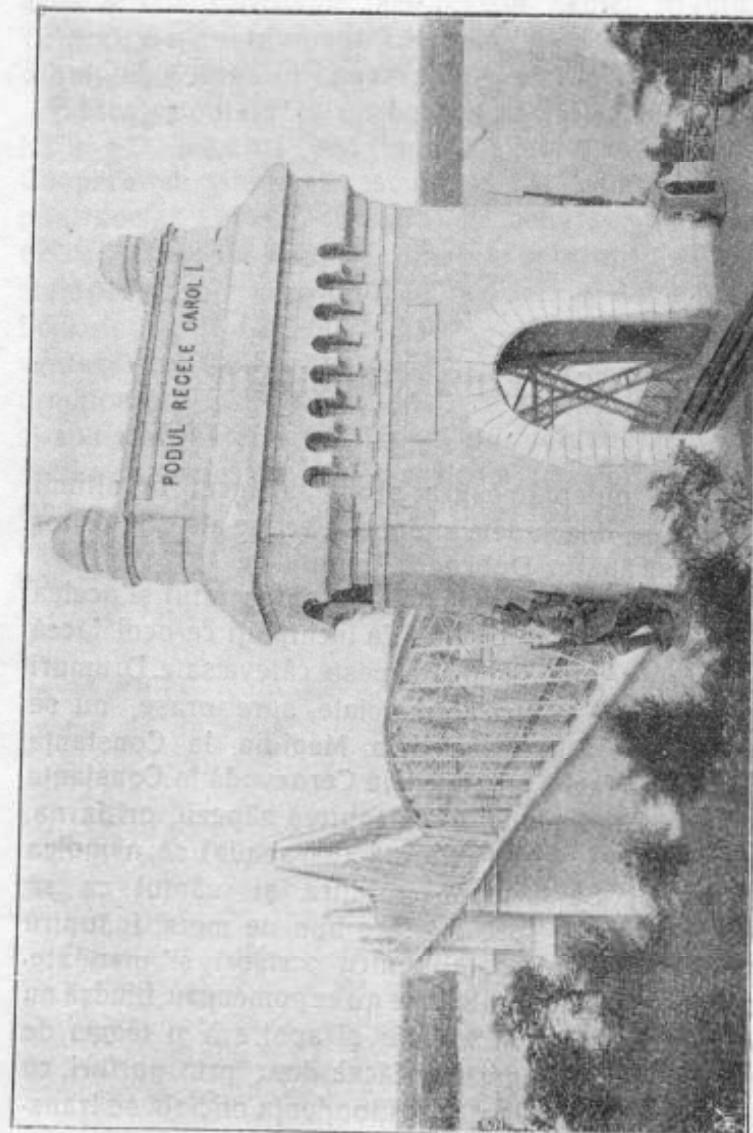
Cooperativa de pescărie «Nufărul» e deosebită. Cuprinde 109 pescari din 2 sate, cu un capital sărsat de 36.000 lei; valoarea sculelor 1.200.000 lei. E în primul an de viață.

CĂILE DE COMUNICAȚIE

Ca să putem măsura progresul făcut în ultimii 50 de ani, deschidem amintirile scrise ale călătorilor ce au străbătut Dobrogea înainte de 1877:

Erau drumuri numai dela un sat la altul și acelea cotite, firește, nepietruite. Vă închipuiți ce ocol făcează călătorul ce voia să meargă peste câteva sate. Drumuri drepte, spre centre comerciale, spre orașe, nu se pomeneau. De aceea dela Megidia la Constanța trebuia să facă 8 ore; iar dela Cernavodă la Constanța 11 ore. Când ploua, după topirea zăpezii, ori iarna, nu se putea merge: Căruja (harabaua) se nămolea în gropi. Se aștepta căldura și vântul ca să usuce drumul, spre a-l face bun de mers. Înăuntru jării nu există poștă pentru scrisori și mandate. Căruje de poștă și diligențe nu se pomeneau, fiindcă nu erau drumuri cum trebuie și apoi era și teama de tâlhari. Puțină poștă se făcea doar prin porturi, cu ajutorul vapoarelor. Corespondența oficială se transporța prin curieri călări.

La 1878, am găsit în Dobrogea începuși 100 km

Podul dela Cernavoda.

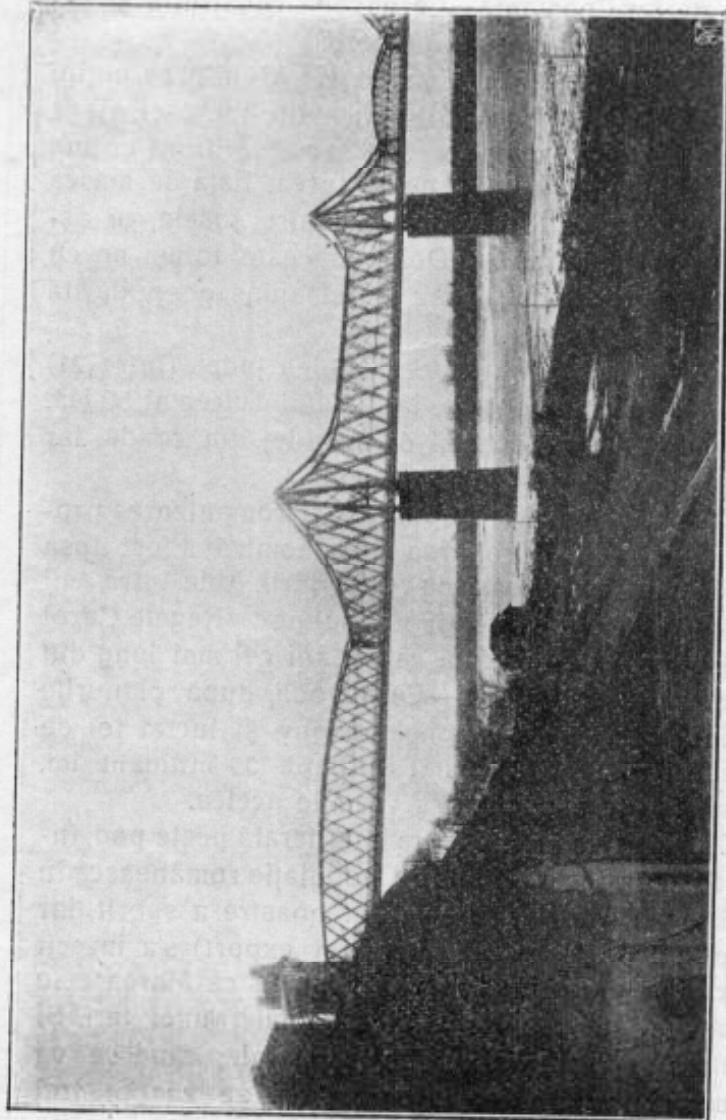
de șosele, o linie telegrafică Tulcea-Constanța și linia de fer Constanța—Cernavodă construită și exploatață de o societate engleză.

Azi avem peste 1500 km. șosele. Sunt prea puțini și am putea avea cu mult mai mulți km. căci, slavă Domnului, piatra de șoseă e la o asvârlitură de bâr din marginea drumului, pe alocurea. Față de marea cantitate de piatră calcaroasă pentru șosele, ce aşteaptă întrebuijarea, Dobrogea este totuși nu cu drumuri prea bune și nu e îndeajuns gospodărită în privința aceasta.

Județul Constanța este al 46-lea județ (între 71) ca număr de km. șosele, iar județul Tulcea al 56-lea. Județul Caliacra este al 6-lea județ din coadă, iar Durostor al 10-lea tot din coadă.

Ceeace a întârziat popularea și romanizarea provinciei cum și desvoltarea ei economică, a fost lipsa de comunicare directă cu restul țării. Abia între anii 1890 și 1895 s'a construit uriașul pod «Regele Carol I» (fost până mai acum câțiva ani cel mai lung din Europa) între Fetești—Cernavodă, după planurile inginerului român Anghel Saligny și lucrat tot de ingineri români. A costat aproape 35 milioane lei, sumă foarte mare pentru vremile acelea.

Cum s'a pus în circulație linia ferată peste pod, îndată s'a produs o năvală de populație românească în Dobrogea, valoarea bogățiilor noastre a sporit, iar comerțul pe Mare (de import și export) s'a înzecit în câțiva ani. Atunci a văzut lumea că Marea este plămânlul de respirație al economiei unei țări. Si când s'a făcut liniile ferate laterale, când se va termină linia Tulcea-Babadag, ori se va construi încă un pod peste Dunăre pentru o linie ferată Hârșova-Constanța, sau Turtucaia-Bazargic-Balcic,

Altă vedere a podului.

sau Techirghiol-Mangalia-Balcic, sau numai gara Armanu-Balcic, vor înjelege toți că drumurile de fier sunt vinele și arterele prin cari circulă bogățiile unei țări; și înmulțirea acestor căi de scurgere înseamnă sănătatea și înflorirea unei țări.

Paralel cu desvoltarea drumului de fier dobrogean România a trebuit să se îngrijeasca de portul de încărcarea și descărcarea mărfurilor transportate pe Mare.

De 30 și mai bine de ani, ne străduim să facem din Constanța un port al Mării Negre de întâia mână, și am izbutit în mare parte. Aceasta e mândria noastră. Ce eră Constanța acum 50 de ani?

Un sătuc turcesc, sărac și neorânduit. Portul avea un cheiu de lemn nu mai lung de 200 m. și o magazie pentru depozitarea cerealelor.

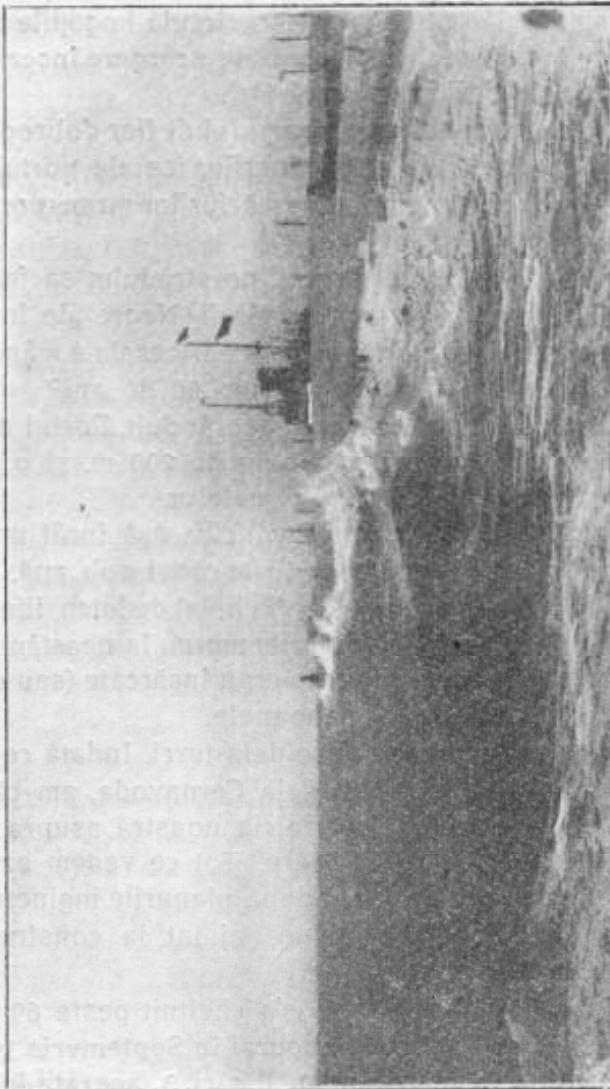
Valurile băteau cu furie stâncile, aşa încât multe corăbii se sfroseau de colții ascunși sub apă. Vagoanele nu puteau trage lângă cheiul de lemn, fiindcă apa era prea mică și valurile mereu în neastămpăr. Rămâneau în larg și acolo erau încărcate (sau desărccate) cu bărcile și mahoanele.

Așa l-am luat în primire dela turci. Indată ce am terminat podul (în 1895) dela Cernavoda, am căzut cu toate silințele și destoinicia noastră asupra întâiului nostru port la Mare. Tot ce vedem azi în Constanța-port s'au făcut după planurile inginerului român Ion B. Cantacuzino, ajutat la construcție numai de ingineri români.

Dela 1895 până la 1916 s'a cheltuit peste 69 milioane lei aur. A fost inaugurat în Septembrie 1909.

S'a întins în Mare nu un dig ci 3, așezate în terasă pe o lungime de 1700 m. ca să adăpostească rada portului, a cărei suprafață e de 60 hectare,

împărțită în 3 bazinuri, cu o adâncime de 9 m.

Cheiul portului Constanța.

Dealungul cheiului (digului) pot să ancoreze deodată

și numai pe un singur rând 60 vapoare de mari dimensiuni.

In port se înalță silozurile (două mari magazii cu elevatoare, pentru curățatul, alesul și păstratul cerealelor) ce pot primi 5000 vagoane cereale la un loc. Fiecare magazie poate înmagazina, predă în vapor și vântură 300 de tone cereale pe oră.

In afara de cheiul cerealelor (la silozuri) mai sunt cheiuri pentru cărbuni, petrol, lemn și vite, cum și cheiul pentru descărcatul mărfurilor importate și pentru pasageri.

Pentru bazinul exportului de petrol, Statul a construit 43 rezervoare de petrol, uriașe baloane a câte 5000 m. c. fiecare (afară de cele construite de societățile de petrol), fiind în comunicație prin tuburi cu bazinul unde ancorează tancul (vaporul de petrol) și, prin tuburi ascunse în pământ dealungul drumului de fier, cu rezervoarele dela izvoarele petrolului (jud. Prahova) și de unde petrolul este pompat până la Constanța.

O rețea de linii ferate se resfiră printre aceste magazii și rezervoare, dealungul cheiurilor, până lângă vapor. Însemnatatea portului a crescut de când elegantele și iuțile vapoare de pasageri românești, duc călători spre Constantinopol, în porturile Turciei, ale Palestinei și Egipt. De unde în 1895 aveam numai 2 vapoare de mare (Medeea și Meteor) pentru linia Constanța—Constantinopol, nu mult după aceea Statul român și-a construit, ori a cumpărat și alte vapoare. «Serviciul maritim român» are azi 5 vapoare de pasageri («Regele Carol», «Principesa Maria», «România», «Dacia» și «Durostor»; «Impăratul Traian» s'a lovit anul trecut de stânci, ruinându-se complet). De marfă (cargo-

boturi) 8 («Bucureşti», «Iaşi», «Dobrogea», «Turnu-Severin», «Bucegi», «Carpăti», «Oituz» și «Constanța»), afară de ale societăților particulare.

Cam 3 părți din totalul comerțului român de export se face prin Constanța. În mijlociu, prin Constanța se scurge anual cam 100.000 vagoane petrol, 80.000 vagoane cereale și cam 20.000 vagoane cereale și cam 20.000 vagoane lemne. Cu utilajul și spațiul ce-l are, portul nu poate face față. De aceea multe încărcări și descărcări se fac cu mari greutăți și întârzieri mari.

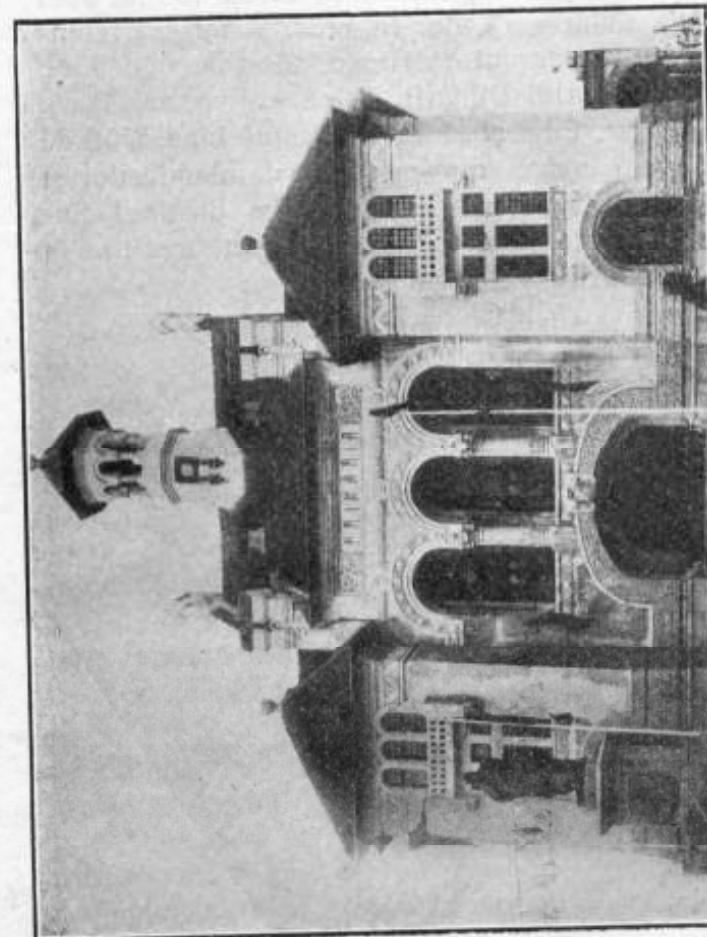
Constanței îi trebuie să mai aibă încă pe atâtea silozuri; bazinuri mai adânci și cheiuri mai mari; gări speciale pentru transbordarea comodă a călătorilor, coletelor, utilaj mecanic pentru mărfuri (încărcări și descărcări mecanice); ateliere (șantiere de reparații) pentru vasele noastre și cele streine în trecere; magazii pentru antrepozite; o nouă linie ferată, etc.

Trebue să învingem concurența pe Mare, grăbind să facem din Constanța și un port de reparație, de antrepozite, ca să atragem tranzite streine pe la noi. Să mărim traficul marin cât mai repede până nu ne întrec vecinii. În 1913 au intrat în portul nostru 1100 vapoare (e un maximum).

Alte porturi marine așteaptă și ele o fărâmă din cheltuelile ce se fac la Constanța, pentru a se infripă: Mangalia, Balcic, Cavarna, Sulina; ba poate va trebui construit vre-un port pentru coasta marină a Basarabiei. Tânjesc de asemenea mici porturi dunărene între Brăila—Turtucaia, deservite abia de o cursă mult două de vapoare pe săptămână.

Dar racila cea mare a comerțului nostru pe

apă vine dela brațul Sulina, amenințat cu astuparea gurei și deci cu închiderea navegației pe aici. Apele Dunării cară nămol (aluvioni) ce se depun la guri,

Primăria din Constanța.

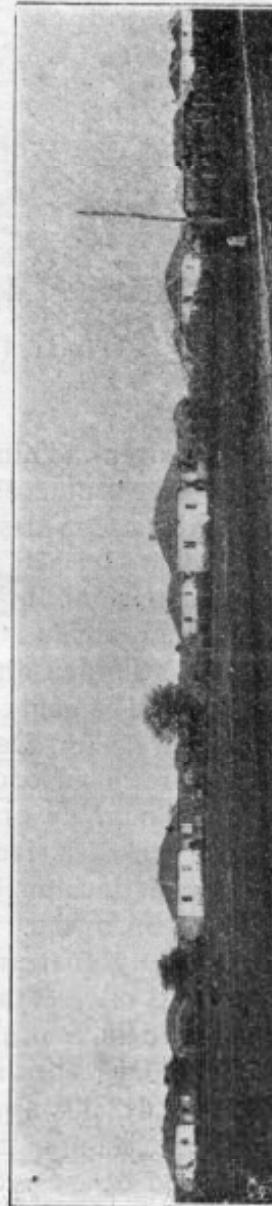
micșorând adâncimea apei și adăugându-se mereu la întinderea Deltei. La gura Chiliei, Marea se deparează de fjord cu 150 m. pe an. Vâlcovul eră în

1880 la 5 km. de Mare; azi e la o distanță de 15 km. Farul vechiu al Sulinei era în 1830 în malul Mării; în 1906 s'a depărtat de fjord cu 1067 m. Comisia Europeană pune să se cureje fundul apei și să se adâncească, dar în zadar. Acum se prelungeste digul în largul Mării cu 2200 m. ca să se iujească currentul Dunării. După câțiva ani îl va prelungi iar. Cine știe! Tot răul spre bine. Silici de nevoi, vom învăță din meșteșugul olandezilor și ne-om încorda puterile ca să oprim destinul Sulinei, ori poate să construim alt port maritim la gurile Dunării...

COLONIZĂRILE.

După așezarea administrației române în Dobrogea, grija de frunte a conducătorilor jării a fost să populeze câmpii deșerte ale provinciei cu agricultori, să atragă aici cât mai mulți români și să întemeieze sate noi. Întâile colonizări nu s-au făcut după un plan alcătuit cu sistemă și prevedere. Poate că nu se putea altfel într'o vreme când nu se duceau lipsa de pământ ca azi și oameni greu se desfăceau de vatrele lor. De aceea a fost mai mult o improprietărire și nu o colonizare. S'a dat pământ oricărui funcționar de ori unde, fără să-i pretindă să se așeze aici și să facă plugărie. S'a dat pământ emigranților și locuitorilor, români și neromâni, dintre cei ce nu aveau. Dar pământul dobrogean și de astă dată a fost salvat tot de mocanii noștri. Desfăcându-și oile, ei au cumpărat pământ deal mahomedani, dela Stat, dela oricine și s-au așezat în sate ca să facă agricultură. Cea mai bună colonizare făcută de Stat a fost aducerea unor coloniști din câmpia Munteniei, oameni întreprinzători, de prinși cu viață de șes. Satele înfloritoare — cum sunt: Caraomer, Ghiuvenlia, Enișenlia, Adamclissi,

etc. — dealungul hotarului de miazăzi al jud. Constanța, sunt mândria lor și țaria noastră. Iar cea mai nereușită colonizare a fost aducerea preatârziei a veteranilor din 1877, unii dintre ei foarte săraci, deja obosiți când nu mai erau în stare să se obișnuiască cu greutățile traiului din Dobrogea. O încercare de colonizare a Deltei s'a început de prefectii de fericită pomenire: Ion Nețescu și Luca Ioanescu, întemeind câteva sate. Opera lor trebuie reluată și continuată, dar numai cu oameni de apă, pescari români. În 1880 erau 275 proprietări cu 11588 hectare; în 1905 numărul lor s'a ridicat la 80273 cu un total de 654127 ha. De atunci colonizarea ro-

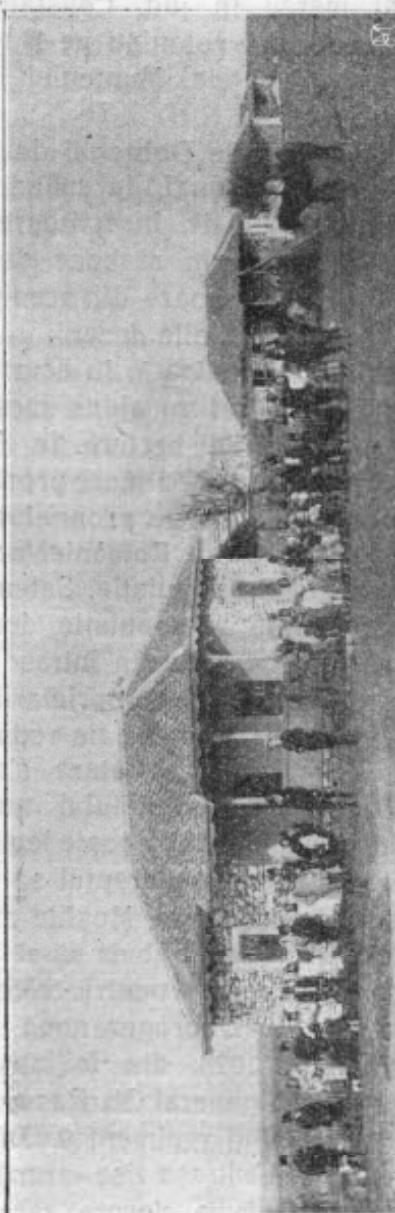

Vedere satului Vulturești (coloniile militare în județ Caliacra),

mână a sporit mereu. În județ Constanța au fost aduși 1695 familii de coloniști pe lângă 44 sate în ființă, de prin județele Munteniei, câteva din Moldova și Ardeal.

In cele două județe ale Dobrogei de jos, pământurile vechilor coloniști turci, începând cu veacul XV-lea, au ajuns destul de încăpătoare prin desființarea statului turc, prin răsboae dese și emigrarea populației stăpânitoare din acea parte. Noul stat vecin a făcut în ultimile decenii până la 1913 o puternică colonizare bulgară. În scurt timp, mulți din proaspejii stăpânitori au ajuns moșieri cu mii de hectare, ba și zece mii hectare. În fața autorității române, parte din acești mari proprietari n-au putut face dovadă cu acte de proprietate în regulă. Pe de altă parte, în cadrul României acest colț de țară infăjișă un gol de populație. Setea de pământ a omului din regiunile cu populație deasă trebuiă mulțumită undeva. Statul român intrase în posesia terenurilor foastelor State; proprietarii fără acte sau cu acte false au trebuit să fie reduși la drepturile lor; iar emigrația turco-tătară s'a continuat prin ispitele șepărării ale statului turc, renăscut din ruinile lui. România, după toate legile omenești și firești de expansiune, are dreptul să ocupe golul cu prisosul sau de populație. Moșiiile mari de aici, ca toate din România, au trebuit să-și dea și ele cota de hectare expropriate pentru colonizare.

Întâia colonizare în Dobrogea nouă s'a început în primăvara anului 1923, din inițiativa și după planul propus de d-l general Gh. Rasoviceanu, fost comandant al viteazului regiment 9 vânători. Se va fi gândit de bună seamă la aşa zisă «armată construcțivă a refacerii și a păcii» despre care s'a vorbit

Altă vedere din Vulturești, (Caliacra).

atâtea și în apus. Și-a ales un număr din foștii săi ofițeri activi și de rezervă, valizi și invalizi, cari au primit să gospodărească departe de civilizația orașelor, în singurătăți neprietene ca niște noui Robinsoni. Fiecare fost ofițer a devenit șeful unei colonii militare de demobilizații. Fiecare colonist a primit câte 25 hectare proprietate, iar șeful de colonie în plus câte 75 ha. cu chirie din rezervele Statului, pe termen de 15 ani. Așezarea lor s'a făcut în apropierea sau în marginea satelor în ființă. Prin silinjele d-lui general, coloniștii și-au înghesbat o bancă, «Banca Eroilor» din Balcic, cu un capital social până la 31 Decembrie 1927 de 332.000 lei, iar capitalul băgat în operațiuni și inventar, e de peste 19 milioane, muljumită creditului bancar și ajutorului primit dela Stat. Pe anul trecut a dat un beneficiu net de 409.125 lei. Prin această bancă, coloniștii și-au procurat unelte, mașini agricole, material de construcție, vite, semințe, etc. S'au întemeiat în total 13 colonii militare în jud. Caliacra (la Ceairlighiol, Meși Mahale, Iastaccilar, Stânca, Idiriscuius, Vulturești, Rasoviceni, Duranlar, Giaferli-Iuciorman, Aiorman, Caraiaschioi, Crișan și Teche) cu un total de 391 familii și cari și-au putut construi aproape 140 de case noi. Casele coloniștilor dela Vulturești pot fi date ca model tuturor în partea locului. Oamenii aceștia s'au biruit pe ei și au biruit natura; s'au deprins cu lipsa de umbră, cu vânturile de aici, cu lipsa de apă; s'au lipit acestui pământ de două ori frâmântat de ei.

Grijă Statului e să ajute să se facă fântâni (cișmele) în toată regiunea pentru a se înlesni astfel o bună colonizare (o fântână costă acolo între 150—500.000 lei și coloniștii greu ar putea strângere).

atâta sumă de bani; sunt sate cari aduc apă dela 6—8 kilometri).

Planul generalului Rasoviceanu de a se împânzî sudul Dobrogii cu un brâu de coloniști, s'a opri deocamdată la acest număr.

Casa Improprietării și-a luat pe seamă colonizarea s'o ducă mai departe. Colonizarea românilor macedoneni este de asemenea o întreprindere cu sorți de izbândă.

Ne mai putând răbdă șicanele grecilor cari le aduseră în gospodăriile lor refugiaji din Asia Mică, români macedoneni s'au gândit să emigreze, fie în România, fie în America. Aceasta o doreau și grecii. Și-au vândut ce-au putut; ce nu, au lăsat acolo, fără nădejde de despăgubiri din partea statului grec, — și au plecat în România. Unii dintre ai noștri, la început, n'au avut încredere în plugarul aromân, trecut dintr'odată dela păstorit la această îndeletnicire. Ei însă au făcut în 2 ani dovada contrarie. Ba s'au apucat de comerț, de mici industrii locale, de cărăușie, și-au cumpărat oi «ca acasă», după îngăduința pășunelor de aici. Cuceritori și tenaci, unii s'au îmbogățit în scurt timp.

Foarte solidari, cei de mult așezăți în țară, sunt mereu în ajutorul noilor veniți, fără deosebire de partid politic. Cu «celnicii» lor de datină veche, căpeteniile, de cari ascultă, au toate însușirile coloniștilor de rasă. I-am văzut defrișând și desfundând țarini sălbatici și mi-am adus aminte de țăranul Adam Kühn, căpetenia întâilor descălecători germani din județul Tulcea și azi pomenit cu admiratie în satele nemjești,—de Erik, țăranul răsărit dintre coloniștii suedezi cari au colonizat colțuri de Americă

sălbatică, aşă cum povestește Iohan Bojer, în romanul său «Emigranții».

Macedonenii au un optimism sănătos, se adaptează repede și oriunde, știu să înzecă talantul din parabolă pe care-l scot și din piatră seacă. Iată virtuji de buni coloniști.]

BÎn județul Caliacra s'au acuiajat pe lângă câteva duzini de sate, ca la 3000 de familii. Se mai așteaptă să vie vreo 250 familii pentru acelaș județ. În jud. Durostor, macedonenii s'au afirmat și mai mult.

Au întemeiat sate noi cu numiri din locurile de unde au plecat: Frașari, Gramostea, Livezi.

Satul Frașarii este o biruință de o vară a hărniciei și unirei acestor oameni aprigi.

S'au strâns aici 226 familii. Au construit 160 de case, biserică și școală. Locuitorii sunt organizați în cooperativa «Fulgerul». Au tractoare, secerătoare, mașini de treerat, etc. La Tatar Atmagea și-au cumpărat 105 case dela turcii plecajii. La Cocina au clădit 30 case noi; la Iali Ceatalgea 15 case noi. La Gramostea 20 case noi. Uzungorman a fost cumpărat (întrregul sat) dela turcii cari s'au dus. Și-ășa s'au așezat în vreo 36 sate. Totalul familiilor de coloniști în acest județ e de 1550 (din cari 550 sunt de peste Dunăre).

Alte 360 familii macedonene se așteaptă să vie de peste Dunăre regăjeni.

Se înțelege că cele 10 hectare de improprietărire li-e prea puțin. Oameni puși pe treabă, cumpără ori închiriază de pe unde pot.

Și uite, cu astfel de oameni hotărîși, Dobrogea de jos își va umple în doi ani prisosurile. De atunci cumpăna nu va mai cădeă de partea nici uneia dintre cele trei nații conlocuitoare în partea aceea de țară.]

PROBLEME CULTURALE CE SE PUN AZI IN DOBROGEA

Chemând aducerii aminte din Dobrogea de acum o jumătate de veac, găsim că avem cu ce ne mândri azi:

Un măreț pod peste Dunăre vestit între podurile Europei; o cruce de linii ferate în lungul și latul provinciei; o rețea de șosele cum nu au două provincii ale României; o Constanță românească și un port neîndestulător pentru scurgerea bogățiilor țării, ridicat pe un biet sătuc turcesc de acum 50 de ani; sate gospodărite, cu biserici monumentale, cu școli ce țin pasul vremii, cu țărani răsăriți cari ar fi putut fi acum 50 de ani preoți și dascăli de școală.

Pe aceștia i-am întâlnit și eu, la întâmplare, și erau nedumeriți de mirarea mea: Ureaseră cu cetețul cărților dela biblioteca satului până la Sadoveanu, Duiiliu Zamfirescu și Rebreașu. Intr'un sat nu departe de Megidia, — Chiostel— Ștefan Panțuru, țaran ca toți țărani și nu din cei mai cuprinși, mi-a povestit din: In Pădurea Spânzurătorilor și Ion; citise Șoimii, Neamul Șoimăreștilor,

Viața la Țară, In Războiu, Tănase Scătiu etc. Alți 6 săteni nu s-au lăsat mai pre jos; ba unul aflând dela altul despre frumusețea povestirilor a furat carte... s'ocetească mai repede. Ne bucură aceste întâmplătoare rarități culturale pe care le dorim să ajungă regulă generală cât mai curând. Dar un asemenea bilanț sărbătoresc, nu trebuie să fie o perină moale pe care să ne odihnim mulțumiți. Dimpotrivă: La capătul celor 50 de ani de Stat românesc în vadul Mării, să ne socotim cu grijă ce avem de făcut pentru ziua de mâine.

Durerea noastră, deasupra tuturor biruințelor de până azi e că Marea Neagră, de 50 de ani oglindită în sufletul românesc, n'am cucerit-o încă în fizicitatea ei materială. Abia am deschis o fereastră spre frumusețile ei ideale. Dela Vasile Alexandri până la Ion Pillat, poeții au cântat-o pe toate strunele în infinite nuanțe. Dela Victor Crăcescu la Emanoil Bucuță, proza atâtător scriitorilor a lăsat în sufletele noastre dorul de ducă spre infinitul albastru.

Cățî dintre noi, în anii tineri, n'am plecat la Mare ademeniți de «jurnalul de bord» al lui Jean Bart, ca după o nedeslușită chemare de sirenă! Dela Eugen Voinescu la d-na Cuțescu Stork, un lung pomelnic de pictori și-au căutat subiecte printre cotloanele de coaste și jocurile de valuri; iar la Balci s'a putut chiar înfiripă un fel de școală a peisajului marin și de litoral.

Iubim Marea, romantic, prin sensibilitate artistică; prin atâtă doar a intrat în ființa noastră spirituală. Stăm însă în prag cu brațe încrucișate, cu puterile paralizate parcă de imensitatea necunoscutului.

Marea ne e hotar — și Marea nu trebuie să fie

un hotar —, ne e o cale de respirație economică, dar nu și o vastă moie de exploatat. Nici o cercetare amănunțită a adâncurilor ei, a bogățiilor cuprinse în ea, a coastelor subtoate privințele, a posibilităților de expansiune economică și științifică în nesfărșitele ei isvoare, nici un muzău al Mării noastre... Nu stăpânim Marea, nu ne aparține organic, fiindcă riveranii nu trăesc din darurile ei. Afară de o mână de marinari și de 2 — 3 sate lipoveniști, nimeni n'a aruncat inelul în Mare, semnul logodirii cu ea, ca în pânza venețianului Bordone.

Aproape că n'avem sate cuibărite în mal. Iar între țările scăldate de apele Mării Negre, malul românesc este mai pustiu ca toate. Avem o coastă marină de peste 400 km. și nu ne gândim ce să facem cu ea. Nu avem încă intuiția și perspectiva unei vieți complete în legătură cu Marea. Cine a văzut peisajii de coaste marine în streinătate, știe ce priveliști oferă dimineațile cât ține țărmul: Un stol de luntri ce se mișcă, ca după un semnal, spre larg: sunt pescari, mai ales pescari, excursioniști, cercetători etc. Dacă Dunărea ne e atât de familiară, a intrat în tradiția noastră, o cunoaștem în toate cotloanele, trăim din ea și prin ea, până și copiii o trec înnot, — Marea ne e încă streină. În copilăria noastră, recrutările la marină erau prilejuri de bocete și blestemuri, ce se prefaceau adesea în cântece. Flăcăul luat la «șalupari» era condus până departe de familie și plâns că se duce în «negre străinătăți, peste țări și mări». Jaluica cântare ca «vai săracul marină» răsună prin sate și prin ulițele porturilor. «Depărtata străinătate» era... drumul până la Sulina, la Con-

stanța, la Constantinopol căteodată și mai rar spre un port al Asiei Mici... Virtuțile noastre marinărești, comprimate de o lungă stăpânire a Dobrogii de către turci, nu trecuseră din faza copilăriei

și încă o dovedă de câtă prețuire se bucură Marea noastră ne-o dă manualele școlare: Marea este total absentă din cărțile copiilor, parcă nici n'am avea-o (afară de cărțile mele, dela cl. II până la VII primară).

Al doilea deziderat: Așteptăm să se arate oamenii cari să ne facă la Tulcea muzăul Deltei și la Constanța muzăul regional, al întregei Dobroge.

Palatul cultural ce se ridică îl va adăposti, de sigur. Se pare că o mână de oameni de inimă, specialiști, vor începe strângerea materialelor și colecțiunilor. Vom vedea împrejurul acestui așezământ îmănușchierea tuturor prietenilor Mării și ai provinciei. Vom cunoaște aici: arheologia și istoria Dobrogii; etnografia și folclorul; geologia flora și fauna; aici va fi muzăul marin; arta, industriile, învățământul, cultele etc. Revista «Analele Dobrogii» va deveni monitorul științific al muzăului. Discuțiile, proiectele de azi, le aşteptăm să treacă mâine la faptă.

A treia problemă: Provincia, împreună cu întregul litoral până la Cetatea Albă și căt ține Dunărea, n'are organele de publicitate pentru toate problemele economice și culturale specifice, sau măcar un ziar regional în care să se oglindescă această viață subtoate aspectele ei, aşa precum «Dobrogea Jună» și-a îndeplinit menirea potrivit nevoilor vremii de până azi.

Al patrulea deziderat: Nu s'a putut înjghebă încă

pe deasupra partidelor politice, associația provincială a tuturor oamenilor de bine, fruntași în toate ramurile de muncă omenească. În mâna acestor oameni ar sta cercetarea și deslegarea atâtior chestiuni locale, ca într'un fel de mic parlament, avizând guvernele să ajute la prosperarea provinciei. Nu mai e nevoie să arăt ce opera bună fac asociațiile provinciilor în Italia, în Franța, în Germania, ca o reacție împotriva centralismului uniformizator.

Al cincilea deziderat: Oamenii noștri de școală trebuie să cuceriți în favoarea regionalismului cultural, spre ceea ce se zice mai cuprinzător: adaptarea învățământului la mediul local.

În cadrul liniilor generale și uniforme care definește sufletul unei țări, școala să înceapă, adâncind, cu mediul regional.

Desvoltarea aptitudinilor locale, extinderea unor cunoștințe și practice care se ating de realitatea imediată, este însăși școala vieții creiatoare împotriva formalismului verbal și nivelator.

Istoria României va avea în anexă sau măcar va accentua evenimentele, și monumentele referitoare la Dobrogea. Geografia pământului, literatura pământului, arta locală, flora, fauna, fenomenele naturii locale, îndeletnicirile... se vor bucură de precădere în școlile provinciei.

Prin totul, copilul să soarbă poezia peisajului sufletul natal din patria lui mică, celulă din patria cea mare: România, — impiedicând astfel desvoltarea unor năzuințe centrifugale. Să nu avem a ne teme: și aici suntem cei mai vechi și mai tari; iar localismul pedagogic aplicat va fi în favoarea noastră.

Regionalizarea învățământului, păstrând generalitățile unitare și reliefând unele particularisme locale, este o cunoscere politică culturală. Vom avea aici școalele cu programele adaptate la viața de apă și de baltă, la viața de câmpie, la dealuri (pentru nordul jud. Tulcea); apoi școli practice de pescuit, de industrie de baltă și de agricultură de baltă; școli practice pentru culturi în stepă, în terenuri uscăcioase.

Toate școalele vor începe o ofensivă pentru înveselirea peisajului prin sădiri de pomi și de copaci potrivite regiunii. Și oamenii de cultură cu rosturi în provincie, începând cu învățătorul sătesc, să nu vie aici cu formule abstracte bune pentru toate locurile și toate timpurile, ca Bouteiller din "Desrădăcinații" lui Barrès, care făcea rationalism defetist și universalism kantian cu tineretul francez dela hotar, în vreme ce în Germania se ascuțiau săbii... Să intrăm cu toții în realitățile necesităților regionale, să le cunoaștem să acționăm în spiritul lor, servind patria cea mare: România.

A supune toți copiii aceluiaș program tipic, să fie cu toții în acelaș timp la aceiaș lecție uniformă înseamnă a ucide sufletul viu al școlii. Mă aflam, într'un sat unde nici pomeneală de ce e aceea pădure. Iacă omul controlului școlar să măsoare progresul școalei cu câteva întrebări: "Cum vă puteți orienta într'o pădure?" Tăcere totală. "Copiii nu știau la geografie". Paznicul bucherismului osificat voia să smulgă răspunsul: după coaja plină de mușchi în partea de miază noapte a copacului. Lăsând la o parte observația științifică care nu e tot dauna adevărată și ne la locul ei într'o regi-

une lipsită de păduri, avem dovada rtinei de tipic care domină școala noastră. Orientarea locală după movilele din jurul satului, de pildă, nu s'a făcut fiindcă nici controlorii școlari nu înțeleg să evadzeze din program și textul manualului ucigător de uniform.

A vom sufla strein de cucerit și simpatii de cultivat pentru cultura noastră, începând cu copiii. Experiența americană aplicată imigranților—imitată în Italia, Franța și alte țări,—să ne fie și nouă de învățătură. În programul școalelor să introducem orașde șezătoare, «ceasul de povestiri» cu copiii.

Se spun copiilor povestiri în engleză. Cu acest chip sufletul copiilor de altă limbă e «furat» și ca urmare, e aplicat să caute cărți englezesti cu asemenea povestiri. Copilul e crescut de mic în dragostea lucrurilor spuse în engleză; și aşa America și-a format buni cetățeni din toți coloniștii ei. Experiențele mele la Tulcea înainte de a cunoaște metodele americane sunt de aplicat oriunde

Pentru a dezvoltă interesul către frumusețile provinciei și ale Mării în special, va trebui să se filmeze caracteristicul și pitorescul dobrogean și să se facă albumul cu fotografii, cu reproduceri de pe stampe și de pe pânzele pictorilor noștri. Toate acestea se pot realiza pe județe fără ca statul să dea vre-un ajutor bănesc.

Cu aceste imagini se pot face ghiduri turistice cu mici monografii și note de interes general. O autologie literară a Dobrogei și a Mării Negre am realizat-o prin Casa Școalelor cu colaborarea scriitorului Al. Lascarov Moldovanu.

E nevoie să avem un fel de carte de cetire,—mică enciclopedie — a Dobrogei, un supliment la ma-

nualul școlar, cu istorie, geografie, natură, artă, literatură, viață economică dobrogeană.

Cărți și reviste în legătură cu Marea noastră, cu toate problemele de interes general și popularizări științifice. Obligația manualelor școlare de a introduce bucăți literare, de știință, istorie referitoare la Mare și la Dobrogea. Am înaintea mea cărți pentru școlile de litoral din Italia și Franța, prin cari copiii sunt educați în dragostea către Marea lor¹⁾. Sunt pline de sugestii pentru noi. Mi-a trecut prin mâini o revistă bulgară «Cernoe More» (Marea Neagră) ce apare la Varna, cu sporturi și excursii de Mare, peisajii, popularizări științifice, literatură marină etc. De ce nu s-ar face și în România o astfel de propagandă pentru Marea noastră?

S-ar putea organiza excursii, sporturi, cercetărie marină, schimburi de copii între familiile dela munte și dela mare în timpul verii, schimburi de colecții de științe naturale, ori măcar cărți poștale între elevi.

Să se trimită cercetători în străinătate pentru toate ramurile de activitate culturală și practică în legătură cu viața de Mare; tineri să învețe în școli de piscicultură și pescuit în școli de

1) Mă aflam odată într-o sală de cinematograf la Florența. Se filmă «La Nave (Corabia) lui D'Annunzio, epopeia marinărească a Veneției. Era un spectacol pentru tineret. La pasagiu când o voce întreabă: — «Unde punem patria noastră? — Pe corabie» răspunde un marinăru, — poporul tineresc, ca fulgerat de un semnal electric, izbucnii într-o nebunie de aplauze.

S-au cântat cântece marinărești, s-au impărțit în pauze hrașuri cu marea italiană și eroii s-au făcut o chetă pentru marina Italiei...

agricultură pentru culturi în terenuri secetoase.

La sate, dezvoltarea sălilor de cetit și asociațiilor culturale susținute printr-o lege specială care să creieze un nou așezământ sătesc: biblioteca cu sălile de spectacol și de cetit, — căminul cultural cum sunt câteva începuturi în cuprinsul Dobrogii.

Alcătuirea de monografii comunale amănunțite pentru muzeul Dobrogii, în cari să avem oglinda întregii regiuni.

Așteptăm reforma care să dea fiecăruisat agromul (horticoltor și silvicultor) pentru terenurile comunale de îndrumări agricole locale și ca profesor la cursul complementar și de adulți, apoi agentul sanitar cu altă pregătire și veterinarul satului și maestra de gospodărie cauznică, și dispensarul comunal, și baia comunală....

Alcătuirea un chestionar cu toate problemele ce interesează viața și dezvoltarea satelor și orașelor. Aceasta pentru a se întocmi niște scheme de conferințe populare cu bibliografia corespunzătoare lor etc. etc.

Am pornit pe calea realizării unora din aceste desiderate. Continuând astfel, să nădăjduim că vom ajunge într-o zi când să zicem cu filozoful antic:

Nu cu piepturile soldaților se apără un hotar ci cu sufletele noastre.

SFARSIT

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
1. Pe urmele strămoșilor	3
2. În Dobrogea acum 100 de ani	7
3. În Dobrogea acum 1900 ani: Cum Romanii au romanizat ținutul	19 *
4. Românii între Dunăre și Mare, dela năvălirile barbare până în secolul trecut	31
5. Mocanii în Dobrogea	47
6. Ce ne spun vechile cântece dobrogene	55
7. Cultura românească în Dobrogea până la 1877	89
8. Roadele școalei românești dela 1878 până azi	123
9. Când s-au așezat alte neamuri în Dobrogea	157
10. Statistica locuitorilor; proprietatea	171
11. Viitorul agriculturii, creșterea vitelor, grădinile, pădurile, subsolul	177
12. Pescuitul în apele dobrogene	189
13. Industria, comerțul, creditul, cooperativele	217
14. Căile de comunicație	229
15. Colonizările	239
16. Probleme culturale ce se pun azi în Dobrogea	247
17. Bibliografie	259

C A R T I

- N. Iorga : *Droits nationaux et politiques des Roumains dans la Dobrogea*, 1917.
- N. Iorga : *Revista Istorica*, an. V.
» » *Veneția în Marea Neagră*.
» » *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Bulgaria*.
- I. Ionescu dela Brad : *Voyage agricole dans la plaine de Dobroudja*, 1851.
- Camille Altard : *Mission médicale dans le Tartarie-Doboutscha*, 1864.
- V. Pârvan : *Incepiturile vieții romane la gurile Dunării*.
«Arhiva Dobrogii» cu articolele d-lor C. Brătescu, Al. P. Arbore, Moisil, etc.
«Analele Dobrogii» cu articolele d-lor: C. Brătescu, Al. P. Arbore, I. N. Roman, Gh. Vâlsan, V. Helgiu, N. Iorga, N. Bănescu, V. Bogrea, P. Papahagi, I. Georgescu, etc.
«Graful Românesc» cu articolele d-lor: Gh. Vâlsan, P. P. Panaiteșcu, V. Papacostea, Ap. Culea etc.
- Arh. V. Puiu : *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie*.
- O. Tafrali : *La Roumanie Transdanubienne*.
- Gh. Vâlsan : *Lucrările Institutului de Geografie*. Universitatea din Cluj II.
- «La Dobrogea Roumaine», cu studii de d-nii: N. Iorga, I. N. Roman, Gh. Vâlsan, C. Brătescu, etc.
- Lj. Miletici : *Staroto bălgarsko naselenie...* trad. în «Dobrogea Nouă».
- Dr. P. P. Daia : *Exploatarea Pescăriilor Statului*.
- M. Ionescu-Dobrogeanu: *Dobrogea în pragul veacului XX*.

Dr. G. Antipa: *Delta Dunării.*

* * * *Pescările din România.*

* * * *Dunărea și problemele ei.*

* * * *Problemele evoluției poporului românesc.*

* * * *Punerea în cultură a regiunii băltoase a României.*

Anuarul statistic al României pe 1926.

O. Văleanu și I. Ionescu: *Anuarul general al Dobrogii, 1925.*

I. Vidrașcu: *Valorificarea regiunii înundabile a Dunării.*

T. Burada: *O călătorie în Dobrogea.*

Gh. Dem. Teodorescu: *Poezii populare.*

* * * *Colindele române.*

Mihail Virg. Cordescu: *Scoalele românești din Peninsula Balcanică.*

Carp Sandu: *Cultura românească în Dobrogea Nouă.*

M. Sadoveanu: *Priveligiile Dobrogene.*

N. Mateescu: *Balade.*

O. Densușianu și Candrea: *Graiul Nostru.*

Floarea Darurilor», I.

T. Pamfile: *Dușmanii și prietenii noștri.*

Ap. Culea: *Turtucaia (Foale festivă Mai 1927)*

* * * *Mocanii în Dobrogea («Tribuna» Arad) 1912.*

Gr. Dănescu: *Dicționarul Geografic al jud. Tulcea.*

* * * * * *Constanța.*

Gh. Popa Lisseanu: *Cetăți și orașe în Dobrogea Nouă.*

Luca Ionescu: *Darea de seamă... a jud. Tulcea 1904.*

I. Adam: *Constanța pitorească.*

E. Pittard: *La Roumanie.*

Kanitz: *La Bulgarie Danubienne.*

Buletinele și statisticile Ministerului de Agricultură.

* * * * * *Industria.*

V. Stroescu: *Pe căile străbunilor, 5 vol.*

O. Tafrali: *Dionisopolis.*

Dr. I. Lepș: *Dela Sabla la Ecene.*

Gh. Vălsan și G. Murgoici: *Coasta de Argint.*

Buletinul Comunal al orașului Constanța etc.

